

ПРОГРАМ**РАЗВОЈА ТУРИЗМА ГРАДА КРУШЕВЦА
ЗА ПЕРИОД 2019-2024.****УВОД**

Град Крушевац представља економски, административни, културни, здравствени, образовни, информативни и спортски центар од значаја за Расински округ, чије је седиште. Категорисан као туристичко место друге категорије са свим потребним предусловима да постане изузетно атрактивна туристичка дестинација. Поред града Крушевца, Расински округ обухвата и општине Варварин, Трстеник, Ћићевац, Александровац и Брус.

Програм развоја туризма града Крушевца за период 2019-2024. је припремљен у складу са Законом о туризму и усаглашен са усвојеном Стратегијом развоја туризма Републике Србије за период 2016 - 2025. Програм пружа конкретне предлоге и смернице актерима туристичке привреде на подручју града Крушевца како би се унапредиле активности у домену туризма, подигла конкурентност туристичке привреде и обезбедила видљивост града Крушевца на туристичкој мапи Србије.

Основни циљеви Програма су:

- Одрживи економски и еколошки развој туризма у граду Крушевцу;
- Јачање конкурентности туристичке привреде и са њом повезаних делатности на домаћем, регионалном и међународном тржишту;
- Повећање удела сектора туризма у бруто домаћем производу града Крушевца;
- Повећање броја запослених у сектору туризма и његовог учешћа у структури укупног броја запослених у граду Крушевцу.
- Стварање имиџа града Крушевца као привлачне и конкурентне туристичке дестинације.

Посебна пажња биће усмерена ка дугорочној заштити природних и културних ресурса у функцији туризма.

1. ИЗРАДА ПРОГРАМА**1.1. Приступ и методологија рада**

За потребе израде Програма развоја туризма града Крушевца за период 2019 -2024. донета је Одлука о приступању изради Програма развоја туризма града Крушевца за период 2019 - 2024. године од стране Градског већа и формирана је Комисија од шест чланова са задатком да изради Нацрт програма развоја туризма града Крушевца за период 2019 - 2024. године, као и да спроведе јавну расправу о Нацрту документа и достави га, заједно са Извештајем о спроведеној јавној расправи, Градском већу на усвајање. Од стране Комисије формирана су четири радна тима у циљу детаљније обраде области битних за развој туризма. Радни тимови су образовани за следеће области:

О Д Л У К У**О УСВАЈАЊУ ПРОГРАМА РАЗВОЈА ТУРИЗМА
ГРАДА КРУШЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2019-2024.**

I - Усваја се **Програм развоја туризма града Крушевца** за период 2019-2024. година.

II - Ову Одлуку са Програмом објавити у "Службеном листу града Крушевца".

1. Развој града Крушевца као туристичке дестинације и развој туризма са историјско-верским наслеђем
2. Развој спортско-рекреативног и здравственог туризма
3. Туристичка инфраструктура и јачање амбијента за инвестиције
4. Заштита животне средине и водоснабдевање

Структура Програма развоја туризма града Крушевца за период 2019 - 2024. заснива се на анализама и предлозима Комисије и чланова радних тимова именованих од стране Градског већа, уз обављене бројне консултације са стручњацима и укључена мишљења удружења и организација, локалних власти и појединаца из академског, пословног и невладиног сектора. Програм се базира на анализи унутрашњег и спољашњег окружења, укључујући и најновије глобалне трендове у развоју туризма, и обухвата анализу постојећег стања и досадашњег степена развоја туризма, упоредну анализу туризма конкурентских земаља, анализу предности и недостатака туризма, избор приоритетних туристичких производа, предлог приоритетних туристичких локација и предлог пројеката који су у функцији развоја туризма.

Табела 1. Упоредни преглед броја становника, подаци из пописа 2011.

	1953	1961	1971	1981	1991	2002	2011
Број становника у Крушевцу	94.827	103.190	118.016	132.972	138.111	131.368	128.752
Промена броја становника у Крушевцу	6.974	8.363	14.862	14.956	5.139	-6.743	-2.616
Стопа раста броја становника у Крушевцу	7,94	8,82	14,37	12,67	3,86	-4,88	-1,99
Стопа раста броја становника у Расинском округу	6,96	4,44	5,54	6,00	0,59	-8,48	-6,72
Стопа раста броја становника у Србији	6,30	8,40	7,90	7,30	1,20	0,90	-5,03

Извор: Републички завод за статистику

Табела 2. Становништво старо 15 и више година према школској спреми и полу, попис 2011. године

	Пол	Укупно	Без школске спреме	Непотпуно основно образовање	Основно образовање	Средње образовање	Више образовање	Високо образовање	Непознато
Град Крушевац	У	110.346	3.536	13.450	24.596	51.868	6.621	9.929	346
	М	53.343	504	4.690	11.934	27.688	3.463	4.925	139
	Ж	57.003	3.032	8.760	12.662	24.180	3.158	5.004	207
Расински округ	У	209.127	8.091	32.105	50.012	92.121	11.191	14.842	765
	М	102.094	1.132	12.386	24.840	49.930	6.008	7.479	319
	Ж	107.033	6.959	19.719	25.172	42.191	5.183	7.363	446

Извор: Републички завод за статистику

2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

2.1. Општи и демографски подаци о граду Крушевцу

Процењен број становника града Крушевца средином 2014. године износио је 125.853 становника, док је према попису из 2002. године град Крушевац бројао 131.368 становника. Приметан је тренд смањења броја становника на територији Крушевца и то за 4,2% у 2014. години у односу на 2002. годину.

Просечна старост становништва Крушевца повећана је са 41 године у 2002. години на 42,7 година у 2011. години, односно на 43 године у 2014. години.

Учешће становништва старијег од 65 година, између последња два пописа, 2002. и 2011. године, повећано је са 16,88% на 17,74% док се, у исто време, удео младих до 24 године смањило са 28,44% на 25,63%.

Радни контингент становништва (15-64 година), према попису из 2011. године, чини 87.510 становника.

Табела 3. Становништво према старосним групама и полу, 2013. и 2014. године у Крушевцу

Старосне групе	2013		2014	
	женско	мушко	женско	мушко
Деца старости до 6 година (предшколски узраст)	3.740	4.070	3.660	3.996
Деца старости 7-14 година (узраст основне школе)	4.979	5.255	4.925	5.209
Становништво старости 15-18 година (узраст средње школе)	2.632	2.863	2.584	2.787
Деца (0-17 година)	10.672	11.457	10.494	11.250
Млади (15-29 година)	10.450	11.239	10.198	10.964
Радни контингент становништва (15-64 година)	42.874	42.500	42.171	41.788
Укупан број становника	64.900	62.000	64.381	61.472

Извор: Витална статистика, РЗС, Девинфо база података

2.2. Положај, макроекономско окружење и природне карактеристике

Крушевац и околина заузимају централни део Балканског полуострва, где се спајају велике геолошке формације (карпатски, динарски, српско-македонски и родопски масиви), што је детерминисало разноликост геолошке подлоге, а тиме и разноврсност у биљном и животињском свету. Овај простор обухвата крушевачку котлину, која представља композитну долину Западне Мораве. Простире се између Левча и Темнића на северу, Жупе, Копаоника и Јастрепца на југу, краљевачке котлине и ибарске долине на западу. Ово је условило да територију града карактерише брдско подручје са мањим низијским простором у долинама река. Заправо, непосредно окружење Крушевца чине планински масиви: Копаоника, Гоча и Жељина са запада, а са југа Велики и Мали Јастребац. Северним делом доминирају Гледићке планине и Јухор, источно и североисточно простиру се Мојсињске планине. Западна и Јужна Морава са Расином чине највеће водене токове овог подручја.

Крушевац се у писаним документима први пут помиње 1371. године, а непосредно после тога постаје престоница средњовековне српске државе. Развој Крушевца, у периоду од преко 600 година, прошао је кроз више фаза и до данашњих дана град је више пута рушен и обнављан. Користећи природне одлике, географски положај, саобраћајне и привредне услове развоја, прерастао је у значајан индустријски, административни, информациони, образовни, здравствени, културни и спортски центар Србије.

Град Крушевац се граничи са општином Варварин на северу, са општинама Ражањ и Ћићевац на североистоку, са општином Алексинац на истоку, а са општинама Трстеник, Александровац и Брус на западу и југозападу.

Конфигурација терена омогућила је да кроз Крушевац пролазе државни путеви I Б, II А и II Б реда, као и општински путеви. Најважнији правац је I Б ред бр. 23 (Појате – Крушевац – Краљево) који Крушевац повезује са аутопутем Београд – Ниш, при чему се на овом потезу предвиђа изградња аутопута у 2019. години, под називом "Моравски коридор".

Један од главних саобраћајних коридора Е-75, који повезује Југоисточну са Западном Европом, дотиче субрегион Крушевца са североисточне стране.

Територија града Крушевца се простире на површини од 854 km², од чега градско са приградским насељима обухвата 73,78 km². Највећи део насеља налази се на надморској висини од 150-165 m. Удаљеност Крушевца од Београда износи 196 km, а од Ниша 80 km.

Табела 4. Општи подаци о граду Крушевцу и Расинском округу

	Град Крушевац	Расински округ
Површина (km ²)	854	2.668
Број насеља	101	296
Број градских насеља	1	6
Број осталих насеља	100	290
Број катастарских општина	92	286
Просечна величина катастарске општине (km ²)	8,45	9,01

Извор: Републички завод за статистику

2.3. Земљиште

На подручју града Крушевца заступљен је прави мозаик типова земљишта, формираних под утицајем специфичних педогенетских чинилаца (геолошких, геоморфолошких, хидролошких, климатских и биогеографских), који су ставили свој печат на изглед, особине, производне и потенцијалне вредности земљишта.

Основни типови који су се на тај начин формирали могу се према најновијим истраживањима сврстати у следеће категорије: плодна, средње и слабо плодна и неплодна земљишта.

Пољопривредно земљиште простире се наповршини од 34.977 ha (оранице и баште – 22.317 ha, воћњаци – 1.831 ha, 1.956 ha, ливаде и пашњаци – 5.185 ha, остало – 3.688 ha). Обрадиве површине се из године у годину смањују због изградње и проширења објеката инфраструктуре, индустријских и других објеката на пољопривредном земљишту.

2.4. Шуме

На територији Града Крушевца шумама је у државној и приватној својини обухваћено 25.965,42 ha.

Шуме у државној својини налазе се у северном делу планине Јастребац и чине компактни и целовит шумски масив, а незнатни део је расут у виду мањих фрагмената. Наведеним шумским подручјем газдује ЈП „Србија шуме“, шумско газдинство „Расина“ Крушевац. Најзаступљенија врста је: буква (*Fagus moesiaca*) са 67% учешћа

Шуме у приватној својини налазе се дисперзно на осталом подручју (осим у равничарском делу), претежно у облику мањих шума и шумарака. Шуме у приватној својини, углавном појединачне, налазе се у централном и источном делу, а незнатно обједињене у северном и североисточном делу. Према врсти дрвећа преовлађују храстови цер (*Quercus ceris*) и сладун (*Quercus farnetto*) и багрем (*Robinia pseudoacacia*). Према степену обраслости преовлађују изданачке шуме којима је захваћено 9.205 ha (71%), што указује на непланско искоришћавање шума.

2.5. Минералне сировине

Металних сировина на територији Крушевца нема. Од неметала постоје налазишта вулканског туфа код села Јабланица, налазиште глине у Дедини које се налази у фази експлоатације, налазишта кварцног песка евидентирана у Малом Шиљеговцу и Здравинју.

Најраспрострањенија су налазишта грађевинског материјала. Дуж Западне Мораве и Расине налази се велики број шљункара. Шљунак је доброг квалитета, а резерве се обнављају сваке године.

2.6. Хидролошки и хидрогеолошки ресурси

Подручје града Крушевца се одликује веома густом мрежом водотокова и то нарочито у брдској и брдско-планинској зони. Окосницу хидрографске мреже чини део слива Западне Мораве, тако да највећи број река са посматране територије припада овом сливу. Мањи део овог подручја даје један део својих токова сливу Јужне Мораве и Велике Мораве.

Расина је десна притока Западне Мораве и има више притока. У оквиру слива Расине је 26 мањих сливова, чија је укупна дужина са Расином 603 км.

На Расини је изграђена вештачка акумулација Телије (51.000.000 m³ воде), као иригационо извориште, али је касније добило намену изворишта регионалног система водоснабдевања која постаје примарна намена језера.

Поред Западно-моравског и расинског слива јасно се издваја слив Рибарске реке. Рибарска река са својим притокама припада Јужно-моравском сливном подручју.

Реке на подручју града Крушевца имају одлике бујичарских токова, нарочито у крајевима са израженом ерозијом (слив Расине).

Територија Крушевца обилује изворима минералних, термоминералних и термалних вода, што пружа велике могућности за њихово коришћење, што чини основ за развој терапијских, туристичких и спортско рекреативних објеката.

Постоје истражена балнеолошка својства за 11 минералних извора.

Пример је Рибарска Бања, која се у погледу коришћења ових вода сврстава у ред водећих наших бања. Појава термалних вода је од значаја, не само са здравственог аспекта, већ и због могућности њиховог коришћења као облика геотермалне енергије.

2.7. Биодиверзитет

Град Крушевац обилује великим богатством и разноврсношћу биљног и животињског света

Говорећи са аспекта значаја биодиверзитета, треба рећи да се у нашем граду налазе врло специфична подручја која су од државног значаја. Ту се пре свега мисли на резерват беле брезе "Прокоп" који се налази на Јастепцу.

Флористички састав шумских и ливадских заједница Јастрепча обилује ретким и ендемичним биљкама, а међу њима се налазе и врсте од међународног значаја. Једна од њих је и планински јавор (*Acer heldreichii*) реликтна врста која се налази на неколико локалитета у добро очуваном стању.

Јастребац се одликује обилном листопадном и четинарском шумом. По лепоти се издвајају резерват белих бреза, али и бројни водени токови, извори и потоци. У околним речицама и потоцима могу се наћи речни ракови и слободна пастрмка, што је знак изузетно чисте воде. За оне који воле природну храну, Јастребац обилује мноштвом самониклог јестивог биља: сремуша, коприве, маслачка, дивљих јагода, јабука и крушака, разних врста јестивих гљива... које је уз добру припрему, изузетно здрава храна.

У подножју Јастрепча налазе се бројни лековити минерални извори, Рибарска Бања са савременим рехабилитационим центром, Ломничка „кисела вода“, Беловодски кисељаци и др.

Јастребац је одувек био богат разноврсном дивљачи. На основу Закона о лову из 1966. године усвојена је ловно-привредна основа ловишта „Велики Јастребац-Расина“, који заузима северозападни део планинског масива Великог Јастрепча. Цела површина од 30.607 ha налази се под непосредним надзором шумских управа Крушевац, Блаце и Алексинац.

Данас на Јастрепцу постоји модерно уређено, ограђено ловиште, површине 400 ha насељено европским јеленом (*Cervus elaphus*) и дивљим свињама (*Sus scrofa*), које перспективно обезбеђује развој ловног туризма. Поред ових врста у ловишту има и зечева (*Lepus europaeus*), јазаваца (*Meles meles*), куна (*Martes martes*) и других животиња.

Број дивљачи, природни услови и постојећи објекти пружају могућности за интензиван развој ловног туризма.

Река и језеро на Јастрепцу богати су рибом, пре свега речном пастрмком (*Salmo trutta fario*). Примењују се адекватне мере порибљавања и строг режим заштите.

До сада је за флору Ћелијског језера публиковано 134 таксона васкуларних биљака, а са истраживањима Завода за заштиту природе утврђено је 278 биљних таксона, што свакако није и коначан број. Овде треба истаћи у Србији ретку врсту (*Anemone blanda*), која ће бити уврштена у Црвену књигу флоре Србије.

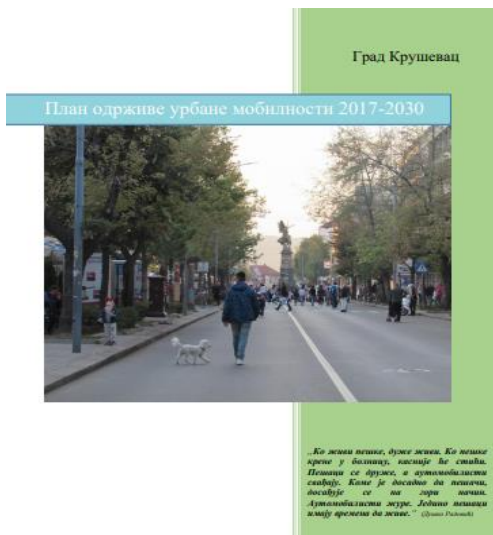
На ужем подручју Ћелијског језера евидентирано је 117 врста птица, од чега су 32 врсте везане за водена станишта. Посебно треба истаћи врсту кудрави пешкан (*Pelecanus crispus*), која се налази на Светској црвеној листи. Две врсте из орнитофауне Ћелијског језера се налазе на Европској црвеној листи. То су патка црнка (*Aythya nigosa*) и муљача (*Limosa limosa*). На списку фауне птица Ћелијског језера налази се 59 врста које су заштићене као природне реткости. Једну од највећих орнитолошких вредности Ћелијског језера представља колонија сиве чапље (*Ardea cinerea*).

Фауну сисара језера Ћелије, према досадашњим сазнањима, чини укупно 31 врста.

3. САОБРАЋАЈ

3.1. Одржива урбана мобилност – туристички потенцијал

(Извор: План одрживе урбане мобилности 2017 – 2030)

План одрживе урбане мобилности града Крушевца 2017-2030 је усвојен на Скупштини Града дана 27.11.2017. године. Крушевац је тако постао први град у Србији, који је донео овај стратешки документ, којим се планира развој града са еколошки прихватљивим начином транспорта робе и кретања људи, са стављањем у први план потребе својих грађана. Урбана мобилност пре свега потенцира коришћење одрживих начина транспорта – пешачење, бициклизам и коришћење јавног превоза и промишљено планирање града, како би се ови видови транспорта несметано и функционално одвијали.

3.1.1. Пешачки туризам

Европска пешачка асоцијација одобрила је у октобру 2009. године да два европска пешачка коридора прођу преко наше земље. То су путеви Е4 и Е7, с тим што први иде источном, а други западном Србијом. Тим коридорима крећу се и туристи и планинари, који желе да на тај начин упознају нове крајеве, а одређене раздаљине могу да пређу у континуитету или са прекидима у различитим терминима. Пешачки путеви кроз Србију почињу на граници са Мађарском, а завршавају се на граници са Бугарском. Пешачки коридор Е7, који почиње на Канарским острвима у Атлантику, па се преко Медитерана, Андоре и Француске, протеже дуж италијанског језера Гарда и јужне Мађарске, једним својим делом пролази преко Јастрепа, на територији града Крушевца.

Траса европских пешачких путева Е4 и Е7 кроз Србију

У Европи постоји пет милиона туриста пешака, а у Србијиостоји 17.000 планинара, али пешачењем се не баве само планинари, него и туристи заинтересовани за културу, уметност и упознавање нових крајева, што је за Крушевац права прилика да се укључи у нове туристичке токове. Туристе-пешаке прати репутација да имају изузетно развијену свест о очувању животне средине.

Омиљене планинарске маршруте су до „Беле Стене“ (1257m), „Страцимира“ (1390m), „Мазнице“ (1140m), као и излети до „Мајорове чесме“, чесме „Две сестрице“, старе цркве Св. Петке, „Долине бреза“, средњовековног утврђења „Градац“...

живота локалног становништва и привлачење већег броја туриста.

Град Крушевац својом величином и конфигурацијом терена идеалан је за развој пешачког саобраћаја за свакодневне потребе, с обзиром да је унутар времена од 10 до 15 минута доступна већина услуга и главне интересне зоне. За савладавање кратких удаљености (до 10 минута хода) пешачење представља најбољи избор одрживог саобраћаја, а свакодневно пешачење има и позитиван утицај на здравље.

Тргови града Крушевца одувек су представљали место окупљања, дружења и извођења разних манифестација. Оживљавање тргова може се реализовати кроз увођење садржаја за популаризацију пешачења у виду атрактивног урбаног мобилијара, интернет зона, инфо зона и сл., као и организовање културно-уметничких и других догађања. Уређење инфраструктуре, обнова фасада, садржаји у приземљу објекта, као и јавно осветљење доприносе атрактивности урбаног простора, које утиче на побољшање услова

3.1.2. Бициклички туризам

Град Крушевац је својом величином и теренском конфигурацијом идеалан за развој бицикличког саобраћаја за свакодневне потребе, с обзиром да је већина услуга и главних интересних тачака града доступна у интервалу од 10 до 15 минута војње бициклом. Како би се повећао ниво услуге у бицикличком саобраћају, потребно је осигурати додатне бицикличке садржаје (изнајмљивање јавних бицикала, е-бицикле, сервиси за поправку итд.).

Мрежа европских, бицикличких путева („EuroVelo“) до сада обухвата 15 траса, које се пружају преко целе Европе. Ове руте се могу користити и за бициклички туризам, али и за свакодневна путовања грађана. Рута „ЕуроВело 11- Источноевропска рута“, која повезује Нордкап у Норвешкој на северу и Атину на југу Грчке, пролази и кроз Финску, Естонију, Летонију, Литванију, Пољску, Словачку, Мађарску, Србију и Македонију. На овој траси се налази 6 главних градова (Хелсинки, Вилнијус, Варшава, Београд, Скопље и Атина), а деоница која се протеже кроз Србију, пролази и кроз Крушевац.

Ова бициклическа рута повезује на насељена места између Трстеника, Крушевца, Крушевца, Блага Проку-пља и Ниша, могла би се би се користити како за кретање туриста, тако и локалног становништва.

ЗАШТО БИЦИКЛОМ?

- ✓ Дневна путовања су уједно и физичка рекреација
- ✓ Са развојем бициклическе инфраструктуре, развија се и туризам
- ✓ Бицикл заузима много мање простора за кретање од моторних возила
- ✓ Бицикл је еколошки вид превоза
- ✓ Здравље становништва
- ✓ Са бициклом и брзином од 15 km/h, површина доступности у односу на пешачење је 14 пута већа
- ✓ Бицикл заузима много мање простора за паркирање од моторних возила
- ✓ Смањење загушења саобраћаја
- ✓ Радници, који бициклом долазе на посао, су ефикаснији на послу
- ✓ Вожња бицикле утиче на здравље и продужава живот

3.1.3. Јавни превоз

Јавни превоз путника на градском подручју Крушевца је организован као комбинација приградског и градског превоза, који се међусобно допуњују. Просторна распрострањеност линија градског превоза пратила је развој града, тако да су сва насеља покривена услугом јавног превоза. Мрежа линија градског превоза пролази кроз центар града, који представља најзначајнију интересну зону. Радно време јавног градског превоза је у просеку од 5:30 до 19:00 часова. Ван периода вршног оптерећења, као и викендом, интервали су знатно дужи, тако да су могућности за коришћење јавног превоза на градском подручју веома ограничене.

Да би се унапредио систем јавног превоза у граду Крушевцу важно је информисање грађана о реду вожње, линијама и стајалиштима, цени карте и сл. С обзиром на све већу распрострањеност коришћења „паметних телефона“, систем информисања путника треба развијати у склопу ИКТ апликација (Информативно комуникационе технологије). Могућност коришћења мобилних апликација би привукла више корисника јавног превоза, а олакшала би и туристима да користе овај вид превоза. Увођењем система информисања код грађана се ствара позитивна навика, повећава се поузданост у систем па им се указује на предности коришћења јавног градског превоза као одрживог вида саобраћаја, како са еколошког тако и са економског аспекта.

На повећање атрактивности коришћења јавног превоза утиче изглед самог аутобуског стајалишта, које треба допунити додатним садржајима (увођење интернет зоне, апарата за кафу, пуњача за мобилне телефоне и др.), као и карактеристике возила (информације у самом возилу, комфор, бесплатан бежични интернет, продаја карата путем апликација, прилагођеност за особе са инвалидитетом и дечија колица - нископодна возила, погонско гориво (електрично, хибрид, еко гориво и сл.), у циљу повећања комфора постојећих и привлачења нових корисника. Додатна погодност за кориснике јавног превоза било би и увођење система интегрисаних карата, како би се у склопу једне купљене карте омогућило заједничко коришћење

различитих услуга (превоз, паркирање, коришћење услуге јавних бицикала итд.).

Треба радити на развоју инфраструктуре за пуњење електричних возила (уз могућност коришћења обновљивих извора енергије), како би се омогућило увођење овог типа возила у јавни превоз и такси превоз.

3.1.4. Паркирање – јавне гараже, паркинг за туристичке аутобусе

Решавање проблема стационарног саобраћаја и имплементација бициклистичких стаза је још једна област којој се придаје велики значај. Намера је да се уже градско језгро прилагоди потребама људи, а не аутомобилима, са крајњим циљем измештања саобраћаја из центра града. Плански основ за решавање овог проблема представља усвојен План урбане мобилности града Крушевца и њему компатибилна Стратегија за безбедност саобраћаја у граду Крушевцу.

Проблем стационарног саобраћаја решио би се забраном линијског паркирања у пречнику од 600 метара (од 300 до 500 возила) у центру града и изградњом подземних и надземних јавних гаража изван ужег градског језгра и изградњом паркиралишта за туристичке аутобусе.

Као позитиван пример наводи се еколошка гаража у Београду, која је прва сертификована у Европи. Таквих гаража има 16 у целом свету и подразумева изградњу полуотворених енергетски ефикасних гаража које се граде од еколошког материјала, као и постављање соларних панела и пуњача за аутомобиле.

3.2. Ваздушни саобраћај

Град Крушевац је својим урбанистичким и планским документима планирао измештање старог аеродрома на нову локацију - локацију „Росуље“.

Аеродром Росуље је категорије (референтног кода) 2Б, са полетно-слетном стазом од 1.300 m, за визуелно и инструментално слетање. За овај простор урађена је урбанистичка документација у којој су назначене зоне просторне заштите комплекса, а основано је и Јавно предузеће Аеродром Росуље, уписано у регистар привредних субјеката код Агенције за привредне регистре Републике Србије под бројем БД34156/2005.

Аеродром Росуље је, поред аеродрома „Константин Велики“ у Нишу, аеродрома „Лађевци“ у Краљеву и аеродрома „Поникве“ у Ужицу, укључен у

функционалну мрежу Аеродрома Србије и од стратешког је значаја за Републику Србију.

Простор на коме се реализује комплекс аеродрома је југоисточно од Крушевца на ваздушној удаљености од 4,5km од центра града и североисточно од насеља Паруновац у потезу званом "Росуље".

За наведени простор урађена је комплетна експропријација земљишта (утврђен је јавни интерес) и прибављено земљиште је пребачено у власништво ЈП Аеродром Росуље у Крушевцу. Такође урађен је и спроведен Пројекат препарцелације којим су све предметне парцеле обједињене у јединствену грађевинску парцелу комплекса од око 45 ha.

На локацији су урађени припремни земљани радови (за прву и другу фазу, изузев земљаних радова за хангар) на основу поменуте техничке документације, која подразумева завршену подфазу прве фазе изградње, а затим следи наставак грађевинских радова за изградњу травнате полетно-слетне стазе, рулне стазе, платформе (стајанке) и хангара Аеродрома Росуље. Радови су изведени у 2017. години у вредности од приближно 100 милиона динара и финансирани су из буџета града Крушевца.

Оспособљавање Аеродрома би се изводило по фазама и одговарајућим подфазама, док би у некој од наредних фаза било предвиђено да се (уколико постоје техничко-економски услови), што би доказала студија изводљивости и економске оправданости, уради нова урбанистичка и измени сва пратећа планска документација тако да се предвиди формирање полетно-слетне стазе дужине 1800 m.

Потреба Града Крушевца за аеродромом са вештачким застором (бетонском пистом) огледа се у следећем:

- Град Крушевац постаје привлачна инвестициона дестинација. Своју пословну активност у граду Крушевцу започеће фирме „Kromberg&Schubert“,

LIDL, NEPI, док фирме попут DS Smith-a, Cooper Tires-a, Henkela, планирају проширење пословне делатности на територији нашег града.

- Град Крушевац и околина имају одличан потенцијал за развој туризма (бањског, историјско-верског, конгресног) – Копаоник, Јастребац, Рибарска Бања.

- Град Крушевац има бројну дијаспору (велики број родбине наших суграђана је на привременом раду у иностранству).

- Крушевац са околином поседује значајне потенцијале и предуслове за развој пољопривредне производње, а то значи и потребу за коришћењем привредне авијације и аеродрома као одговарајуће инфраструктуре. Третирање из ваздуха зелених површина ради заштите од губара, уништење комараца и остали еколошки процеси су, такође, изводљиви са локације аеродрома Росуље.

- Аеродром Росуље имао би изузетно велики значај у случају ванредних околности, попут елементарних непогода или хитних медицинских интервенција.

- Град Крушевац у перспективи планира да аеродром Росуље користи и у сврхе превоза робе (терета). Тачније, исти би могао служити за превоз, пре свега, пољопривредних производа (воћа, поврћа, шумских плодова, свежег меса) као и воћно-садног материјала и калемова винове лозе.

- Аеродром би могао да се користи и као школски центар за обуку будућих пилота, како локалних, тако и иностраних, имајући у виду да би услуге биле далеко повољније у односу на друге земље.

- Идеја је и да се аеродром, уз доградњу, користи и као полигон за мототрке, о чему су започети преговори.

Све напред наведене повољности аеродрома односе се, не само на град Крушевац већ и на Расински округ. Аеродром би покрио потребе за авио саобраћајем читавог централног дела Србије. Реализација пројекта изградње аеродрома Росуље постаје још извеснија укључивањем у систем Аеродрома Србије који се бави активностима даљег развоја ваздушног саобраћаја на републичком нивоу.

3.3. Железнички саобраћај

Железнички превоз уопште добија на значају због чињенице да је Србија изабрана за центар свих инфраструктурних пројекта који се спроводе између Кине и 16 земаља Централне и Источне Европе у оквиру пројекта „Један појас, један пут“ - „Пут свиле“.

Железнички саобраћај представља најјефтинији вид транспорта и једино могући вид превоза робе тежине од 2.000 до 4.000t (што није могуће постићи друмским саобраћајем).

Имајући у виду предности железничког саобраћаја, пре свега за транспорт робе, као и чињеницу да постоји позитиван тренд развоја индустрије града Крушевца (реиндустријализација) постоји и жеља за унапређењем железничког саобраћаја, што је могуће остварити у сарадњи са државним органима, с обзиром да је овај вид саобраћаја у надлежности државе.

Стога је неопходно постојећу пругу модернизовати и електрифицирати, запуштене индустријске колосеке оживети и чворишту Крушевац-Сталаћ дати на значају. Део послова на реконструкцији пруге Сталаћ-Крушевац већ је обављен, на захтев привредника града Крушевца.

С обзиром да пруга пролази кроз град, потребно је извршити заштиту пружних прелаза, као и њихову денivelацију у односу на друмски саобраћај. Главна железничка станица у Крушевцу је мала и планирана је за мали робни рад али се у близини Крушевца налази Сталаћ који има велики робни рад, ранжирно - отпремни парк и постоји могућност повезивања са њим.

У циљу привлачења инвеститора и проширења сарадње са иностранством, неопходно је у сарадњи са ЈП „Железнице Србије“ размотрити могућност аранжирања композиције и формирање маршрутних возова.

3.4. Услуге такси превоза

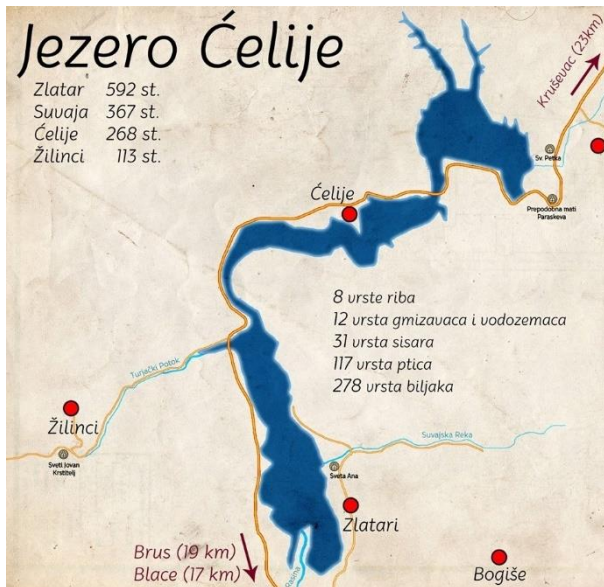
На територији града Крушевца, услуге такси превоза обавља око 200 такси превозника и око 6 привредних друштава. Ова област је уређена Одлуком о ауто-такси превозу путника на територији града Крушевца („Службени лист града Крушевца“- пречишћен текст 12/16, 5/2017 и 9/2017).

4. КОМУНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

4.1. Водовод и канализација

Делатности производње и дистрибуције здраве пијаће воде, као и послови сакупљања и третмана отпадних вода поверени су Јавном комуналном предузећу „Водовод Крушевац“.

4.1.1. Водоснабдевање

Извориште водоснабдевања је вишенаменска акумулација Ћелије, која се налази на 23. километру пута Крушевац – Брус. Акумулација Ћелије располаже са 40 милиона m³ сирове воде, која се у постројењу за прераду воде у Мајдеву прерађује у воду за пиће. Реконструкцијом постројења за прераду воде, која је завршена 2014. године, капацитет прераде повећан је на 1000 l/s сирове воде, односно 920 l/s воде за пиће. Овом реконструкцијом је обезбеђено да се поред града Крушевца са овог система водом за пиће снабдевају и становници општина Ћићевац, Варварин, Александровац и Трстеник. Постројење, тренутно, прерађује 13.000.000 m³ сирове воде и омогућава несметано снабдевање водом за пиће 131.000 становника Расинског округа.

На подручју града Крушевца спроведена је дистрибутивна мрежа у дужини од 790 km, за подмирење потреба за водом 112.678 становника и индустрије. На 28.961 прикључака за воду своје потребе подмирује 89% корисника града Крушевца. Крушевачка вода за пиће спада у ред најквалитетнијих вода за пиће у Србији.

Град спроводи пројекат *Набавка и уградња система за даљински надзор и управљање водоводним системом "Расина"* који је од изузетног значаја за функционисање комплетног система водоснабдевања и садржи набавку и уградњу опреме којом ће се из једног командног центра пратити функционисање система почев од постројења у Мајдеву, дуж магистралних цевовода, све до објеката у општинама Ћићевац и Варварин (мерно-регулациони блокови, резервоари и друго).

4.1.2. Канализација

Канализациони систем града је сепаратног типа и обухвата санитарну уличну канализацију у 460 градских улица. Њена укупна дужина износи 250 km, а прикључено је 16.300 корисника, домаћинства и комерцијалних објеката. Када буду изграђени главни колектори ће прикупљену отпадну воду одвести до Централног система за пречишћавање града Крушевца, како је предвиђено Пројектом за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода града Крушевца.

На основу овог Пројекта, чија реализација је у току, у реконструкцију, доградњу канализационог система и изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода улаже се 23,84 милиона ЕУР-а. Овим инвестиционим улагањем град Крушевац се сврстава у ред градова, који су на еколошки прихватљив начин решили питање својих отпадних вода.

У наредном периоду, након завршетка овог пројекта, потребно је посветити пажњу на решавању проблема отпадних вода у сеоским насељима, како би се смањило негативан утицај отпадних вода на подземне воде, водотокове и пољопривредно земљиште.

4.2. Управљање чврстим комуналним отпадом

Град Крушевац је Одлуком о организовању Јавног комуналног предузећа „Крушевац“, делатност сакупљања, транспорта и одлагања комуналног отпада и одржавање депоније као и одржавање чистоће, уређење и одржавање паркова, зелених, рекреационих површина и јавних површина у граду, поверио овом јавном предузећу.

Одлагање отпада врши се на депонији “Срње“ која је смештена северно од града Крушевца на удаљености од 6,5km, на тремеђи сеоских насеља Срње, Велика Крушевица и Падуж. Депонија је у експлоатацији од 1984. године. Пројектована запремина депоније је 2,5 милиона m³, а време коришћења депоније 40-50 година, уколико се смеће одлаже без претходне сепарације, а уз примену мера санације од 50-80 година. Укупна површина комплекса је 37ha, од чега је сама депонија на површини од 20ha, с тренутном попуњеношћу од око 60%. Број корисника услуга ЈКП „Крушевац“ износи 23.516 корисника (становништво) и 1.432 корисника (привреда) и покривеност је око 65% становништва и око 30 % територије.

На територији града Крушевца постоји одређен број неуређених депонија на којима су се одлагале и још увек се одлажу различите врсте отпада (комунални, грађевински отпад итд.).

У јануару 2018. године започета је реализација „Програма управљања чврстим комуналним отпадом“ у Расинском округу, а има за циљ успостављање интегралног управљања чврстим комуналним отпадом са изградњом регионалне санитарне депоније. Вредност инвестиције је 10 мил. €.

У сарадњи са немачком агенцијом са развој ГИЗ у протеклих пар година реализовани су пројекти успостављања рециклаже на територији града и увођењу примарне селекције отпада на месту настанка.

4.3. Јавне зелене површине

Организована брига и уређење зелених површина у Крушевцу датирају од 1948. године.

Јавне зелене површине о којима се стара ЈКП „Крушевац“ припадају углавном категоријама зелених површина унутар насеља и састоји се од:

- јавних зелених површина
- зелених површина стамбених зона
- неуређене зелене површине које се повремено одржавају јер нису приведене намени

На наведеним површинама ЈКП „Крушевац“ се стара и о мобилијару (клубе, реквизити за игру деце).

Све наведене зелене површине о којима се ЈКП „Крушевац“ стара само су део зеленила града Крушевца, које се углавном могу подвести под мозаични систем зеленила (систем зелених флека). Бољим планирањем повезивања ових зелених површина дрворедима прешло би се у комбиновани систем зеленила, који много побољшава, како климатске, тако и хигијенске услове живота у граду.

Укупна површина простора чија је преовлађујућа намена зеленило износи око 100 ha, што чини око 12,5 m²/становнику.

Генералним урбанистичким планом Крушевца, планирано је да површина простора опредељеног за зеленило јавног коришћења износи око 600ha односно око 70m²/становнику у функцији рекреације, одмора и заштите животне средине.

4.4. Пејзажно уређење

У области пејзажне архитектуре могуће је планском документацијом допринети стварању повољнијих услова за развој туризма. ГУП-ом Крушевца, планиране су зелене површине за рејонске паркове у свим приградским местима којима би се надокнадио недостатак таквог простора у централној зони града. То су паркови са вишенаменским садржајима спорта, рекреације, забаве, едукације и сл. Осим тога планирана је и реализација садржаја у парку

Багдала. Простори, као што су ови паркови, пружају могућност за изградњу тематских паркова као што су: авантура-парк, парк посвећен ликовима из омиљених цртаних филмова, ликовима и догађајима из историје и сл. Такође се могу направити мање целине са карактеристичним детаљима из појединих географских и културних средина (нпр. јапански врт, медитерански и сл.) затим, врт за слепе са биљкама интезивног мириса, врт са биљкама у једној боји цветова и сл. С обзиром на просторне могућности као и едукативни карактер, у првој фази би требало оформити на одговарајућем месту врт карактеристичан за наше крајеве у ранијим периодима (српски врт), поље божура са асоцијацијом на историју, ботаничку башту, као и арборетум са врстама из свих крајева света.

На улицама на којима није могуће формирати дрвореде због постојећих инсталација, треба поставити дрворедне саднице у мобилним жардињерама. Осим хигијенско санитарног значаја, овај вид садње пружа и могућност повремене замене и стварања занимљивих ефеката.

Вертикално зеленило и кровни вртови су врло значајни у естетском и пре свега еколошком смислу. На тај начин добијају се нове зелене корисне површине у деловима града где нема могућности за формирање класичних паркова. Урбани џепови се могу уредити као оригиналне целине са посебно одабраним мотивом.

Град би такође требао да посвети пажњу особама из осетљивих категорија па да се на улицама и парковима нађе више елемената мобилијара посвећених њима (нпр. чесме којима могу да приђу људи у колицима, оборене пешачке рампе, трака за слепе на тротоарима и сл.). Осим тога, могу се поставити клубе за дојиље (допринос акцији подршке дојењу) и сл.

4.5. Електродистрибутивна мрежа

Према Студији развоја електродистрибутивне мреже ЕД Крушевца, у централној зони највећи део потрошње концентрисан је у зони града Крушевца. Јасно је да нове ТС 110/XkV треба градити што ближе центру потрошње. По постојећем урбанистичком плану у зони града Крушевца резервисане су три локације за нове ТС 110/XkV. Прва је локација постојеће ТС 35/10kV Крушевац 3, где на плацу постоји један неискоришћен трансформатор 110/XkV и опрему у постројењу 35kV је већим делом за 110 kV. Друга локација (за тзв. ТС 110/XkV Крушевац 5) налази се у суседству ТС

220/110/35kV – око 1km југоисточно од ње. Трећа локација TC110/XkV Крушевац 6) налази се наспрам „Трајал корпорације“, са друге стране реке Расине.

Будућа TC110/XkV Крушевац 3 има почетне предности у односу на друге две локације због делимичне уклопљености у мрежу 35 и 10kV и већ уграђене опреме.

По изградњи TC110/10 kV „Крушевац 3“, дистрибутивни електроенергетски систем „Електродистрибуције Крушевац“ моћи ће да прихвати са простора „Равњак“.

Будућа TC110/XkV Крушевац 6 је лоцирана с гледишта конфигурације потрошње. Наиме, она се налази између “Трајал корпорације“ са изузетно високом прогнозираном потрошњом (преко 18 MW и скоро 5 MVA_г) и дела града са најдинамичнијим порастом потрошње (насеља Прњавор и Мудраковац). Степен реализације прогнозе у великој мери диктира појаву нове TC110/XkV Крушевац 6. Утицај на уклапање нове TC110/XkV Крушевац 6 у постојећу мрежу има и могућност повезивања са интерном мрежом „Трајал корпорације“.

Потенцијална TC 110/XkV „Крушевац 5“ је утврђена Генералним планом Крушевца у блоку А1 КОМПЛЕКСА „Равњак“, на углу улица Петра Добрњца (Моравске) и будуће саобраћајнице која је предвиђена за полагање подземног кабловског вода 110kV.

Слободни капацитете у TC 110/XkV „Крушевац 4“ већ је резервисан за постојеће индустријске потрошаче и део нових потрошача у „Зони Е“ и не може покрити новопланирано оптерећење простора „РАВЊАК“, у оквиру кога је комплекс „Равњак 1А“, јер нема могућности проширења капацитета.

Капацитети постијећих TC 35/10kV у Крушевцу су заузети. За прикључење нових објеката потребно је планирати нове TC 110/x.

4.6. Реконструкција јавног осветљења

Град Крушевац је у циљу реконструкције, рационализације и одржавања јавног осветљења у насељеним местима потписао уговор о приватно-јавном партнерству који подразумева замену 12.545 натријумових и живиних светиљки/сијалица ЛЕД светиљкама у насељеним местима града Крушевца од стране приватног партнера. Циљ пројекта је остваривање уштеде енергије, уштеде у емисији CO₂ и уштеде у оперативним расходима јавног осветљења.

4.7. Топловодна мрежа

ЈКП „Градска топлана“ је предузеће за производњу и дистрибуцију топлотне енергије на територији града Крушевца. Производња топлотне енергије обавља се у централном извору одакле се врши снабдевање 80% града и у три истурене котларнице. Дистрибуција до корисника врши се преко примарне мреже у дужини од 49.000 m и секундарне мреже у дужини од 2.500m. Број топоводних станица је 558 комада и у сталном је порасту јер Градска топлана шири своје капацитете и

отвара могућност за нове прикључке на мрежу даљинског грејања. У граду постоји 14 нових топлотних станица.

Тренутна структура тржишта је таква да 95% чине стамбени корисници (478.373 објеката), 5% пословни корисници на простору 25.181m².

Тренутно процентуално учешће енергената у производњи топлотне енергије је следеће:

Угаљ - 90%

Мазут – 6,8%

Природни гас – 3,2%

4.8. Телекомуникациона мрежа

Целокупна територија града Крушевца (осим подручја Рибарске Бање и подручја Јастребац Resort) покривена је телекомуникационом мрежом и захваљујући предузећима за телекомуникације „Телеком Србија“, ВИП, МТС, SBB, грађанима се пружају најсавременије телекомуникационе услуге.

Саобраћај мобилне телефоније је решен преко РБС-а (Радио базних станица) које су постављене тако да покрију што шире подручје.

Сигнал фиксне и мобилне телефоније доступан је у свим насељеним местима. Имајући у виду значај интернета за развој туризма, непрестано се ради на развоју информационо комуникационе инфраструктуре и то: унапређење сервиса у фиксној телефонији са акцентом на широкопојасном приступу интернету, проширење мреже базних станица и повећање брзине протока информација.

4.9. Гасификација

Према „Уговору о пословно – техничкој сарадњи на реализацији Програма снабдевања природним гасом широке потрошње територије града Крушевца за фазну реализацију“ у 2018. години окончани су радови у целости и целокупна територија града Крушевца покривена је гасоводном мрежом. До краја 2018. године, очекује се пуштање гаса у већем делу мреже, док ће у осталом делу мреже пуштање гаса бити извршено у првој половини 2019. године, по добијању употребних дозвола.

5. АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА У ОБЛАСТИ ТУРИЗМА

5.1. Туристичка привреда и угоститељска делатност

Крушевац је град са повољним пословним окружењем, сертификован од стране НАЛЕД-а (Националне алијансе за локални економски развој). На територији града Крушевца своју делатност на дан 31.12.2017. године обављало је укупно 5.678 привредних субјеката (1.334 привредних друштва и 4.344 предузетника), са тенденцијом повећања броја активних привредних друштва и предузетника.

5.2. Стање смештајних капацитета

Табела 5 – Структура и број угоститељских и смештајних капацитета

Врста услуге	Број предузетничких радњи	Број привредних друштава
Кетеринг	-	3
Ресторани	232	4
Припреме и послуживање пића	102	4
Хотели и сличан смештај	5	7
Одмаралишта и слични објекти за краћи одмор	2	-
Остали смештај	4	1
Укупан број	345	19

Извор: АПР, мај 2018

Табела 6 – Смештајни капацитет у граду Крушевцу

Име	Категорија	Број соба	Број кревета	Апартман	Ресторан
Хотел Голф и депанданс	(***) (**)	37	65	7	300+190
Гарни хотел Јет Сити	Гарни хотел **	11	23	2	35
Гарни хотел Бисер	Гарни хотел **	12	23	3	40
Гарни хотел Николо	Гарни хотел **	19	24		
Коначиште ресторан Конак		10	28	3	100+130
Коначиште Даби		49	88	2	80+220
Коначиште Бабицо		11	40		15+250
Коначиште ресторан Нешвил		11	22	2/2	200+50
Коначиште ресторан Сарадис		15	44		600+130
Коначиште ресторан Вериге		5	10		200
Собе за издавање „Лукас“		10	30		
Собе за издавање „Јелица“		7	20		
Коначиште „Sleep and go“		5	10		
Апартман центар		1	4	1/4	
Миленковић Драган		4	9		
Козић Драган		9	21		
Здравковић Милица		2	4		
Спахан Весна		1	3		
Укупан број		219	464		

Табела 7 – Категорисани приватни смештај

Категорија смештајног капацитета	Број апартмана	Број соба	Број лежајева
*	8	/	21
**	1	/	4

Извор: Служба за привреду градске управе Крушевац

5.3. Број туриста и ноћења

Промет у туризму, праћен по броју долазака и ноћења на територији града Крушевца, је из године у годину бележио раст и по броју долазака и по броју ноћења, као страних, тако и домаћих туриста.

Укупан број туриста у Крушевцу према Републичком заводу за статистику за 2017. годину износио је 25.443, а остварено је 96.465 ноћења.

Табела 8 – Укупан број долазака и ноћења туриста на територији града Крушевца, у 2017. години

	Доласци туриста			Ноћења туриста		
	укупно	домаћи	страни	укупно	домаћи	страни
Територија града Крушевца	25.443	19.216	6.227	96.465	82.601	13.864

Извор: Републички завод за статистику, Београд

Домаћи туристи чинили су око 75,5% (19.216), док је учешће страних туриста било 24,5% од укупног броја (6.227). Што се броја ноћења тиче домаћи туристи остварили су 85,6% (82.601), а страни 14,4% (13.864). Просечна дужина боравка домаћих туриста износи 4 дана а страних 2 дана. У односу на 2016. годину, укупан број туриста повећан је за 22% (25.443), а број ноћења је порастао за 14% (96.465). Број домаћих туриста у односу на 2016. годину повећан је за 22% (19.216), док је број страних туриста повећан за 20% (6.227). Број ноћења туриста повећан је за 14% (96.465), број ноћења домаћих туриста повећан је за 12% (82.601), док се број ноћења страних туриста повећао за 26% (13.864). Највише страних туриста који су посетили Крушевац и околину у 2017. години дошло је из Републике Македоније, Босне и Херцеговине, Немачке, Бугарске и Румуније.

У Крушевцу периоду I-V 2018. године, у односу на исти период 2017. године број долазака туриста већи је за 18,7 % а број ноћења већи је за 23,9 %.

У периоду I-V 2018. године, у односу на исти период 2017. године, број ноћења домаћих туриста већи је за 22,2%, а број ноћења страних туриста већи је за 31,4%.

На територији града Крушевца, из године у годину приметан је тренд повећања прихода од боравишних такси. У 2017. години уплате од боравишних такси износиле су 9.411.385 динара, што је 61,27% више у односу на 2016. годину. Овај тренд је настављен и у првих седам месеци 2018. године.

5.4. Туристички производ

Туристички производ представља комбинацију различитих елемената којима се задовољавају потребе туриста.

У последњих десет година дефинисано је неколико пакета производа који су подељени према мотивима доласка туриста и на чијој се промоцији и развоју до сада највише радило. Дубљом анализом, те туристичке производе можемо сврстати у три категорије:

- Прва категорија – односи се на туристичке производе који су се већ позиционирали на тржишту и за које је реално да се могу додатно развити и комерцијализовати у наредних пет година.

- Друга категорија – односи се на идентификовање оних производа који тренутно имају одређену позицију на тржишту, али је за њихов развој потребан дужи временски период.

- Трећа категорија – односи се на туристичке производе за које постоје потенцијали за развој, али су тренутно слабо развијени.

5.4.1. Туристички производ прве категорије

Туристички производи прве категорије су кратки градски одмори (Citybreak), културно – историјски туризам, здравствени и верски туризам.

5.4.1.1. Градски одмори (Citybreak)

Кратки градски одмори подразумевају кратку посету, која траје обично од једног до четири дана, градовима специфичним по својим туристичким производима и услугама.

Градски одмори на територији града Крушевца имају следеће специфичне одлике:

- Путовање је кратког трајања, често и мање од три ноћења (томе у прилог иде и просечна дужина боравка домаћих туриста која износи 4 дана за 2017.годину, док просечна дужина боравка иностраних туриста у истој години износи 2 дана)

- Већином путују парови или мање групе пријатеља

- Туристе за време боравка највише интересује обилазак културно-историјских знаменитости, догађаји и локална гастрономија.

Захваљујући, између осталог, и промотивним активностима Туристичке организације града Крушевца, градски одмори су постали један од најзаступљенијих туристичких производа на територији града Крушевца, са изразитим дугорочним потенцијалом.

5.4.1.2. Културно-историјски туризам

Културно–историјски туризам се односи на културне атракције и активности, културно-историјске споменике, облике савремене уметности, али и на непосредно учешће туриста у културним активностима (стари занати, сликарство, вајарство, фолклор и сл).

У свету је данас присутан тренд пораста интереса за културним туристичким производима, а WTO (World Tourism Organization; публикација: Tourism: 2020 Vision) предвиђа да ће тржиште културног туризма бити једно од пет водећих сегмената туристичког тржишта у будућности.

Крушевац поседује велики број културно - историјских споменика, музеј, позориште, две галерије, библиотеку, два удружења грађана („Расина“ и „Етно мрежа“) која се баве изградом сувенира и неговањем старих заната, док се у насељима у непосредној околини града одржава велики број манифестација у циљу очувања народног стваралаштва и традиције.

5.4.1.3. Здравствени туризам

Стресан начин живота, многобројне приватне и пословне обавезе, као и висок степен загађења, узрок су лошег квалитета савременог живота, тако да здравствени туризам поприма све значајнију улогу у ревитализацији психофизичких способности човека.

Рибарска Бања представља главну окосницу овог вида туризма. Од Крушевца је удаљена свега 34км и захваљујући својим термоминералним изворима Рибарска Бања представља познато лечилиште и рехабилитациони центар за ортопедска, коштанозглобна и дегенеративна обољења. На обронцима Јастрепца, ушушкана између густих шума и Рибарске реке, на 540м надморске висине, Рибарска Бања и због субпланинске климе, увек свежег и чистог ваздуха и времена које овде није склоно наглим променама, с правом ужива и епитет климатског лечилишта.

Пратећи светске трендове, Рибарска Бања је за своје госте обновила и проширила старо турско купатило. Понуда **wellness** и **spa** програма проширена је и употпуњена новим садржајима. Слана соба и пећина, парно купатило, сауне, када краљице Драге, луксузне собе за масажу, отворено-затворени базени, бјуги и фитнес центри, ђакузи каде, а изнад свега старо турско купатило, чине боравак у овом центру незаборавним.

Својим посетиоцима Бања ставља на располагање и терен за фудбал, кошарку и одбојку, док „стаза здравља“ дуга 1.200m представља још један драгоцен прилог рекреативцима. Новоизграђени спортско-рекреативни комплекс на брду Самар (тениски терен, базен, терен за одбојку на песку) само употпуњава понуду Бање.

Током целе године у Бањи се организују разноврсна културна дешавања, али идеја да Бања постане жариште културе овог краја, највише се остварује „Културним летом“ које траје од маја до октобра. У оквиру „Културног лета“ посетиоци могу видети бројне фолклорне групе, позоришне представе, али и пропатити промоције књига као и разне перформансе које изводе уметници у част и на задовољство гостију Рибарске Бање.

5.4.1.4. Верски туризам

Верски туризам је један од најстаријих видова туристичких кретања, а данас представља врло значајан сектор глобалног туризма. Верски туризам је фокусиран на посету религијским локалитетима и дестинацијама, а главни циљ му је испуњавање верских потреба учесника.

Град Крушевац, као и његово ближе и даље окружење, поноси се бројним црквама и манастирима који већ вековима сведоче о бурној историји, али и духовности нашег народа на овим просторима. Надалеко су познати црква Лазарица и бројни манастири у непосредној околини (Наупара, Свети Роман, Ђунис, Свети Лука и други). Моравска архитектура сакралних објеката на овим просторима представља својеврстан предмет интересовања многих туриста.

5.4.2. Туристички производ друге категорије

Туристички производи друге категорије су манифестациони туризам, активан одмор и спортско - рекреативни туризам.

5.4.2.1. Манифестациони туризам

Манифестациони туризам подразумева путовања која су примарно мотивисана посетом манифестацији културног, уметничког, забавног и сличног карактера и садржаја.

Град Крушевац има велики број догађања, манифестација и фестивала од којих су најпознатији: Фестивал балона „Крушевац кроз облаке“, Међународни фестивал „Витешки мегдан у Лазаревом граду“, Средњовековно венчање у цркви Лазарици, Међународни фестивал хумора и сатире „Златна кацига“, Видовдански дечји карневал, Видовдански сајам сувенира, Шампионат у мотокросу, Међународни фестивал православног филма „Снажни духом“, „Беловодска розета“, „Културно лето“ у Рибарској Бањи и многе друге манифестације и догађаји који су мањег обима и усмерени ка различитим интересним групама.

5.4.2.2. Активан одмор

Појам активног одмора је веома широк и обухвата најразноврсније активности које се непосредно везују за здрав живот, слободно време, одмор, забаву и разоноду, а које доприносе обнављању човекових физичких и психичких снага, његовом одмору и опоравку.

Понуда овог вида туризма на територији града Крушевца је у сталној експанзији. Туристи који су заинтересовани за неку активност у природи могу да изаберу неку од следећих активности: лов, риболов, рафтинг, регата, бициклизам, параглајдинг, јахање, стреличарство, планинарење и мотокросинг.

Активан одмор на територији града Крушевца, с обзиром да је углавном везан за активности на отвореном, донекле је сезонског карактера, изузев планинарења, стреличарства, спортског пењања и атрактивне игре „bubblefootball”.

5.4.2.3. Спортско–рекреативни туризам

Спортски туризам представља путовање за време одмора које подразумева бављење спортом, путовање на дестинације да би се посматрао спортски догађај, као и путовање чији је циљ посета спортским атракцијама.

Крушевац данас представља значајан регионални спортско – туристички центар. На територији града Крушевца постоји велики број спортских објеката који задовољавају високе стандарде за организацију врхунских спортских такмичења.

Спорт у граду Крушевцу функционише као организовани систем, а носиоци развоја спорта су Установа за физичку културу „Спортски центар Крушевац“ која газдује спортским објектима чији је власник Град Крушевац, Спортски савез града Крушевца и спортска удружења.

Спортски центар Крушевац управља великим бројем спортских објеката, од којих ћемо навести само најзначајније:

- Фудбалски стадион „Младост“

- Отворени атлетско–фудбалски блок „Радомир Мићић Миче“ који обухвата фудбалски терен са природном травом, фудбалски терен са вештачком травом, атлетски стадион са осам стаза за међународна такмичења и опремљеним борилиштима за бацачке и скакачке дисциплине

- Затворени и отворени базени који обухватају по један олимпијски и по два пратећа мања базена

- Хала спортова опремљена головима, кошевима, семафором, броји 2.360 места за седење

- Комплекс који обухвата пет отворених тениских терена на шљаци и балон салу која покрива један тениски терен на шљаци и други спортски објекти.

Изнад самог центра Крушевца уздиже се брдо Багдала где се налазе терени за мале спортове, две теретане на отвореном и трим стаза (тарган подлога).

Спортистима и рекреативцима су такође на располагању и приватни спортски објекти.

Од значајнијих спортско-рекреативних манифестација у Крушевцу се организује: Полумаратон, Шампионат у мотокросу, Балканско првенство у атлетици за јуниоре и друге.

Одређеном спортско-рекреативном инфраструктуром располажу и Рибарска Бања и Јастрепцац.

5.4.3. Туристички производ треће категорије

Туристички производи треће категорије су пословни, сеоски туризам и образовни туризам.

5.4.3.1. Пословни туризам

Под пословним путовањима у светским размерама подразумевају се конгреси, конференције, изложбе и подстицајна путовања, тако да се за ова путовања користи акроним „M.I.C.E.“

Отварање нових компанија и фирми у Крушевцу даје могућности за развој пословног туризма. Један од позитивних примера развоја пословног туризма је Корпорација „Трајал“ која својим пословним

партнерима редовно организује обилазак културно-историјског наслеђа Крушевца и непосредне околине.

Најбитнији предуслов за развој конгресног туризма је, поред отварања нових компанија, отварање и нових, луксузнијих смештајних капацитета који у свом саставу имају добро опремљене коференцијске и конгресне сале.

5.4.3.2. Сеоски туризам

Сеоски туризам је специфичан вид туризма који привлачи превасходно сегменте туриста који су заинтересовани за руралну културу, за упознавање са традицијом и животом на селу и за квалитет животне средине.

Град Крушевац, са повољним географским положајем и великим бројем села, има изузетно повољне могућности за развој сеоског туризма. Ове погодности су нарочито изражене у селима према Рибарској Бањи и селима на обронцима Јастрепца, најшумовитије и најводније планине овог дела Балкана. Такође, села која се налазе поред реке Мораве и Телијског језера пружају велике могућности за развој сеоског туризма.

Туристичка организација града Крушевца је, у сарадњи са Градском управом, издала „Водич за спровођење категоризације у домаћој радиности“, како би потенцијални домаћини били информисани о елементима сеоског туризма. Туристичка организација града Крушевца је у протеклом периоду интензивно радила на едукацији локалног становништва организовањем посебних предавања по селима, на тему подстицања и развоја сеоског туризма, о побољшању квалитета туристичке понуде и о улози Туристичке организације у укупном развоју сеоског туризма. Као резултат, регистрована су три сеоска туристичка домаћинства која интензивно раде на одржавању и побољшању квалитета својих услуга.

5.4.3.3. Образовни туризам

Неки од носиоца развоја образовног туризма на територији града Крушевца су Центар за стручно усавршавање Крушевац, Народна библиотека Крушевац, поједине основне и средње школе, Астрономско удружење „Еурека“ и други.

Као установа из области образовања основана од стране Града Крушевца, Центар за стручно усавршавање Крушевац представља место организовања различитих врста обука и семинара. Народна библиотека Крушевац бележи различите активности спроводећи интересантна предавања и програме, док су Гимназија и поједине основне школе (ОШ „Драгомир Марковић“, ОШ „Јован Поповић“ и друге) изузетно активне у погледу интернационалне размене ученика. Астрономско удружење „Еурека“ је изузетно активно на пољу промоције астрономије организовањем великог броја предавања и јавних посматрања на одређеним пунктовима у граду и околини.

5.5. Институционална организованост туризма у Крушевцу

5.5.1. Туристичка организација града Крушевца

Туристичка организација града Крушевца постоји од 1995. године. Пре тога ова јавна установа пословала је под именом Туристички савез општине Крушевац. Туристички савез основан је још 1964. године са циљем да помаже развој свих облика туризма.

Туристичка организација града Крушевца данас, као јавна служба, обавља све делатности унапређења и развоја туризма. Њен рад је јаван, а у широком обиму њених задатака набројаћемо само неке: израда програма развоја туризма, припреме за прихват и боравак туриста, организовање туристичко информативно пропагандне делатности, стварање услова за одмор и рекреацију, организовање службе водича, подстицање и развој издавачке делатности и производњу сувенира.

Туристичка организација града Крушевца је 30. марта 2017. године отворила нови објекат – Туристички информативни центар. У Туристичком информативном центру туристи могу да добију комплетне информације о туристичкој понуди Крушевца и непосредне околине. У оквиру Центра је и сувенирница која нуди богату палету уникатних сувенира. Поред Туристичког информативног центра се налази ТОТ интерактивна табла која омогућава туристима брз и лак приступ информацијама о граду и околини, на српском и енглеском језику.

5.5.2. Туристичка сигнализација

У 2016. години, на 23 локације у граду и главним прилазним саобраћајницама Крушевцу постављени су информативни путокази, тачније 300 пешачких и туристичких ознака, кроз пројекат, вредности 4,5 милиона динара, који је финансирало Министарство трговине, туризма и телекомуникација. На туристичким путоказима представљено је 35 главних знаменитости и осталих информативних праваца – све значајније културно-историјске знаменитости града и околине.

5.6. Спорт

Крушевац данас представља значајан регионални спортско-туристички центар. На територији града Крушевца постоји велики број спортских објеката који задовољавају високе стандарде за организацију врхунских спортских такмичења.

5.6.1. Спортска инфраструктура

Установа за физичку културу „Спортски центар Крушевац“ (Крушевац – Србија) представља организован облик газдовања спортским објектима и објектима за рекреацију чији је власник град Крушевац. Основна делатност Спортског центра је пружање услуга у области спорта који се за сада остварује у три сегмента: најам спортских објеката, спортско подучавање и подизање нивоа физичке културе.

Центар је основан 1977. године.

Корисници услуга Спортског центра Крушевац су клубови са територије града Крушевца, грађани, ученици основних и средњих школа, привредна друштва, клубови са територије других градова и општина, али је, као домаћини припрема, Спортски центар био део успеха репрезентативних селекција и врхунских спортиста појединаца који су се у објектима Спортског центра Крушевац припремали за највећа спортска такмичења.

Комплекс „Спортски центар Крушевац“ у свом саставу има следеће објекте:

У близини „Спортског центра“ налази се излетиште Багдала где се налазе терени за мале спортове, теретана на отвореном и трим стаза (тартан подлога).

Спортистима и рекреативцима су такође на располагању и приватни спортски објекти:

Поменути спортски објекти сврставају град Крушевац у један од лидера у области спортске инфраструктуре, који испуњава националне и међународне критеријуме за врхунску припрему спортиста и спортских екипа.

У близини Крушевца, у селу Глобаре, налази се мото стаза „Гајић“. Стаза је дугачка преко 1.700m и опремљена је по светским стандардима, што је омогућило Крушевцу да буде домаћин Европском првенству у мотокросу 2016. године.

5.6.2. Спортски савез Крушевац

Спортски савез града Крушевца је самостална, неполитичка и непрофитна спортска асоцијација гранских струковних савеза, спортских друштава и спортских организација на територији града Крушевца, добровољно удружених ради остваривања заједничких циљева, потреба и интереса у области спорта. Окупља 77 спортских организација са територије града Крушевца од којих 5 градских гранских спортских савеза и 72 спортска удружења са преко 9.000 активних спортиста. Спортски савез града Крушевца члан је Спортског савеза Србије. Активно учествује у организацији и реализацији свих спортских догађаја од значаја за унапређење квантитета и квалитета спорта у граду Крушевцу чинећи доступним све спортске догађаје грађанима Крушевца.

5.6.3. Чланство у спортским клубовима

По подацима Спортског савеза Града Крушевца број мушкараца чланова спортских клубова је 8037 (83%), а жена 1625 (17%). Укупан број регистрованих спортиста је 5.883, од којих је регистрованих жена спортиста 897 или 13%.

**Табела 9 – Број чланова спортских организација Града Крушевца
по спортовима и према полу**

СПОРТСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ	мушкарци	жене
ТЕНИС	62	24
ОДБОЈКА	123	424
ФУДБАЛ	2.383	65
РУКОМЕТ	225	71
ПЛИВАЊЕ, РОЊЕЊЕ, СИНХРОНО ПЛИВАЊЕ, ВАТЕРПОЛО	294	141
КОШАРКА	260	
АЕРОБИК, ФИТНЕС, ПЛЕС	39	131
БОРИЛАЧКИ СПОРТОВИ	289	191
ЛОВ И РИБОЛОВ	3355	210
ОСТАЛО	977	348

5.6.3.1. Објекти Спортског центра Крушевац

Покривени спортски објекти

- Хала спортова
- Спортска сала „Соко“
- Комплекс покривених базена
- Теретана
- Куглана
- Сале за стони тенис

Отворени спортски објекти

- Градски стадион
- Комплекс отворених базена
- Атлетско - фудбалски блок Радивоје Мићић –Миче
- Атлетска стаза
- Тениски терени
- Терени за мале спортове
- Скејт парк
- Терен за одбојку на песку

Пословни простор

- Канцеларијски простор
- Пословна зграда на Градском стадиону
- Полигон за обуку возача

У изградњи су помоћни фудбалски терени са атлетском стазом.

5.6.4. Спорт у функцији развоја туризма

Изузетно је важно подстицати и промовисати спортски туризам јер се на тај начин стимулишу инвестиције у инфраструктурне објекте као што су путеви, стадиони, спортски комплекси, хотели и ресторани - пројекте од којих користи имају и локално становништво и посетиоци који долазе да их користе. А када је једном постављена инфра-структура, ове две узајамно корисне гране, туризам и спорт, постају мотор одрживог привредног раста, отварања радних места и стварања прихода.

Установа за физичку културу Спортски центар Крушевац препознатљива је по концентрисаности својих спортских објеката на једном месту (Хала спортова, гимнастичка сала, комплекс отворених и затворених базена, комплекс отворених тениских терена, отворени спортски терени за мале спортове, отворени пешчани терени, куглане, теретана, отворени атлетско фудбалски комплекс са два фудбалска терена и једним атлетским стадионом са стандардним борилиштима) који сврставају град Крушевац у један од лидера у области спортске инфраструктуре а испуњава националне и међународне критеријуме за врхунску припрему спортиста и спортских екипа.

У циљу привлачења туриста, као и у циљу јачања спортске инфраструктуре, неопходно је радити на проширењу смештајних капацитета и на изградњи нове хале спортова мултифункционалног садржаја. Неопходна је и реконструкција појединих објеката.

6. КУЛТУРНО – ИСТОРИЈСКИ ТУРИЗАМ

Крушевац је град чија је историја дубоко уткана у српску етику, културу и традицију. Као град изузетно богатог културно–историјског наслеђа, Крушевац и данас најпре асоцира на славног кнеза Лазара, Косовску битку и косовске ратнике. Због тога, срж културно–историјског туризма у Крушевцу чини велики број знаменитости које се односе на косовску епоху и Крушевац средњег века.

Некадашња престоница негује успомене не само на средњовековни период, већ и на важне историјске догађаје XX века: балканске и велике ратове.

6.1. Археолошки локалитети

До сада је на подручју Крушевца евидентирано 15 археолошких налазишта на подручју Генералног плана Крушевца, као и преко шездесет локалитета ван

подручја Генералног плана. Археолошки локалитети су из различитих периода развоја почевши од праисторијске културе, неолита, бронзаног доба, гвозденог доба па до налазишта средњег века, која званично нису заштићена, а на многима од њих повремено се врше даља истраживања.

6.2. Кућа Симића

Смештена у самом градском центру, надомак Споменика косовским јунацима, Кућа Симића спада у најстарије очуване објекте у Крушевцу и својом архитектуром сведочи оријентални изглед некадашње чаршије. По стилским одликама, може се претпоставити да је грађена крајем XVIII или почетком XIX stoleћа. Здање је спратно, са подужним тремом у приземљу и на спрату.

Кућа Симића, здање јединствене културне и историјске вредности и евидентирано културно добро од великог значаја, у себи обједињује музејску збирку, музејски туристичко-информациони пункт и сувенирницу.

6.3. Уметничка галерија Народног музеја Крушевац

Отварањем прве изложбе, јануара 1962, Уметничка галерија у Крушевцу отпочела је са радом за потребе излагања, прикупљања, чувања и проучавања значајних уметничких појава и тенденција у земљи, као и уметности настале на подручју града и региона. У тренутку оснивања, деловала је у оквиру музеја, да би након раздобља самосталног функционисања (1971—91) поново постала саставни део Народног музеја Крушевац.

Смештена у објекту који ужива статус заштићене амбијенталне целине некадашње породичне куће с почетка XX века, Уметничка галерија Народног музеја Крушевац располаже изложбеним простором на око 140 м² организованим у пет просторија, међусобно повезаним у сачуваној аутентичности распореда и декорације у духу сецесије.

6.4. Меморијални комплекс „Слободиште“

Меморијални комплекс „Слободиште“ подигнут је на југозападном ободу града, на обронцима Багдале, где се за време фашистичке окупације (1941—44) налазио логор са стратиштем за 1650 цивила и родољуба.

Централни споменички део припада концепту који је у периоду 1961—65, а по идеји Добрице Ћосића, реализовао архитекта Богдан Богдановић.

Године 1978, по пројектима архитеката Богдана Богдановића и Светислава Живића, саграђен је и Дом Слободишта, предвиђен за истраживачки рад и изложбене активности.

Читав комплекс проглашен је културним добром, знаменитим местом од великог значаја.

6.5. Споменик косовским јунацима

Споменик посвећен косовским јунацима, на истоименом централном градском тргу, најмонументалније је остварење националне скулптуре и препознатљиви симбол града Крушевца.

Камен темељац споменика поставио је краљ Александар Обреновић приликом обележавања петстоте годишњице Косовске битке (1889), а открио га је краљ Петар Карађорђевић у години крунидбених свечаности и јубилеја Првог српског устанка (1904).

Ово знаменито остварење вајара Ђорђа Јовановића (Нови Сад 1861—Београд 1953.), аутора више монументалних и јавних скулптура, овенчано је престижном наградом - златном медаљом на Светској изложби у Паризу (1900).

6.6. Градска кућа

Зграда некадашњег Среског начелства грађена је у раздобљу 1900-1904, у духу академског еклектицизма са класицистичким елементима, по пројекту архитекте Николе Несторовића (Пожаревац 1868 - Београд 1957), аутора више знаменитих престоничких палата. Завршне радове извео је Ото Голднер.

Упркос изменама, зграда крушевачке Градске куће највећим делом је сачувала своју аутентичност и данас ужива заштиту као културно добро од великог значаја.

Приликом два јубилеја, шест векова града (1971) и шест векова Косовског боја (1989), изведен је опсежан програм мозаика „У славу Крушевца“, аутора Младена Србиновића (Гостивар 1925 - Београд 2009), надахнутих историјом Моравске Србије, творећи јединствену целину у савременој српској уметности.

У години јубилеја града (1971), на платоу са јужне стране Градске куће, обликованом као народно гумно, постављена је биста једног од највећих песника српства, **Петра II Петровића Његоша**, коју је граду поклонила удовица вајара Сретена Стојановића (Приједор 1898 - Београд 1960).

6.7. Грчки шор

Грчки шор, популарни назив за Караџићеву улицу у градском језгру, представља очувану просторну целину сачињену од стамбених породичних кућа подизаних од средине XIX столећа у стилу грађанских архитектонских схватања. Назив је улица добила по својим станарима - Цинцарима, који су се као трговци и мајстори у Крушевац досељавали те имали значајну улогу у урбаном и економском развоју вароши. Најстарије куће у шору грађене су као приземне, са тремом и доксом те зидовима у бондруку и четворосливним крововима покривеним ћерамидом. Иако је целина данас умногоме изгубила на својој изворној вредности, својим архитектонским склопом она илуструје градитељско-урбанистички развој вароши током XIX и у првим деценијама XX века, због чега ужива заштиту као културно добро од великог значаја.

6.8. Споменик ратницима 1912 -1918.

На тргу популарно названом Фонтана, који од 60-их година прошлог века и изградње прве фонтане представља једно од омиљених окупљалишта и одморишта грађана, подигнут је споменик посвећен палим ратницима крушевачкога краја, страдалим у ослободилачким ратовима 1912-1918. Камен темељац постављен је 1988, поводом обележавања седме деценије пробоја Солунског фронта, а сам бронзани споменик, дело вајара Драгољуба Димитријевића (Трстеник 1950), откривен је на Видовдан 1993. године.

6.9. Заоставштина Милића од Мачве

Милић Станковић (Белотић 1934 - Београд 2000), родом из Мачве, једна је истакнутијих фигура у савременом српском сликарству, поконио је граду Крушевцу легат од око 120 слика које се тематски ослањају на националну историју, са нарочитим акцентом на средњовековни Крушевац и Косовски бој. По првобитној уметничковој замисли, овај легат требало је наменски похранити крај Грачанице, али будући да прилике то нису омогућавале, определио се за Крушевац, са јединим условом да слике буду смештене у објекат који гледа ка цркви Лазарици, због чега је за **Галерију Милића од Мачве** изабрана локација у непосредној близини Лазаревог града.

У холу Дома синдиката, у самом центру Крушевца, налази се још једно Станковићево остварење, велика зидна слика **Обретење главе кнеза Лазара**, откривена 1971, поводом прославе шест векова града.

Милић од Мачве аутор је једног вајарског остварења - **Мајка Србија и Мајка Грчка**. У белом венчачком мрамору исклесане су две женске фигуре које симболизују пријатељство српског и грчког народа, нарочито током албанске голготе и опоравка српске војске на Крфу. Симболично, скулптура је откривена на Видовдан 1999.

6.10. Археолошки парк „Лазарев град“

Археолошки парк „Лазарев град“ обухвата археолошки локалитет – остатак средњовековног престолоног града и војног утврђења кнеза Лазара. У парку се налазе аутентични остаци Донжон куле, црква Лазарица из XIV века, остаци Кнежевог двора, споменик кнезу Лазару и Народни музеј. Лазарев град утврђен је по моделу византијске и српске одбрамбене архитектуре. У циљу унапређења туристичке понуде града и очувања и презентовања непокретног културног наслеђа, Град Крушевац, Туристичка организација Крушевац и Народни музеј Крушевац интензивно раде на прикупљању документације за реализацију пројекта „Обнављање Лазаревог града (Донжон куле и бедема Лазаревог града)“. Читав комплекс, као просторна целина, ужива заштиту као споменик културе од изузетног значаја.

6.11. Народни музеј Крушевац

Од свога оснивања 1951., Народни музеј Крушевац остварује своју основну делатност кроз сакупљање, чување, заштиту и излагање покретних културних добара и остатака материјалне културе завичаја. Смештен у простору археолошког парка, Музеј представља незаобилазно одредиште када је реч о културној и туристичкој понуди града.

У неокласицистичком здању некадашње гимназије, саграђеном 1863., са сецесијским декоративним елементима из 1908., данас је смештена стална музејска поставка која сведочи о историјском и културном развоју и преображају Крушевца и околине. Музејски фондус садржи око двадесет и три хиљаде музеалија природњачког, археолошког, етнолошког, историјског, културно-историјског и ликовног карактера, чији је историјски корак дуг преко шест миленија — од праисторије, преко антике и средњег века, кроз раздобље турске превласти и обнове српске државности, све до средине XX stoleћа.

За обилазак музејске поставке, посетиоцима су на располагању услуге стручног вођења на српском и енглеском језику.

Осим централног објекта у средњовековном Крушевачком граду, у састав Народног музеја Крушевац улазе и Кућа Симића, Уметничка галерија и Меморијални комплекс „Слободиште“.

6.12. Споменик кнезу Лазару

Споменик кнезу Лазару, оснивачу Крушевца, смештен је у источном делу Археолошког парка, средњовековног крушевачког града. Откривен је 1971. године у оквиру прославе „Шест векова Крушевца“, а рад је академског вајара Небојше Митрића. Седећа фигура кнеза са мачем положеним на крилу инспирисана је уобичајеном представом са новца српских средњовековних владара и конципирана је тако да кнеза Лазара представи као одлучног и мудрог владара, преданог градитеља и одважног Христовог ратника.

6.13. Споменик кнегињи Милицы

На Тргу деспота Стефана, који води од Градске куће ка Лазаревом граду, на Видовдан 2018. свечано је откривен споменик кнегињи Милицы, која је управо из Крушевца управљала земљом након мужевљеве погибије на Косову. Споменик у бронзи дело је академског вајара Зорана Ивановића, аутора више јавних споменика у Србији. На овај начин град Крушевац се одужио овој храброј и пожртвованој мајци и жени владара који је јуначки дао живот у боју на Косову.

6.14. Споменик палим припадницима војске, полиције и резервног састава 1991 – 1999. године

Споменик је симбол заједничке борбе војске, полиције и резервног састава и свих грађана учесника

ратних дешавања у периоду од 1991. до 1999. године, на територији Хрватске, Босне и Херцеговине и на Косову.

6.15. Сталаћки град

Средњовековни град Сталаћ, обновљен и утврђен за време владавине кнеза Лазара, играо је веома важну стратешку улогу као одбрамбена утврда и заштита на прилазу Крушевцу. Смештен је на обронцима Мојсињских планина, познатих по остацима бројних црква и манастира из позног средњовековног периода. Град се помиње у Раваничкој повељи (1377), као и у повељи кнегиње Милицы светогорском манастиру Светога Пантелејмона (1395). Константин Филозоф помиње да је Сталаћки град разорио султан Муса (1413).

По очуваним остацима донжон куле, која је доминирала над Јужном Моравом, локалитет се обично назива Тодоровом кулом, а народна песма је веже за јуначко страдање војводе Пријезде.

6.16. Козник

Средњовековни град Козник, смештен на обронку планине Жељин, подигнут је на купастом узвишењу и опасан јаким бедемом са осам кула, који прати конфигурацију терена. Народно предање име града веже за тежак успон до узвишења на којем је сазидан те је, наводно, материјал за градњу изношен помоћу коза. Помиње се као „племенити Козник“ у повељи кнеза Лазара светогорском манастиру Светога Атанасија (1381), а сматра се да га је утврдио Радич Поступович, господар Расинске жупе и велики челник деспота Стефана Лазаревића. У време турске власти, град је сачувао свој стратешки значај.

Археолошки и конзерваторски радови извођени су у више наврата током 1970-их и 1980-их година и тврђава је категоризована као културно добро од великог значаја.

7. ВЕРСКИ ТУРИЗАМ – ЦРКВЕ И МАНАСТИРИ

Средњовековне цркве и манастири издвајају се као сегмент културног наслеђа и чине основ за развој једне врсте туризма посебног интересовања – верског туризма.

У Крушевцу и околини постоји више црква и манастира који уживају посебан значај као културна добра од великог или изузетног значаја, а представљају и значајан потенцијал за развој верског туризма, односно поклоничких путовања не само крушевачког краја већ и Расинског округа.

7.1. Црква Лазарица

Црква Лазарица смештена је унутар средњовековног крушевачког града, а према својој лепоти, сврстава се у бисер моравске архитектуре. Сматра се да ју је око 1375. године подигао кнез Лазар

у славу прворођеног сина деспота Стефана. Према предању, у цркви Лазарице се српска војска причестила пред полазак у Косовски бој 1389. године. Представља културно-историјски споменик од изузетног значаја, не само за Републику Србију, већ и за све Србе у дијаспори.

Приликом обнове Лазарице, после ослобађања од Турака, црква је поново осликана 1843. године. Аутор овог живописа, пожаревачки сликар Живко Павловић, урадио је и иконостас цркве током 1844, пред посету кнеза Александра Карађорђевића Крушевцу. Карађорђе је цркви поклатио звоно које је сачувано до данас.

7.2. Црква светог Ђорђа

Црква Светог Ђорђа, крушевачки саборни храм, саграђена је 1904. године на месту старе, скромније цркве. Пројекат је извео архитекта Душан Живановић (Сента 1853 - Београд 1937), у стилу који спаја неовизантијску архитектуру са српским средњовековним наслеђем, што је карактеристика више знаменитих сакралних објеката грађених у том периоду. Саборни храм је у облику слободног крста, са пет купола, од којих се споља истиче једино централна, монументална, док су остале четири скривене под кровом и видљиве су једино из унутрашњости.

7.3. Манастир Велуће

Богородичину цркву, надомак Трстеника, подигла је и живописала данас непозната властeosка породица, представљена на ктиторској композицији. Црква се датује у 1377/1378, на основу упадљивих сличности са архитектуром и декоративном скулптуром крушевачке Лазарице, што Велуће уврштава у групу споменика моравске архитектуре. У време кнеза Милоша храм је обновљен и споља осликан. Данас ужива заштиту као културно добро од великог значаја.

7.4. Манастир Дренча

Ваведeњска црква манастира Дренче, надомак Александровца, дуго је лежала у рушевинама. Сматра се да је манастир изграђен у раздобљу 1379 - 1382. Ктитори су Иваниш, властелин цара Душана и потоњи монах Доротеј, и његов син, јеромонах Данило, први игуман манастира и потоњи патријарх Данило III. По својим одликама, Дренча припада раној фази моравске архитектуре и ужива статус заштићеног културног добра од великог значаја.

7.5. Манастир Љубостиња

Манастир са црквом Успења Богородице кнегиња Милица је подигла непосредно пред Косовску битку, на месту које се, по предању, веже за њен сусрет са Лазаром. У својој историји, више пута је обнављана, при чему је унеколико измењен првобитни изглед здања.

Старији конак на западној страни припада времену обнове српске државности под кнезом Милошем. Конзерваторско-рестаураторски радови извођени су 1960 - 1980-их и данас је манастир заштићено културно добро од изузетног значаја.

7.6. Манастир Милентија

Црква Светога Стефана надомак Козника, данас у рушевинама, везује се за моравску градитељску школу. Припада већим манастирским целинама тог доба и свакако је задужбина неког моћног и угледног ктитора. Датује се средином XV столећа, чему у прилог иду очувани фрагменти камене пластике и керамо-пластичне декорације на високом нивоу уметничке и занатске обраде. Остаци храма евидентирани су као културно добро од великог значаја.

7.7. Манастир Наупара

Надомак Крушевца налази се манастир Наупара, са црквом посвећеном Богородици. Изграђена 1380-их као придворна властeosка црква, у повељи кнеза Лазара монаху Доротеју помиње се као метох Дренче (1382). Наупара је споменик моравске градитељске школе, Манастир је регистрован као културно добро од великог значаја.

7.8. Манастир Руденица

Руденица, са црквом Светог Илије, налази се недалеко од Александровца. Храм је подигнут на прелазу из XIV у XV век, а осликан 1402-05.

Руденица припада споменицима моравског градитељства.

Црква је била у рушевинама све до 1936, када је обновљена. Евидентирана је као културно добро од великог значаја.

7.9. Манастир светог Романа

Налази се у подножју Послонске планине, на путу за Ђунис. Сматра се да представља једно од наших најстаријих светилишта, први пут поменуто још у повељи коју је византијски цар Василије II издао Охридској архиепископији (1019/20). Црква је била подигнута као гробница Светог Романа, ученика Светога Климента, једног од веома значајних мисионара за ове крајеве. Од првобитне цркве сачувана је само триконхална основа. По предању, велика обнова изведена је у време кнеза Лазара. Пострадала је више пута током турског ропства, а у аустро-турским ратовима срушена је до темеља. Извесни Ђорђе Пиле ју је обновио (1796) и сазидео конак у којем је радила најстарија школа у том крају и интернат за сиромашну децу. Средином XIX века подигнута је велика камена кула звонара. У манастиру је радила и ратна болница (1876-78). Данашња грађевина, посвећена Благовештењу, има облик сажетог триконхоса са припратом, а надвишена је осмостраним кубетом. Уз

јужну страну дозидана је уска, издужена капела за мошти Светога Романа. Евидентирано је културно добро од великог значаја.

7.10. Мојсињске цркве

Мојсињска гора, у троуглу трију Морава, спада у предео ретких природних одлика. Због свога положаја, чини простор који је од најранијих времена представљао важну спону између југа и севера, о чему сведоче бројна археолошка налазишта из неолита и римског доба. Већина материјалних остатака везује се за средњовековни период. По предању, на Мојсињу се некада налазило чак 77 цркава и манастира, од чега је остало 27, од којих су 5 заштићена културна добра (Црква Светог Арханђела, Црква Светог Духа, Свети Марко...). Постојање тако великог броја сакралних објеката на малом простору везује се за долазак светогорских калуђера у XIV веку, након маричког пораз српске војске.

7.11. Манастир Ђунис

Црква Покрова Пресвете Богородице налази се у селу Ђунису, надамак Крушевца. Првобитна црква,

више пута рушена и обнављана, изграђена је крајем XIX века. Манастир се сматра ретким местом Богородичиног указања у православном свету, што га уврштава међу најпосећеније светиње у Србији.

7.12. Манастир Мрзеница

Сматра се да је првобитна црква на овом месту изграђена пре Косовског боја, а предање за ктитора сматра кнеза Лазара или неку високу личност са његовог двора. Манастир су настањивали углавном светогорски калуђери. Данашња црква изграђена је 1932, када је изведен и иконостас.

7.13. Манастир Бошњане

Смештен у истоименом селу, надамак Варварина, и посвећен апостолу Луки. Према предању, манастир је основан у време владавине кнеза Лазара, који га помиње у својој даровној Раваничкој повељи (1381). За време Турака, манастир је уништен и угашен, да би био обновљен тек крајем XX века.

8. ЗАШТИЋЕНА ПРИРОДНА ДОБРА

8.1. „Прокоп“

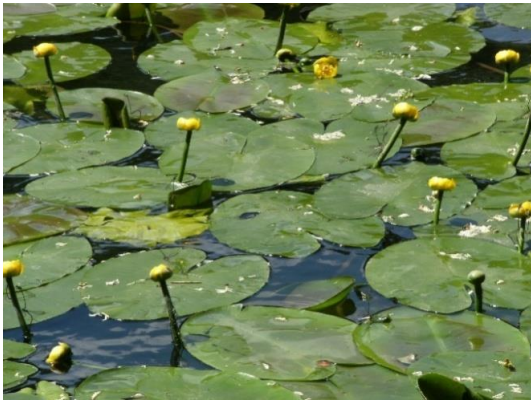
На делу Јастрепца на месту званом „Прокоп“ издвојен је и проглашен Општи резерват природе „Прокоп“. Резерват представља мешавину шума чисте брезе (*Betulum verrucosae*), шума брезе са буквом (*Betulum-Fagetum montanum*) и чисте букове шуме (*Fagetum montanum*).

Површина резервата је 5,91 ha.

На подручју Општег резервата природе „Прокоп“ утврђен је режим I степена заштите, којим се забрањује коришћење природних богатстава и искључују сви други облици коришћења простора и активности осим научних истраживања и ограничене едукације.

8.2. „Осредак“

Завод за заштиту природе Србије покренуо је поступак код надлежног министарства за проглашење и заштиту подручја „Осредак“, I степена заштите, који се налази на територији града Крушевца и делом на територији општине Трстеник.

жути локвањ (*Nuphar lutea*)

рогљасти шиљ (*Pycneus glomeratus*)

На локацији Осредак утврђено је постојање 53 биљне врсте, а посебно су интересантни жути локвањ (*Nuphar lutea*), који је строго заштићена врста и рогљасти шиљ (*Pycneus glomeratus*), који је на Црвеној листи флоре Србије.

Површина резервата по студији Завода за заштиту природе износи око 250 ha. Као мочварно станиште на обали Западне Мораве са разноврсном флором и фауном, ово подручје поседује све предуслове за развој туристичких активности, које могу да буду осмишљене као едукативни програми за ученике, екотуризам, боравак у природи и сл.

8.3. Хидроакмулација „Ђелије“

Хидроакмулација „Ђелије“ пројектована је и изграђена као вишефункционална акумулација за изједначавање токова Расине, за водоснабдевање, наводњавање и рекреацију.

Да би се акумулација осигурала као дугорочни, одрживи и квалитетни водни ресурс покренут је поступак проглашења језера заштићеним природним добром. У периоду од 2007. до 2009. год. извршена су истраживања и урађена студија заштите од стране Завода за заштиту природе, али је поступак обустављен због непостојања политичке воље у општини Брус. Град Крушевац је поново покренуо иницијативу 2018.године да се језеро стави под заштиту и поступак ревизије студије је у току.

Сва ЗПД су наведена у табели 3.3.2.1. заједно са својим управљачима.

Табела – Заштићена природна добра на територији града Крушевца

РБ	Назив природног добра	Врста	Старост [год]	Управљач	Заштићен од:
1.	Група стабала храста лужњака и цера у Јабланици	Ботанички споменик природе	Око 270	Градска управа Крушевац	25.12.1981. број 322-116/81
2.	Стабло храста лужњака „Храст Расина“	Ботанички споменик природе		ЈКП Крушевац	11.06.2010. број 633-2/2010
3.	Прокоп Јастребац	Општи резерват природе	Око 80	ЈР „Србијашуме“ Крушевац	10.12.1958. број 01-626
4.	Стабло храста лужњака у Белој Води (Кисељак)	Ботанички споменик природе	Око 230	МЗ „Бела Вода“ и удружење „Кисељак“	26.12.1991. број 322-3/91
5.	Наупаре	Предео изузетних одлика		Сопственици и Манастир Наупаре	28.04.1994 број 633-1

Извор: Документација града Крушевца и Завода за заштиту природе, Београд

Још један бизарна ствар везана за језеро јесте и његов облик. Наиме, уколико се на Google мапама претражи језеро Телије – оно има облик змаја!

Са друге стране језеро је веома атрактивно и привлачно туристима, тако да је у време летње сезоне плажа звана „Писта“ препуна људи. Наравно, пећароша има увек.

Рибарска Бања се налази на обронцима Великог Јастребца, на 540m надморске видине, 35 km је удаљена од Крушевца, 72 km од Ниша и 220 km од Београда. Позната је као оаза чистог јастребачког ваздуха, здраве хране и лековитих термалних извора. Рибарска Бања, као лидер здравственог туризма, акценат ставља на превенцију, која је најбољи лек, а својим гостима нуди, поред медицинског и спа програма, бројне пратеће садржаје ради потпуног доживљаја, који најбрже доводи до оптималног стања организма. Рибарску Бању посећивале су све крунисане главе Србије, од ослобођења до укидања монархије, а и данас. Због тога, а и због целокупне понуде и доживљаја, као и због бројних

награда и признања, Рибарску Бању називају – краљевска бања.

Рибарска Бања је име добила по рибарима који су на овим изворима пецали пастрмку изузетног квалитета за потребе двора Кнеза Лазара.

Лековитост рибарских извора позната је људима још од праисторије, о чему сведоче археолошка налазишта у околини Бање. Загрлату Жупу, крај око Рибарске Бање, добио је Стефан Немања за пунолетство, док је Књегиња Милица са својим дворским дамама одржавала лепоту управо на изворима у Рибарској Бањи. Ни Турци нису били равнодушни према лековитости ове воде, па су подигли хамам- турско купатило на изворима како би одржавали здравље.

Након ослобођења, 1834. г. Књаз Милош је наредио да се научно испитају воде Рибарске Бање на Медицинском Факултету у Бечу. Та година узета је као година почетка научно утемељеног рада. Од тада до данас све крунисане главе Србије посећивале су и боравиле у Рибарској Бањи. Нарочито је Бању волео краљ Петар I Карађорђевић, који је овде често боравио, лечио реуму и радио државничке послове. Декларацију о повратку Косова и Метохије матици Краљевини Србији потписао је у Рибарској Бањи 25. 08.1913.г. Управо је он и иницирао нагли развој и изградњу Рибарске Бање, који не престаје до данашњих дана.

9. ПАРКОВИ И ШЕТАЛИШТА

9.1. Багдала

Парк Багдала по положају у ужем градском језгру и величини од 36,7ha представља значајну површину за град.

Багдала, шумовито брдо изнад самог града, одавно је постало синоним Крушевца, састајалиште младих, песника, спортиста и деце. Представља зелени амбијент са уређеним простором за шетњу и рекреативне спортове. Реч „багдала“ у слободном преводу турске речи значи „божански поглед“, тако да Багдала представља и својеврстан видиковцац.

На Багдали се, поред спортско рекреативних садржаја (теретана на отвореном, фудбалски и кошаркашки терен, трим стаза, дечје игралиште „Моја кравица“) налази и модеран угоститељски објекат – ресторан „Багдала“, као и велелепна црква посвећена светом Јовану Крститељу са Његошевом капелом.

Планом детаљне регулације сви постојећи објекти и површине намењени садржајима спорта и рекреације биће задржани. Оставља се могућност ревитализације, реконструкције, доградње, инфраструктурног опремања, изградње објеката пратећих садржаја и сл., са циљем осавремењавања и подизања нивоа услуга.

Наведеним планом опредељена је површина за изградњу основне школе на простору парка Багдала, као и локација за изградњу нове епархијске цркве.

Такође је предвиђена заступљеност комерцијалне делатности у функцији туризма (трговина, угоститељство, хотели, мотели, коначишта, виле, апартмани и сл.).

9.2. Пионирски парк

Пионирски парк у Крушевцу има вишедеценијску историју, а зачеци његовог настајања сежу до половине XIX века. Простор је некада коришћен за одржавање школских приредби, слетских манифестација и културног програма. Пионирски парк је 2017. године реконструисан – постављене су клупе, мобилијар за децу, спорт и рекреацију, трим стаза, округли подијум који служи за организацију манифестација, уређене су зелене површине и стазе за шетњу и простор је ограђен, како би се заштитио од уништавања.

9.3. Зона унапређеног пословања – БИД зона

Својом посебношћу у центру града, у Улици мајке Југовића, истиче се БИД зона која је међу првима формирана у Србији, 2005. године, и која представља туристичку атракцију града, као и омиљено градско шеталиште. Због великог броја угоститељских објеката она је и примамљиво место за одмор.

10. СЕОСКИ ТУРИЗАМ

Сеоски туризам је специфичан вид туризма који привлачи превасходно сегменте туриста који су заинтересовани за руралну културу, за упознавање са традицијом и животом на селу и за квалитет животне средине. Сеоски туризам данас представља неопходну компоненту и основу одрживог развоја животне средине и укупне туристичке привреде. У том смислу, потребно је користити постојеће природне ресурсе, на којима се базира туризам, на начин којим се обезбеђује њихово постојање и за будућа покољења.

Град Крушевац, са повољним географским положајем и великим бројем села, има изузетно повољне могућности за развој сеоског туризма. Боравак у нетакнутој природи туристима пружа могућност за шетње, рекреацију, излете до оближњих манастира и других вредних културно-историјских споменика, могућност сезонског лова и риболова, брање шумских плодова и лековитог биља и низ других активности у природи. Ове погодности су нарочито изражене у селима према Рибарској Бањи и селима на обронцима Јастрепца, најшумовитије и најводније планине овог дела Балкана. Такође, села која се налазе поред реке Мораве и Ђелијског језера пружају велике могућности за развој сеоског туризма. Разноврсност туристичких ресурса, богатство културно-историјског наслеђа, специјалитети домаће кухиње, локалне манифестације и непољопривредне делатности на селу, обogaћени су гостољубивошћу и срдечношћу локалног становништва које је у складу са традиционалним обичајима.

Један од најважнијих задатака у развоју сеоског туризма је едукација сеоских домаћина за бављење овом активношћу, односно указивање на економску оправданост бављења овим видом туризма. Туристичка организација града Крушевца је, у сарадњи са Градском управом, издала „Водич за спровођење категоризације у домаћој радиности“, како би потенцијални домаћини били информисани о елементима сеоског туризма. Туристичка организација града Крушевца је у протеклом периоду интензивно радила на едукацији локалног становништва организовањем посебних предавања по селима, на тему подстицања и развоја сеоског туризма, о побољшању квалитета туристичке понуде и о улози Туристичке организације у укупном развоју сеоског туризма. Као резултат, регистрована су три сеоска туристичка домаћинства која интензивно раде на одржавању и побољшању квалитета својих услуга. Туристичка организација града Крушевца непрекидно утиче и на унапређење манифестационог сеоског туризма. Организована су два „Сајма сеоског туризма, здраве хране и народног стваралаштва“ са тенденцијом одржавања сваке године у различитом селу.

Да би се искористили постојећи природни потенцијали, за развој сеоског туризма на територији града Крушевца неопходна је континуирана обука локалног становништва у складу са водећим

трендовима у сеоском туризму, непрекидан контакт са постојећим и потенцијалним сеоским туристичким домаћинствима, улагање у сеоску инфраструктуру, у стандардизацију услуге, категоризацију сеоских домаћинстава и постојећег приватног смештаја на сеоском подручју, непрекидно унапређење квалитета постојећих и увођење пружања нових услуга на селу, а затим и формирање конкретног туристичког производа и понуде сеоског туристичког домаћинства, маркетинг и пласирање на домаћем и светском тржишту.

Сеоски туризам, иако недовољно развијен у односу на велики потенцијал, присутан је у Белој Води, селу које је свега 14км удаљено од Крушевца у правцу северо-запада. За сада је у Белој Води регистровано једно сеоско туристичко домаћинство Славољуба Милићевића. Бела Вода је иначе чувена по својим природним богатствима, пре свега по беловодском пешчару – камену који се експлоатише већ шест векова, а затим и по извориштима минералних вода. Средином јула сваке године у Белој Води се одржава чувена културно-уметничка манифестација „Беловодска розета“. Тада се, у знак признања за уметнички, културни и научни допринос српској култури, заслужним појединцима додељује камена розета.

Осим поменутог домаћинства у Белој Води, регистровано је још и сеоско туристичко домаћинство у селу Пегина, у власништву породице Петровић. У селу Бољевац поред Рибарске Бање регистровано је једно сеоско домаћинство породице Стојановић, које се бави производњом и продајом домаћих производа.

У селима око Рибарске Бање постоји око 500 регистрованих лежајева у приватном смештају са великим бројем ноћења, што се сматра великим приходом са подручја сеоског туризма.

У селу Ломница налази се ранч „Ел Дорадо“ који пружа могућности краћег боравка са исхраном, а чији власници планирају током следеће године изградњу смештајних капацитета.

11. ПЛАНИНСКИ ТУРИЗАМ

Крушевачка котлина је са свих страна окружена планинама средње висине међу којима се посебно истиче Јастребац. Ова планина пружа изузетне могућности за одмор и планинарење, изразу пешачких стаза и бициклистичких стаза за брдски бициклизам.

Град Крушевац реализује пројекат изградње авантура парка на Јастрепцу чији се завршетак очекује до октобра месеца 2018. године. Пројекат ће се финансирати из буџета Града, као и из републичких средстава.

Овим предлогом пројекта се разматра простор познатог излетишта „Јастребац“ за уређење скијалишта и забавног парка на територији града Крушевца. Уређује се скијалиште са садржајима рекреације за зимске спортове и пратеће забавне садржаје у шумовитој планини Јастребац, на свега 20-ак км од

Крушевца, уз хотеле: „Trayal“, „Idila“, „Равниште“, виле Комерцијалне банке, Србијашума, Планинарски дом.

Подручје планираног комплекса у оквиру постојећих угоститељских објеката најперспективнији је простор за развој туризма Јастрепца. Доминантне активности су рекреација и одмор у шумско-брдском простору који нуди природни амбијент шуме, свеж ваздух, али и бројне активности различите од оних које се могу упражњавати у градовима, у најширем смислу, са различитим подоблицима. Земљиште на подручју планираног центра је у државном власништву, КО Буци.

Планирани комплекс је лоциран уз постојећи хотел „TRAYAL“ и хотел „IDILA“, на Јастрепцу. Тренутно локација има угоститељско - излетнички карактер. Налази се на надморској висини од 480 метара, удаљен 20 км од Крушевца. На овом подручју је неколико лепо уређених хотела и одмаралишта. Клуб - хотел „Trayal“, затим „Idila“ хотел, одмаралиште „Србијашума“, који су врло складно уклопљени у сам амбијент Јастрепца. На Јастрепцу постоје тениски терени, спортски терени, дечији паркићи, планинарске стазе. Поред тога на локацији постоји основна инфраструктура.

Предвиђена је једна ски-стаза, укупне дужине око 350 m. Поред скијашке инфраструктуре планирани су и забавни садржаји: велнес спорт и рекреација, релакс, забавно рекреативни садржај, садржај за авантуристичке спортове, паркинг са приступним саобраћајницама, услужни објекти, угоститељски објекти, техничка база и други.

12. ГРАДСКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ КАО ТУРИСТИЧКЕ ВРЕДНОСТИ

Манифестациони туризам подразумева путовања која су примарно мотивисана посетом манифестацији културног, уметничког, забавног и сличног карактера и садржаја. Манифестације различитог садржаја појачавају атрактивност дестинације и привлаче велики број туриста.

На територији града Крушевца се организују бројне манифестације, а у календар туристичких манифестација Туристичке организације Србије уврштене су следеће: Средњовековно венчање у цркви Лазарици, Међународни фестивал „Витешки мегдан у Лазаревом граду“, Фестивал балона „Крушевац под облаке“, Међународни фестивал хумора и сатире „Златна кацига“, Видовдански дечји карневал, Видовдански сајам сувенира, Шампионат у мотокросу, Међународни фестивал православног филма „Снажни духом“, Беловодска розета, Културно лето у Рибарској Бањи.

Средњовековно венчање у цркви Лазарици у Крушевцу представља јединствену манифестацију у земљи, за које постоји изузетно велико интересовање, што потврђује импозантан број захтева младенаца заинтересованих за венчање на средњовековни начин. Први пут је организовано 2016. године у циљу промоције средњовековног живота и самог чина венчања у доба кнеза Лазара. Церемонија црквеног венчања одржава се по средњовековним обичајима и укључује и гађање јабуке луком и стрелом, у присуству витезова, дворјана и бројних посетилаца. Младенци се венчавају у одећи (хаљинама и оделима) која је за ову прилику израђена по узорку на оригиналну свадбену одећу из XIV века. Приређује се и **средњовековна свадбена трпеза** која подразумева припрему јела по рецептури из средњег века. На менију су дивљач, стара српска јела и домаће вино.

Међународни фестивал „Витешки мегдан у Лазаревом граду“ има за циљ да посетиоцима приближи средњовековну епоху и живот на двору кнеза Лазара. У оквиру манифестације организују се витешки и стреличарски турнири, а за најмлађе посетиоце – витешке дечје радионице (у 2018. години је по први пут омогућено јахање коња и понија).

Фестивал хумора и сатире „Златна кацига“ - Манифестација је међународног карактера која се организује поводом 1. априла, дана шале и смеха, и традиционално се одржава од 1993. године, на утврђене и задате теме путем конкурса. У оквиру фестивала приређују се изложба карикатура првонаграђеног учесника на конкурс и изложба дечјих радова, организује се централна прослава на којој се додељују награде за најбољу карикатуру и стрип, писану форму, афоризам, песму и кратку причу и проглашава се „Витез од Чарапаније“ као награда за животно дело афирмисаном уметнику и дугогодишњем сараднику Крушевца.

Манифестација **Фестивал балона** организује се од 2016. године и привлачи све већу пажњу, како излагача балона тако и посетилаца.

Посетиоцима омогућава вожњу балоном и поглед на град Крушевац „кроз облаке“. У оквиру манифестације се организује и разноврстан забавни програм.

За даљи развој манифестационог туризма на територији града Крушевца потребно је брендирати најпосећеније манифестације, како би се што боље позиционирале у односу на најзначајније манифестације у нашој земљи.

13. SWOT АНАЛИЗА

Снаге 1	Слабости 2
<ul style="list-style-type: none"> • Постојање туристичке сигнализације у граду; • Повољан географски положај (близина развијених туристичких центара); • Град Крушевац је привредни, административни, културно-просветни и здравствени центар Расинског округа; • Богато-културно историјско наслеђе; • Престони град кнеза Лазара и родни град деспота Стефана; • Расадник глумачких талената; • Понуда ванпансионских услуга на задовољавајућем нивоу; • Постојање Туристичког информативног центра; • Народни музеј Крушевац који обухвата више културно-историјских објеката у граду са капацитетом за квалитетну и стручну презентацију културно-историјског наслеђа; • Град Крушевац је шампион локалног развоја 2018/2019. у категорији „Промоција културе и туризма“; • Изразито гостопримство локалног становништва; • Дефинисане туристичке туре (Манастирска тура, Долином Рибарске реке, Лепа варош Крушевац, Стазама Јастрепца, Пут вина кнеза Лазара); • Развијеност терцијарног сектора; • Добра медијска инфраструктура; • Развијена спортска инфраструктура у делу отворених и затворених објекта спорта и рекреације (Хала спортова, Фудбалски стадион „Младост“, Отворени атлетско-фудбалски блок „Радомир Мићић – Миче“, комплекс затворених и отворених базена, итд.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољни приходи од туризма • Непостојање јасно дефинисаног туристичког брэнда; • Непостојање програма развоја туризма (за град и округ); • Недовољан број смештајних капацитета виших и нижих категорија; • Недовољна заступљеност смештајних капацитета и туристичких производа на сајтовима (www.booking.com и www.tripadvisor.com); • Недостатак финансијских средстава за развој туризма; • Недовољна искоришћеност доступних средстава ЕУ претприступних фондова; • Недовољно коришћење повољних кредита Министарства туризма; • Непостојање локалног фонда за START UP • У недовољној мери искоришћени потенцијали за развој сеоског туризма; • Недовољна заступљеност на иностраном тржишту; • Недовољно квалификованих туристичких менаџера и водича; • Недовољна усклађеност између приватног и јавног сектора; • Недовољно експлоатисане гастрономске традиције кроз брэндирање; • Низак степен активирања етно вредности; • Непостојање средњег и високог образовања у области туризма; • Недовољан ниво едукације за бављење туризмом (недовољно искуство за пројектно финансирање); • Недовољно развијена туристичка инфраструктура (тематски паркови, видиковци, аква паркови, бициклическе стазе, итд.);
	<ul style="list-style-type: none"> • Недовољно улагање у реконструкцију и одржавање и доступност природних и историјских добара (Ломница, минерални извори у Белој Води, тврђаве, турске чесме итд.); • Недостатак вишејезичног промотивног материјала чинилаца културе и туризма (словеначки, бугарски, руски, немачки, француски, италијански, и др.); • Недовољна повезаност ТОК-а и других установа у култури града; • Недостатак јединствене понуде свих значајних садржаја у Граду које организују релевантне установе у култури; • Непостојање интернет презентације на више светских језика; • Непостојање модерног тоалета у центру града;

Шансе (Могућности)	Опасности (Претње)
<ul style="list-style-type: none"> • Тенденција раста туристичког промета; • Град Крушевац је град који има Протоколе и Повеље о сарадњи и братимљењу са више градова у иностранству: Бијељина, Крф, Ставрос, Сент Андреја, Стара Загора, Рмнику Влчеа, Одинцово, Рјазањ, Жалец и многи други; • Град Крушевац је члан Међународне асоцијације градова Весника мира; • Крушевачка тврђава у центру града, као атрактивна просторна целина, пружа могућност за организацију различитих садржаја (организована вођења, поетске вечери, концерти итд); • Меморијални комплекс „Слободиште“, као атрактивна природна просторна целина са великим туристичким потенцијалом, идеалан простор за масовна дешавања (позоришне и балетске представе, приредбе, концерте) • Потенцијал домаће радиности; • Постојање услова за специјалне интересе (винске туре, пешачење, бициклизам, лов, риболов, вештачка стена, посматрање птица, сплаварење, културни и верски туризам); • Позитиван тренд у броју регистрованих привредних субјеката који се баве услугом угоститељства; • Ангажованост Туристичке организације града Крушевца у промоцији сеоског туризма • На територији сеоских подручја постојање 24 културно-уметничких друштава који активно негују традицију народних игара, песама и обичаја; • Раст друштвеног стандарда у Србији; • Отварање нискотарифних авио летова из Ниша до европских градова; • Домаћи и ЕУ фондови – могућност улагања у развој културне баштине и улазак у ЕУ; • Развој туризма у руралним подручјима са тенденцијом пораста смештајних капацитета; • Пораст интересовања иностраних туриста за Србију; • Већа заступљеност на домаћим и међународним сајмовима туризма; • Унапређење сарадње са приватним и непрофитним сектором; • Унапређење туристичке инфраструктуре; • Унапређење туристичке супраструктуре; • Покретање старих заната, израда и продаја аутохтоних производа; 	<ul style="list-style-type: none"> • Нестабилност друштвено - политичког окружења; • Недостатак интересовања локалних и других инвеститора за улагање у туризам; • Демотивација младих за останак у граду; • Проблеми у развоју руралног туризма (старо становништво и недостатак мотивације млађег становништва за останак на селу); • Глобална конкуренција у понуди туристичких производа; • Убрзане маркетиншке иновације конкуренције; • Присуство сиве економије у области пружања услуга смештаја; • Несхватање значаја туризма као битног фактора укупног економског развоја (повећање запослености и профитабилне привредне делатности); • Недовољно умрежавање маркетинг активности на националном и међународном туристичком тржишту; • Недовољна комерцијализација културно-историјског наслеђа и традиције;

14. ДЕФИНИСАЊЕ ПРИОРИТЕТА, ОПШТИХ И ПОСЕБНИХ ЦИЉЕВА

Претходно изложена SWOT анализа је сумирала главне снаге, слабости, шансе и опасности за развој туризма града Крушевца. Као таква, она представља основу за дефинисање приоритета, општих и посебних циљева развоја туризма града Крушевца за период 2019-2024. године. Осим SWOT анализе, за ову сврху су додатно коришћене још две методологије, о којима се шире говори у наставку.

Прва методологија служи за вредновање и избор приоритетних туристичких локација/атракција.² Вредновање и избор се заснивају на бодовању по основу седам различитих критеријума. То су:

- (1) јединственост и природна лепота;
- (2) историјска/културна вредност;
- (3) приступачност;
- (4) доступност основних комуналних услуга;
- (5) доступност објеката на локацији;
- (6) власништво над имовином и
- (7) квалитет окружења.

Распон бодова је од један до пет, при чему се локације/атракције са најбољим карактеристикама вреднују са пет бодова, док се оне са најлошијим карактеристикама вреднују са једним бодом. Ова методологија је примењена како на постојеће локације/атракције, тако и на оне у настајању, или које имају несумњив туристички потенцијал. На основу сакупљених бодова по свих седам критеријума, врши се рангирање туристичких локација/атракција. Најбоље рангиране локације/атракције омогућавају да се прецизно дефинишу приоритети за развој туризма града Крушевца у периоду 2019-2024. године. Наведена методологија је детаљно приказана у Анексу 1 овог Програма.

Друга методологија је коришћена ради идентификације општих и посебних циљева. Ова методологија се спроводи у три корака. Први корак је израда тзв. матрице за идентификацију проблема. За сваки утврђени приоритет развоја туризма града Крушевца (укупно четири), конструисана је матрица за идентификацију проблема. Матрица садржи неколико различитих компоненти које помажу да се сачини детаљан „инвентар“ главних проблема.

Други корак је анализа проблема. Анализа проблема помаже да се боље разумеју узроци и последице проблематичних ситуација. Темељно анализирани проблем може да буде добра полазна тачка за идентификавање општих и посебних циљева.

Трећи корак је дефинисање општих и посебних циљева. С обзиром да се проблеми у представљеној матрици описују као негативне изјаве/услови, посебни циљеви су дефинисани једноставним превођењем, или трансформацијом негативних изјава/услова у позитивне. Тиме се постиже да сваки идентификовани проблем буде

²Туристичка локација је ужа, саобраћајно повезана и инфраструктурно опремљена просторно технолошка целина, која садржи једну, или више туристичких атракција. Туристичка атракција је нарочито привлачно обележје туристичке дестинације, природног или друштвеног карактера у оквиру туристичког простора (Извор: Закон о туризму, „Сл гласник РС“ бр.36/2009, 88/2010, 99/2011...93/ 2012 и 84/2015).

„покривен“ одговарајућим посебним циљем. Општи циљеви су формулисани на основу груписања, или агрегирања претходно утврђених посебних циљева.

Општи циљеви говоре о томе шта желимо да остваримо на дужи рок. Посебни циљеви говоре о томе шта желимо да постигнемо на краћи и средњи рок. Општи и посебни циљеви су међусобно повезани у смислу да реализација посебних циљева води ка остваривању општих циљева. Описана методологија је детаљно приказана у Анексу 2 овог Програма.

На основу примењених методологија, Програм развоја туризма града Крушевца је дефинисао четири приоритета за период 2019-2024. године. То су:

1. Развој града Крушевца као савремене туристичке дестинације
2. Трансформација излетишта Јастребац у туристички ризорт
3. Обогаћивање туристичке понуде Рибарске Бање
4. Развој и унапређење туристичке понуде града Крушевца.

Ова четири приоритета садрже укупно осамнаест општих и осамдесет осам посебних циљева. У прегледу који следи, приоритети, општи и посебни циљеви су нумерисани једноцифреним, двоцифреним и троцифреним бројевима, респективно.

Први приоритет: Развој града Крушевца као савремене туристичке дестинације. Овај приоритет обухвата седам општих и двадесет девет посебних циљева. На врху листе општих циљева се налазе Лазарев град и Багдала, као најзначајније туристичке локације/атракције. Када је у питању Лазарев град, два најважнија општа циља су: осавременавање понуде туристичких производа и унапређење промоције, као и фазна реконструкција ове културно-историјске и верске знаменитости. Што се тиче Багдале, њен несумњиви туристички потенцијал може да се искористи кроз унапређење туристичке инфраструктуре изградњом видиковца (симболом града) и изградњу смештајних капацитета, уз претходно решавање имовинско-правних односа.

Унапређење друштвеног и економског окружења града Крушевца је такође значајан општи циљ. То подразумева боље повезивање Туристичке организације Крушевца са установама културе, стварање обједињене понуде туристичких производа и сл., ради повећања прихода од туризма. Реконструкција опште инфраструктуре и изградња нове, посебно на локалитетима као што су Споменик косовским јунацима и Слободиште, представљају опште циљеве који могу да допринесу развоју града Крушевца као савремене туристичке дестинације. Незаобилазни општи циљеви су још и развој спортске инфраструктуре изградњом видиковца (симболом Града) и унапређење заштите животне средине у граду Крушевцу, који се углавном односе на приобаље реке Расине.

Други приоритет: Трансформација излетишта Јастребац у туристички ризорт. Овај приоритет обухвата три општа и двадесет четири посебна циља. На врху листе општих циљева се налази повећање

атрактивности излетишта Јастребац. Тај циљ може да се оствари улагањем у развој туристичке инфраструктуре, обогаћивањем понуде туристичких производа, повећањем прихода од ловног туризма, риболова и продаје расадног материјала, као и повезивањем овог излетишта са суседним туристичким локацијама, на пример са Рибарском Бањом. Трансформација Јастрепца у туристичку дестинацију претпоставља и реализацију преостала два општа циља, као што су: стварање неопходне инфраструктуре (путне, енергетске, комуналне и телекомуникационе) и заштита природне средине од негативних утицаја природних и друштвених фактора.

Трећи приоритет: Обогаћивање туристичке понуде Рибарске Бање. Овај приоритет обухвата четири општа и седамнаест посебних циљева. Најважнији општи циљ је да се отклоне институционалне баријере ради убрзаног развоја Рибарске Бање као туристичке дестинације. Неопходни кораци за остварење овог општег циља су да Рибарска Бања добије статус бање, као и да се унапреди координација између Туристичке организације Крушевац, туристичких агенција у Рибарској Бањи и Специјалне болнице „Рибарска Бања“.

Значајан општи циљ је креирање и реализација пројеката за еколошку заштиту Рибарске Бање. Ово се посебно односи на еколошку заштиту Рибарске реке, редовно одношење комуналног отпада и елиминисање дивљих депонија. Осим тога, биће неопходно да се побољша квалитет складиштења и дистрибуције воде за пиће коју користи становништво у насељеним местима која гравитирају Рибарској Бањи.

Преостали општи циљеви се односе на повећање капацитета туристичке инфраструктуре и економско оснаживање Рибарске Бање кроз унапређење промоције и повећање прихода од туристичке понуде.

Четврти приоритет: Развој и унапређење туристичке понуде града Крушевца. Овај приоритет обухвата четири општа и осамнаест посебних циљева. Међу општим циљевима, на првом месту је креирање атрактивних туристичких производа. Ради остварења тог циља, нарочито је значајно да се унапреди пословна сарадња између установа културе и Туристичке организације Крушевац, затим да се интензивније аплицира код расположивих фондова ЕУ и других међународних финансијских организација, као и да се донесе одлука о статусу града Крушевца у оквиру туристичке регије Копаоник.

Јачање туристичке инфраструктуре града Крушевца је неопходно, посебно када се ради о изградњи већег броја високо квалитетних смештајних објеката и постављању туристичке сигнализације на ауто-путу Е-75 и регионалним путним правцима.

Унапређење промоције туристичких производа и брендирање је општи циљ који претпоставља интензивније учешће на домаћим и страним сајмовима, већу присутност у медијима са националном фреквенцом, повећање прихода по основу сеоског, верског, здравственог туризма и сл. Брендирање дефинисаних туристичких производа захтева сарадњу са специјализованим маркетиншким агенцијама.

Дигитализација туристичке понуде је незаустављив светски тренд и зато је укључен као општи циљ у оквиру развоја и унапређења туристичке понуде града

Крушевца. То се, пре свега, односи на израду вишејезичног сајта Туристичке организације Крушевац, као и на креирање свеобухватне дигиталне туристичке платформе града Крушевца.

Велики број општих и посебних циљева у оквиру четири изложена приоритета упућују на закључак да локалне власти, током низа претходних година и деценија, нису успевале да препознају потенцијале туризма као значајне привредне гране. Све то упркос растућим трендовима повећања броја туриста, ноћења, потрошње и сл. на глобалном нивоу, али и у ближем окружењу.

Реализација циљева из овог програма би омогућила да се Крушевац релативно брзо прикључи оним градовима у Србији који остварују значајне приходе од туристичке делатности. Циљеви су усмерени ка прилагођавању, диверсификацији и осавремењавању понуде туристичких производа града Крушевца, како би се задовољиле све захтевније потребе туриста. Иновирана понуда туристичких производа треба да доведе до повећања конкурентности и запослености у туристичкој делатности и раста учешћа прихода од туризма у бруто домаћем производу града Крушевца.

Приоритети, општи и посебни циљеви из овог Програма обухватају не само економски сектор, већ и друштвени (социјални) сектор и заштиту природне средине. Без такве структуре циљева, одрживи развој туризма града Крушевца тешко да би био могућ. Све то је у сагласности са Стратегијом развоја туризма Републике Србије за период 2016-2025. године.³

Реализација сва четири приоритета, као и општих и посебних циљева, у коначном треба да обликује град Крушевац као препознатљиву и конкурентну туристичку дестинацију и допринесе јачању имиџа града у ширем окружењу. По завршетку овог Програма 2024. године, вероватно је да ће да се створе услови за увођење тзв. *дестинацијског менаџмента*.⁴ Из организационог и својинског угла, дестинацијским менаџментом би могло да се бави посебно привредно друштво у јавној, или приватној својини, или пак, сектор (служба) у оквиру Туристичке организације Крушевца. Суштина дестинацијског менаџмента је да се управља дестинацијом у смислу планирања, организовања, вођства и контроле. Задатак дестинацијског менаџера је да креира и реализује различите туристичке садржаје, кроз повезивање са свима који имају пословне интересе у тој дестинацији, ради пружања професионалних и високо квалитетних туристичких услуга.

Предуслов за реализацију приоритета, општих и посебних циљева града Крушевца у области туризма је да се дефинише акциони план. Акциони план садржи конкретне активности, пројекте и сл., затим њихове носиоце, рокове, потребна финансијска средства и њихове изворе, као и индикаторе, или показатеље остварења. Акциони план за развој туризма града Крушевца за период 2019-2024. године се излаже у наредном поглављу.

³Влада Републике Србије, Министарство трговине, туризма и телекомуникација. *Стратегија развоја туризма Републике Србије за период 2016-2025. године*, Београд, 2016. године

⁴Закон о туризму, „Сл. гласник РС“, бр.36/2009, 88/2010,99/2011... 84/2015.

1. Развој града Крушевца као туристичких дестинација

1.1. Лазарев град – осавременавање понуде туристичких производа и унапређење промоције

- 1.1.1. Унапређење промоције постојећих туристичких производа у Лазаревом граду
- 1.1.2. Прилагођавање понуде туристичких производа различитим циљним групама у Лазаревом граду
- 1.1.3. Повећање искоришћености туристичког потенцијала које нуди Миличина улица
- 1.1.4. Унапређење промоције галерије Милића од Мачве
- 1.1.5. Увођење савремених информационо-комуникационих технологија у презентацији Музејских поставки у Лазаревом граду
- 1.1.6. Унапређење туристичке инфраструктуре у Лазаревом граду
- 1.1.7. Подизање нивоа квалитета информисаности посетилаца Лазаревог града

1.2. Реконструкција Лазаревог града

- 1.2.1. Лазарев град- Обезбеђење и прибављање сагласности надлежних институција за Другу, трећу и четврту фазу реконструкције.

1.3. Багдала – обогаћивање понуде туристичких производа, изградња опште и туристичке инфраструктуре и смештајних капацитета

- 1.3.1. Повећање и диверсификација туристичких производа на Багдали
- 1.3.2. Унапређење туристичке инфраструктуре на Багдали
- 1.3.3. Премештање и проширење епархијске саборне цркве и епархијског двора у циљу лакшег обављања обреда у присуству већег броја верника
- 1.3.4. Повећање смештајних капацитета на Багдали
- 1.3.5. Багдала - решени имовинско-правни односи

1.4. Унапређење друштвеног и економског окружења у граду Крушевцу

- 1.4.1. Унапређење координације између туристичке организације и установе културе
- 1.4.2. Креирање обједињене понуде туристичких атракција у граду
- 1.4.3. Повећање прихода од понуде постојећих туристичких садржаја у граду
- 1.4.4. Набавка превозних средстава за организовано разгледање града у склопу обједињене понуде Туристичких атракција града
- 1.4.5. Стварање забавно-едукативних паркова за децу и младе
- 1.4.6. Унапређење промоције града Крушевца као расадника глумачких великана

1.5. Изградња нове и реконструкција постојеће градске инфраструктуре

- 1.5.1. Изградња мреже бицикличких стаза до свих градских туристичких локалитета
- 1.5.2. Уређење простора око Споменика косовским јунацима
- 1.5.3. Унапређење саобраћајне инфраструктуре
- 1.5.4. Унапређење туристичке инфраструктуре на Слободишту
- 1.5.5. Обезбеђење услова за организовање спортских, културних, приврених туристичких и осталих активности

1.6. Развој спортске инфраструктуре у циљу повећања атрактивности понуде туристичких производа

- 1.6.1. Креирање понуде туристичких производа на приобаљу реке Расине
- 1.6.2. Унапређење квалитета и садржаја спортске инфраструктуре
- 1.6.3. Приобаље реке Расине – решени имовинско-правни односи

1.7. Унапређење заштите животне средине у граду Крушевцу

- 1.7.1. Спречавање загађивања реке Расине
- 1.7.2. Препознавање еколошких потенцијала постојећих природних локалитета

2. Трансформација излетишта Јастреба у туристички ризорт

2.1. Повећање атрактивности излетишта Јастребац

- 2.1.1. Повећање броја и квалитета туристичких производа
- 2.1.2. Регулисање питање власништва над раније изграђеним угоститељским и смештајним објектима у друштвеној својини
- 2.1.3. Повећање прихода од туристичке понуде
- 2.1.4. Остваривање прихода по основу ловног туризма
- 2.1.5. Остваривање прихода по основу продаје расадног материјала
- 2.1.6. Остваривање прихода по основу продаје дневних дозвола за пецање планинске пастрмке
- 2.1.7. Повећање броја полазака возила јавног превоза до и са локације
- 2.1.8. Повезивање излетишта Јастребац са суседним туристичким локацијама (Рибарска бања)
- 2.1.9. Обезбеђење одговарајућег паркинг простора
- 2.1.10. Повећање смештајних капацитета
- 2.1.11. Повећање понуде спортско-рекреативних и пратећих услужних објеката
- 2.1.12. Обезбеђење трговинских услуга
- 2.1.13. Обезбеђење здравствених услуга
- 2.1.14. Решавање питања власништва над земљом

2.2. Стварање неопходне инфраструктуре на излетишту Јастребац

- 2.2.1. Побољшање квалитета главне саобраћајнице која повезује Крушевац са Јастрепцом
- 2.2.2. Повећање капацитета пијаће воде и решавање третмана отпадних вода
- 2.2.3. Побољшање квалитета напајања електричном енергијом
- 2.2.4. Обезбеђење савремених телекомуникацијских веза (телефон, интернет, ТВ сигнал)
- 2.2.5. Стварање услова за квалитетно одржавање хигијене
- 2.2.6. Смањење трошкова одржавања шумских путева и главне саобраћајнице која повезује град Крушевац са Јастрепцом

2.3. Заштита животне средине од негативних утицаја природних и друштвених фактора

- 2.3.1. Заштита језера од наношења природних органских талога
- 2.3.2. Спречавање ерозије земљишта услед експлоатације дрвне масе
- 2.3.3. Уређивање зелених површина
- 2.3.4. Редовно изношење комуналног отпада

3. Обогаћивање туристичке понуде Рибарске Бање

3.1. Отклањање институционалних баријера ради убрзаног развоја Рибарске Бање као туристичке дестинације

- 3.1.1. Добијање статуса Бање
- 3.1.2. Унапређење координације активности између Туристичке организације Крушевац и туристичких агенција у Рибарској Бањи и Специјалне болнице „Рибарска Бања“
- 3.1.3. Изјадначавање третмана гостију Специјалне болнице амбулаторних/екстерних пацијената у односу на пацијенте стационарног типа
- 3.1.4. Решавање статусног проблема изношења смећа од стране ЈКП „Крушевац“
- 3.1.5. Решавање статусног проблема водоснабдевања и третмана отпадних вода

3.2. Креирање и реализација пројеката за еколошку заштиту Рибарске Бање

- 3.2.1. Еколошки чиста Рибарска река
- 3.2.2. Редовно изношење комуналног отпада
- 3.2.3. Непостојање дивљих депонија
- 3.2.4. Уређивање зелених површина
- 3.2.5. Побољшање квалитета складиштења и дистрибуције воде за пиће коју користи становништво у насељеним местима која гравитирају Рибарској Бањи
- 3.2.6. Стварање услова за квалитетно одржавање хигијене

3.3. Повећање капацитета туристичке инфраструктуре

- 3.3.1. Повећање смештајних капацитета
- 3.3.2. Повећање броја полазака превозних возила до и са локације
- 3.3.3. Обезбеђење одговарајућег паркинг простора
- 3.3.4. Повећање понуде културних, спортско рекреативних и пратећих услужних објеката

3.4. Економско оснаживање Рибарске Бање као туристичке дестинације

- 3.4.1. Унапређење промоције Рибарске Бање
- 3.4.2. Повећање прихода од туристичке понуде

4. Развој и унапређење туристичке понуде града Крушевца

4.1.

- 4.1.1. Повећање броја атрактивних туристичких производа (културно-уметничких, спортско-рекреативних...)
- 4.1.2. Организовање позоришних и филмских фестивала у Крушевцу
- 4.1.3. Унапређење сарадње између локалних установа културе и ток
- 4.1.4. Интензивније аплицирање и ефикасно коришћење средстава из расположивих фондова ЕУ и других међународних финансијских организација
- 4.1.5. Доношење одлуке о статусу града Крушевца у оквиру туристичке регије Копаоник

- 4.2.1. Изградња већег броја високо квалитетних смештајних објеката
- 4.2.2. Постављање туристичке сигнализације на ауто-пуну Е-75, и регионалним путним правцима

4.3. Унапређење промоције туристичких производа и креирање туристичког бенда

- 4.3.1. Унапређење ефективности и ефикасности промоције туристичке понуде
- 4.3.2. Организовање сајмова са различитим садржајима
- 4.3.3. Увођење континуиране и планске промоције туристичке понуде КШ путем медија са националном фреквенцијом.
- 4.3.4. Повећање учешћа ТОК на домаћим и иностраним сајмовима
- 4.3.5. Временски продужетак боравка туриста у Крушевцу
- 4.3.6. Повећање броја волонтера за реализацију туристичких активности
- 4.3.7. Обезбеђење финансијских средстава за израду штампаног пропагандног материјала
- 4.3.8. Повећање прихода од појединих туристичких производа као што су: сеоски туризам; верски туризам; конгресни туризам; здравствени туризам и сл.
- 4.3.9. Увођење процеса брендирања дефинисаних туристичких производа

- 4.4.1. Израда вишејезичног сајта ТОК за промоцију туристичких потенцијала града
- 4.4.2. Израда свеобухватне туристичке онлајн платформе града Крушевца (www.visitkrusevac)

16. АКЦИОНИ ПЛАН ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ПРОГРАМА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ГРАДА КРУШЕВЦА ЗА ПЕРИОД 2019-2024. ГОДИНЕ

Акциони план је значајан инструмент за реализацију општих и посебних циљева из Програма развоја туризма града Крушевца за период 2019-2024. године. Као такав, акциони план садржи :

- активности које треба да се реализују;
- носиоце активности и рокове завршетка;
- процењене износе финансијских средстава и изворе финансирања;
- показатеље, тј. индикаторе остварења;
- статус активности и приоритет извршења.

Акциони план града Крушевца је рашчлањен на основу претходно утврђених приоритета, којих има четири. Сваки приоритет садржи опште и посебне циљеве, при чему су ови последњи детаљно разложени на активности/програме/пројекте и нумерисани четвороцифреним бројевима.

Веза између посебних циљева и активности је врло чврста. Наиме, активности се дефинишу зато да би се отклонили узроци проблема. С обзиром да су посебни циљеви у овом Програму изведени, или деривирани из претходно сагледаних проблема, произлази да елиминисање узрока проблема, кроз имплементацију активности, *de facto* води ка остварењу посебних и општих циљева. Због тога би могло да се каже да активности/програми/пројекти у овом акционом плану представљају угаони камен Програма развоја туризма града Крушевца за период 2019-2024. године.

Сва четири приоритета развоја туризма града Крушевца садрже велики број активности. Те активности углавном имају статус „пројектне идеје“. Врло мали број активности се налази у зрелијој фази имплементације (на пример, урађен мастер план, студија изводљивости, завршена пројектно-техничка документација и сл.). То упућује на закључак да носиоце појединачних активности очекује дуг и тежак пут до коначне реализације у планском периоду.

Олакшавајућа околност је што су све активности из акционог плана разврстане по приоритетима извршења, којих има укупно четири (1- највиши приоритет; 4- најнижи приоритет). У приоритете највишег ранга спадају појединачне активности које треба да се реализују у Лазаревом граду, на Багдали, Слободишту, Јастрепцу и у

Рибарској Бањи. Осим тога, у врху приоритета су и неке активности које су везане за екологију; на пример, у вези заштите реке Расине и Рибарске реке од загађивања и сл. Значајан број активности из првог приоритета се односи на развој и унапређење туристичке понуде града Крушевца.

По природи ствари, Туристичка организација Крушевац, локалне установе културе и град Крушевац треба да буду носиоци и координатори већине планираних активности. Значајна помоћ се очекује и од Регионалне привредне коморе Крушевац, као и од ресорних републичких министарстава и институција, локалних и републичких јавних предузећа и сл. Приватни инвеститори имају пуно простора за улагања у туристичку инфраструктуру и супраструктуру. На пример, у изградњу смештајних капацитета, објекте за рекреацију и разоноду туриста, објекте спортско-рекреативног садржаја и сл.

Реализација акционог плана развоја туризма града Крушевца за период 2019-2024. године захтева значајна финансијска средства. У овом тренутку није могуће дати чак ни грубу процену укупно потребних финансијских средстава. Наиме, ова процена би могла да се изведе тек на основу урађене пројектно-техничке документације, уговора о консултантским услугама и сл. С обзиром да се већина планираних активности налази на нивоу пројектних идеја, финансијске информације ће постајати све више доступне, како буде одмицала реализација акционог плана. Осим тога, план финансирања активности се добрим делом ослања и на учешће приватних инвеститора, чије намере у вези са улагањем у туризам на подручју града Крушевца су непознате за сада. Оно што је извесно је то да су финансијска средства највећим делом намењена ревитализацији постојеће и изградњи нове инфраструктуре, опште и туристичке.

Због свега тога, износи финансијских средстава у акционом плану су непотпуни и свакако нису коначни. Код оних активности где је то било могуће, а на основу проверљиве документације и позданих процена, унета су планирана финансијска средства за период 2019-2024. године. Планирани извори финансирања су вишеструки. То су: средства из буџета града Крушевца; буџети ресорних министарстава Републике Србије; средства јавних предузећа на локалном и републичком нивоу; Специјална болница „Рибарска Бања“; републичка и регионална привредна комора; приватни инвеститори; донатори.

1. РАЗВОЈ ГРАДА КРУШЕВЦА КАО ТУРИСТИЧКЕ ДЕСТИНАЦИЈЕ

1.1. Лазарев град - осавремењавање понуде туристичких производа и унапређење промоције

1.1.1. Унапређење промоције постојећих туристичких производа у Лазаревом граду

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.1.1.1	Веће издвајање средстава из градског буџета за промоционе активности и за суфинансирање организације манифестација у Лазаревом граду	Град Крушевац / Туристичка организација Крушевац (ТОК), Народни музеј	2019 - 2024	2019 – 1.000.000 2020 – 1.000.000 2021 – 1.000.000 2022 – 1.000.000 2023 – 1.000.000	Град Крушевац	Одлука о буџету града Крушевца	Реализација у току	1
1.1.1.2	Укључивање најважнијих манифестација у Лазаревом граду у календар туристичке понуде Републике Србије	ТОК / установе у култури Града Крушевца	2019 - 2024			Препознатљивост града	Пројектна идеја	1
1.1.2. Прилагођавање понуде туристичких производа различитим циљним групама у Лазаревом граду								
1.1.2.1	Набавка софтвера и опреме за реализацију пројекта Real time у Лазаревом граду (виртуелни приказ средњег века у Лазаревом граду – 3D пројекција уз коришћење VR наочара)	ТОК / Народни музеј, Град Крушевац, надлежна министарства	2020 - 2021	3.000.000	Град Крушевац и надлежна министарства	Набављен софтер и припадајућа опрема	Пројектна идеја	2
1.1.3. Повећање искоришћења туристичког потенцијала које нуди Миличина улица								
1.1.3.1.	Стављање Миличине улице у функцију презентације и очувања старих заната (постављање типских објеката у којима ће се израђивати и продавати рукотворине, сувенири, производи старих заната...)	ТОК / Град Крушевац, Регионална привредна комора Расинског управног округа (РПК), Народни музеј, Јавно предузеће за урбанизам и пројектовање	2019-2022	500.000	Град Крушевац	Постављени типски објекти у Миличиној улици	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.1.4. Унапређење промоције Галерије Милића од Мачве								
1.1.4.1.	Организовање заједничког наступа ТОК и Културног центра у циљу унапређења промоције Галерије Милића од Мачве	ТОК / Културни центар града Крушевца	2019 - 2024	2019 – 300.000 2020 – 300.000 2021 – 300.000 2022 – 300.000 2023 – 300.000	Град Крушевац	Организовани заједнички наступи ТОК и Културног центра	Пројектна идеја	2
1.1.5. Увођење савремених информационо-комуникационих технологија у презентацији музејских поставки у Лазаревом граду								
1.1.5.1.	Већа финансијска подршка музеју из буџета и ангажовање ИТ стручњака за осавремењавање презентација музејских поставки	Народни музеј Крушевца / ТОК	2019 - 2024	2019 – 600.000 2020 – 600.000 2021 – 600.000 2022 – 600.000 2023 – 600.000	Град Крушевац	Уговор о ангажовању ИТ стручњака	Пројектна идеја	1
1.1.6. Унапређење туристичке инфраструктуре у Лазаревом граду								
1.1.6.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу привременог стајалишта за туристичке аутобусе на локацији Лазаревог града	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019	100.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	1
1.1.6.2.	Изградња привременог стајалишта за туристичке аутобусе на локацији Лазаревог града	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019	1.000.000	Град Крушевац	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
1.1.6.3.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу стационарног паркинга за туристичке аутобусе на локацији старе Мериме са објектом за одржавање јавне хигијене	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019	150.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	1
1.1.6.4.	Изградња стационарног паркинга за туристичке аутобусе на локацији старе Мериме, са објектом за одржавање јавне хигијене	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019 - 2020	5.500.000	Град Крушевац, ресорно министарство	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.1.6.5.	Израда пројектно-техничке документације за реконструкцију Лазаревог града, по фазама	Народни музеј Крушевца / ТОК, Завод за заштиту споменика културе	2019 - 2020	650.000	Град Крушевац, Министарство културе и информисања	Урађена пројектна документација	Реализација у току	1
1.1.6.6	Студија изводљивости за реконструкцију Лазаревог града, по фазама	Народни музеј / ТОК, Завод за заштиту споменика културе	2019 - 2020	300.000	Надлежно министарство	Урађена студија изводљивости	Пројектна идеја	1
1.1.6.7.	Реконструкција Лазаревог града, по фазама	Народни музеј Крушевца / ТОК, Завод за заштиту споменика културе, Град Крушевац, надлежна министарства	2019 - 2024	350.000.000	Министарство културе и информисања, друга надлежна министарства и Град Крушевац	Издени радови на реконструкцији	Реализација у току	1
1.1.7. Подизање нивоа квалитета информисаности посетилаца Лазаревог града								
1.1.7.1.	Изградња туристичког инфо центра са сувенирницом у оквиру Лазаревог града	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2020	1.000.000	Град Крушевац	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
1.2. Реконструкција Лазаревог града								
1.2.1. Обезбеђење документације и прибављање сагласности надлежних институција за другу, трећу и четврту фазу реконструкције (Завод за заштиту споменика)								
1.2.1.1.	Обезбеђење финансијских средстава од надлежних министарстава за израду пројектно-техничке документације за другу, трећу и четврту фазу реконструкције Лазаревог града	ТОК / Град Крушевац	2019 - 2020	10.000.000	Надлежна министарства	Обезбеђена средства	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.2.1.2	Прилагођавање пројектне документације захтевима Завода за заштиту споменика културе РС	ТОК / Народни музеј, ЈП за урбанизам и пројектовање				Прилагођена пројектна документација	Пројектна идеја	1
1.3. Багдала-обогаћивање понуде туристичких производа, изградња опште и туристичке инфраструктуре и смештајних капацитета								
1.3.1. Повећање и диверзификација понуде туристичких производа на Багдали								
1.3.1.1.	Покретање иницијативе од стране Туристичке организације Крушевац за повезивање са културним и спортских институцијама у циљу осмишљавања нових туристичких садржаја на Багдали, у складу са перспективним планом развоја ове туристичке локације	ТОК / Спортски центар Крушевац, установе у култури	2019 - 2020		Град Крушевац	Урађен програм нових туристичких садржаја	Пројектна идеја	1
1.3.2. Унапређење туристичке инфраструктуре на Багдали								
1.3.2.1.	Израда пројектно-техничке документације за реконструкцију постојећег и изградњу новог паркинг простора на Багдали	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019	120.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	1
1.3.2.2.	Реконструкција постојећег и изградња новог паркинг простора на Багдали	ТОК / Град Крушевац	2019	10.000.000	Град Крушевац, надлежно министарство	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
1.3.2.3.	Израда пројектно-техничке документације и студије изводљивости за изградњу торња (видиковца) на Багдали	ТОК / Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти	2019	23.000.000	Надлежна министарства, донатори	Урађена пројектна документација	Реализација у току	1
1.3.2.4.	Изградња торња (видиковца) на Багдали	ТОК / Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти	2019 - 2021	195.000.000	Град Крушевац	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.3.2.5.	Израда пројектно-техничке документације за реконструкцију трим стазе на Багдали	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019	200.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	1
1.3.2.6.	Реконструкција трим стазе на Багдали	ТОК / Град Крушевац,	2020	3.500.000	Град Крушевац, надлежна министарства	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
1.3.2.7.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу спортских терена на Багдали	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019 - 2020	500.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	1
1.3.2.8.	Изградња спортских терена на Багдали	ТОК / Град Крушевац,	2019 - 2020	6.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
1.3.3. Премештање и проширење епархијске цркве и епархијског двора у циљу лакшег обављања обреда у присуству већег броја верника								
1.3.3.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу градског храма на Багдали, са пратећим објектима	Епархија Крушевачка	2019 - 2020	4.000.000	Епархија Крушевачка, надлежна министарства, Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	3
1.3.3.2.	Израда Студије изводљивости за изградњу градског храма на Багдали са пратећим објектима	Епархија Крушевачка	2020	800.000	Епархија Крушевачка, надлежна министарства	Урађена Студија изводљивости	Пројектна идеја	3
1.3.3.2.	Изградња градског храма на Багдали са пратећим објектима	Епархија Крушевачка	2021 - 2024	250.000.000	Епархија Крушевачка, надлежна министарства, Град Крушевац	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	3
1.3.4. Повећање смештајних капацитета на Багдали								
1.3.4.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу хотелских капацитета на Багдали	Заинтересовани привредни субјекти	2020 - 2024	15.000.000	Заинтересовани привредни субјекти	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.3.4.2.	Изградња хотелских капацитета на Багдали	Заинтересовани привредни субјекти	2020 - 2024	400.000.000	Заинтересовани привредни субјекти	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
1.3.5. Решени имовинско правни односи на Багдали								
1.3.5.1.	Веће ангажовање на решавању проблема промене власништва над земљиштем	Заинтересовани привредни субјекти / ТОК, Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019		Заинтересовани привредни субјекти	Решен проблем власништва	Пројектна идеја	2
1.4. Унапређење друштвеног и економског окружења у граду Крушевцу								
1.4.1. Унапређење координације рада између Туристичке организације и установа у култури								
1.4.1.1.	Креирање координационог механизма за унапређење међусобне сарадње Туристичке организације и установа у култури	ТОК / установе у култури	2019 - 2020		Град Крушевац	Утврђен механизам о сарадњи	Пројектна идеја	1
1.4.2. Креирање обједињене понуде туристичких атракција у граду								
1.4.2.1.	Креирање координационог механизма за израду обједињене понуде туристичких атракција у граду	ТОК / установе у култури и спорту	2019 - 2020		Град Крушевац	Креирана обједињена понуда туристичких атракција	Пројектна идеја	1
1.4.3. Повећање прихода од понуде постојећих туристичких садржаја у граду								
1.4.3.1.	Формирање ценовника за туристичку понуду у граду	ТОК / установе у култури и спорту	2019 - 2020		Град Крушевац	Утврђен ценовник туристичке понуде	Пројектна идеја	1
1.4.4. Набавка превозних средстава за организовано разгледање града у склопу обједињене понуде туристичких атракција								
1.4.4.1.	Доношење одлуке о организацији начина превоза туриста (градских тура) и набавци одговарајућих транспортних средстава	ТОК / Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти који се баве јавним превозом	2019			Донета одлука	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.4.5. Стварање забавно-едукативних паркова за децу и младе								
1.4.5.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу дино парка	ТОК / Град Крушевац,	2018	2.600.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Реализована активност	1
1.4.5.2.	Израда Студије изводљивости	ТОК / Град Крушевац,	2019	600.000	Град Крушевац, надлежно министарство	Урађена Студија	Пројектна идеја	1
1.4.5.3.	Изградња дино парка	ТОК / Град Крушевац,	2019	110.000.000	Надлежно министарство, Град Крушевац	Изведени планирани радови	Реализација у току	1
1.4.6. Унапређење промоције града Крушевца као расадника глумачких великана								
1.4.6.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу Трга глумаца	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019	200.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	1
1.4.6.2.	Изградња Трга глумаца	ТОК / Град Крушевац	2019	25.000.000	Град Крушевац, надлежно министарство, донатори	Изведени планирани радови	Реализација у току	1
1.5. Изградња нове и реконструкција постојеће градске инфраструктуре								
1.5.1. Изградња мреже бицикличких стаза до свих градских туристичких локалитета								
1.5.1.1.	Трасирање бицикличких стаза	ТОК / Град Крушевац, Савет за безбедност саобраћаја	2019	600.000	Град Крушевац	Извршено трасирање	Пројектна идеја	2
1.5.1.2.	Изградња бицикличких стаза до свих градских туристичких локалитета	ТОК / Град Крушевац, Савет за безбедности саобраћаја	2020	10.000.000	Град Крушевац, надлежно министарство, донатори	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.5.2. Уређење простора око споменика косовским јунацима								
1.5.2.1.	Израда пројектно-техничке документације за реконструкцију и редизајнирање простора око Споменика косовским јунацима	ТОК / Народни музеј, Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2019	200.000	Град Крушевац	Урађена пројектна документација	Реализација у току	1
1.5.2.2.	Реконструкција и редизајнирање простора око Споменика косовским јунацима	ТОК / Град Крушевац, Народни музеј	2019	60.000.000	Град Крушевац, надлежно министарство, донатори	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	2
1.5.3. Унапређење саобраћајне инфраструктуре								
1.5.3.1.	Изградња надземних, подземних и еколошке гараже са пуњачима за аутомобиле на електропогон у ужем центру града, са пројектном документацијом и Срудијом изводљивости	ЈП Пословни центар / Град Крушевац	2020 - 2024	560.000.000	Град Крушевац, ЈП Пословни центар, заинтересовани привредни субјекти, надлежна министарства, остали донатори	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	2
1.5.3.2.	Студија изводљивости за изградњу аеродрома Росуље	ЈП Аеродром Росуље / Град Крушевац, надлежна министарства и организације задужене за цивилно ваздухопловство	2019 - 2022	500.000	Град Крушевац, надлежна министарства и организације задужене за цивилно ваздухопловство	Урађена Студија изводљивости	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.5.3.3.	Израда недостајуће пројектно-техничке документације за изградњу аеродрома Росуље	ЈП Аеродром Росуље / Град Крушевац, надлежна министарства и организације задужене за цивилно ваздухопловство	2019 - 2022	10.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства и организације задужене за цивилно ваздухопловство	Урађена пројектно-техничка документација	Урађена пројектно-техничка документација за део прве фазе изградње аеродрома Росуље	2
1.5.3.4.	Изградња аеродрома Росуље	ЈП Аеродром Росуље / Град Крушевац, надлежна министарства и организације задужене за цивилно ваздухопловство	2022 - 2024	500.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства и организације задужене за цивилно ваздухопловство	Изграђен аеродром Росуље	Завршен део прве фазе изградње аеродрома Росуље	2
1.5.4. Унапређење туристичке инфраструктуре на Слободишту								
1.5.4.1.	Реконструкција музејско изложбеног простора са пратећим садржајима на Слободишту	ТОК / Народни музеј Крушевац	2019 – 2020	12.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства и др. донаторска средства	Реконструисан музејско изложбени простор са пратећим садржајима на Слободишту	Пројектна идеја	1
1.5.4.2.	Постављање мобилне сувенирнице са пратећим асортиманом производа	ТОК / Народни музеј Крушевац, привредни субјекти	2019 - 2024		Привредни субјекти	Постављена мобилна сувенирница са пратећим асортиманом производа	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.5.5. Обезбеђење услова за организовање спортских, културних, привредних, туристичких и осталих активности								
1.5.5.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу мултифункционалног објекта	ТОК / Спортски центар, Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2020	40.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежна министарства, остали донатори	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	2
1.5.5.2.	Изградња мултифункционалног објекта, са Студијом изводљивости	Спортски центар / Град Крушевац	2020 - 2024	500.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежна министарства, остали донатори	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	2
1.6. Развој спортске инфраструктуре у циљу повећања атрактивности понуде туристичких производа								
1.6.1. Креирање понуде туристичких производа на приобаљу реке Расине								
1.6.1.1.	Реализација идејног пројекта за изградњу спортско-рекреативног центра у приобаљу реке Расине – 1. фаза	ТОК / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2020 - 2021	5.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства, остали донатори	Урађена комплетна пројектна документација	Пројектна идеја	3
1.6.1.2.	Изградња спортско-рекреативног центра у приобаљу реке Расине, са Студијом изводљивости – 1. фаза	Град Крушевац	2021 - 2023	200.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежна министарства, остали донатори	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	3

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.6.2. Унапређење квалитета и садржаја спортске инфраструктуре								
1.6.2.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу тунела – веза између базена и атлетско-фудбалског стадиона „Миче“; источне трибине на атлетско- фудбалском стадиону „Миче“; покривање атлетско-фудбалског стадиона „Миче“	ТОК / Спортски центар Крушевац, Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2020 - 2021	1.500.000	Град Крушевац, надлежна министарства, остали донатори	Урађена пројектна документација	Пројектна идеја	3
1.6.2.2.	Изградња тунела – веза између базена и атлетск- фудбалског стадиона „Миче“; источне трибине на атлетско-фудбалском стадиону „Миче“; покривање атлетско-фудбалског стадиона „Миче“	Спортски центар Крушевац / Град Крушевац	2021 - 2023	50.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства, остали донатори	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	3
1.6.2.3.	Изградња спортско-рекреативног центра у приобаљу реке Расине – 2. фаза, са Студијом изводљивости	Заинтересовани привредни субјекти	2022 - 2024	300.000.000	Заинтересовани привредни субјекти	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	3
1.6.3. Приобаље реке Расине-решени имовинско правни односи								
1.6.3.1.	Обезбеђење финансијских средстава из градског буџета за поступак експропријације потребног земљишта за изградњу спортско-рекреативног центра	Град Крушевац / Министарство омладине и спорта	2020 - 2022	250.000.000	Град Крушевац и Министарство омладине и спорта	Извршена експропри-јација земљишта	Нерешени имовинско-правни односи	3

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.7. Унапређење заштите животне средине у граду Крушевцу								
1.7.1. Спречавање загађивања реке Расине								
1.7.1.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу колектора за прикупљање и одвођење отпадних вода из насеља низводно од бране на вештачкој акумулацији језера Ћелије до Постројења за пречишћавања отпадних вода	ЈКП Водовод Крушевац / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2020 - 2022	3.000.000	Град Крушевац, Дирекција за воде, ЈП Србијаводе надлежна министарства	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	1
1.7.1.2.	Студија изводљивости за изградњу колектора за прикупљање и одвођење отпадних вода из насеља низводно од бране на вештачкој акумулацији језера Ћелије до Постројења за пречишћавање отпадних вода	ЈКП Водовод Крушевац / Град Крушевац, ЈП за урбанизам и пројектовање	2020 - 2022	300.000	Град Крушевац, Дирекција за воде, ЈП Србијаводе, надлежна министарства	Урађена Студија изводљивости	Пројектна идеја	1
1.7.1.2.	Изградња колектора за прикупљање и одвођење отпадних вода из насеља низводно од бране на вештачкој акумулацији језера Ћелије до Постројења за пречишћавање отпадних вода	ЈКП Водовод Крушевац / Град Крушевац	2022 - 2024	360.000.000	Град Крушевац, Дирекција за воде, надлежна министарства	Изграђени колектори	Пројектна идеја	1
1.7.1.3.	Израда и реализација пројекта о подизању свести за еколошко очување приобаља реке Расине	ТОК / Град Крушевац, удружење грађана из области екологије	2019 - 2024			Подигнута свест	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
1.7.2. Препознавање еколошких потенцијала постојећих природних локалитета								
1.7.2.1.	Перманентна едукација о значају и коришћењу природних и еколошких потенцијала у функцији одрживог развоја	ТОК / Град Крушевац, удружење грађана из области екологије	2019 - 2024			Подигнута свест	Пројектна идеја	1
1.7.2.2.	Проглашење природних локалитета за заштићена еколошка подручја као што су Осредак на Западној Морави, Прокоп на Јастрепцу и језеро Телије	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Водовод Крушевац, удружење грађана из области екологије	2019 - 2024			Донета одлука о проглашењу природних локалитета за заштићена еколошка подручја	Покренута иницијатива	1
1.7.2.3.	Континуирано одржавање и проширење зелених површина	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Крушевац	2019 – 2024	1.000.000 годишње	Град Крушевац	Уређене зелене површине	Реализација у току	1
1.7.2.4.	Изградња регионалне депоније, селекција отпада на месту настанка, рециклажа и остале активности, са пројектном документацијом, Предстудијом изводљивости и Студијом изводљивости	ЈКП Крушевац / Град Крушевац	2019 – 2024	2.000.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства, остали донатори	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2. ТРАНСФОРМАЦИЈА ИЗЛЕТИШТА ЈАСТРЕБАЦ У ТУРИСТИЧКИ РИЗОРТ								
2.1. Повећање атрактивности излетишта Јастребац								
2.1.1. Повећање броја и квалитета туристичких производа								
2.1.1.1.	Пројекат - Израда мастер плана развоја туризма на Јастрепцу	Град Крушевац / ЈП Скијалишта Србије	2018 - 2019	4.000.000	ЈП Скијалиште Србије	Урађен мастер план	Урађен део плана	1
2.1.1.2.	Израда Програма развоја туризма града Крушевца за период 2019 – 2024.	Град Крушевац	2018			Усвојен Програм развоја на седници Скупштине града	Реализација у току	1
2.1.2. Регулисање питања власништва над раније изграђеним угоститељским и смештајним објектима у друштвеној својини								
2.1.2.1.	Агенција за лиценцирање стечајних управника и Привредни судови - Окончање приватизационих и стечајних поступака у привредним субјектима у друштвеној/ државној својини	Град Крушевац / ЈП Србијашуме, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Агенција за лиценцирање стечајних управника, надлежни привредни судови	2019 - 2020			Окончана приватизација и стечајни поступци у привредним субјектима у друштвеној/ државној својини	Пројектна идеја	1
2.1.3. Повећање прихода од туристичке понуде								
2.1.3.1.	Обогаћивање туристичке понуде кроз следеће садржаје: - коришћење авантура парка (вештачка стена за пењање, адреналинска стаза за панорамско спуштање - зип лајн, дечје игралиште, слова и рамови, мини зип, подни шах) - коришћење базена за купање	ТОК / Град Крушевац Трајал корпорација	2019 - 2024			Израђен програм обогаћене туристичке понуде	Реализација у току	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
	<ul style="list-style-type: none"> - коришћење терена за мини голф - коришћење стазе за босоноге - коришћење трим стазе - коришћење клизалишта и мултифункционалног терена - коришћење ски стазе са вештачким застором - коришћење боб стазе - коришћење бицикличких стаза (mountain bike) - коришћење стаза за трке квадова и мото трке - коришћење планинарских стаза (бела стена, мајорова чесма, црква св. Петке...) 							
2.1.4. Остваривање прихода по основу ловног туризма								
2.1.4.1.	Потписивање протокола о сарадњи између ЈП Србијашуме и излетишта Јастребац	ТОК / Град Крушевац, ЈП Србијашуме, Трајал корпорација	2020 - 2021			Потписан протокол о сарадњи	Пројектна идеја	2
2.1.5. Остваривање прихода по основу продаје расадног материјала								
2.1.5.1.	Постављање изложбеног простора за промоцију и информисање о могућностима продаје расадног материјала	ТОК / ЈП Србијашуме, Шумско газдинство Крушевац	2020 - 2021	50.000	ТОК, Град Крушевца, донаторска средства	Постављен изложбени простор за промоцију и информисање о могућностима продаје расадног материјала	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.1.6. Остваривање прихода по основу продаје дневних дозвола за пецање планинске пастрмке								
2.1.6.1.	Промоција и комерцијализација пецања планинске пастрмке	ТОК / Савез спортских риболоваца „Расина Крушевац“	2020 - 2024	160.000	ТОК, Град Крушевца, «Расина Крушевац», донаторска средства	Остварени приходи по основу продаје дневних дозвола за пецање планинске пастрмке	Пројектна идеја	2
2.1.7. Повећање броја полазака возила јавног превоза до и са локације								
2.1.7.1.	Споразум локалних линијских и ванлинијских превозника са Туристичком организацијом Крушевац око организације превоза до и са локације	ТОК / РПК, Југопревоз Крушевац ад, такси превоз и остали регистровани линијски превозници	2020 - 2021			Потписан споразум о побољшању превоза	Пројектна идеја	2
2.1.7.2.	Увођење других модела превоза (rent a car, rent a bike)	ТОК / РПК, заинтересовани привредни субјекти	2021 - 2022			Уведени нови моде-ли превоза (rent a car, rent a bike)	Пројектна идеја	3
2.1.8. Повезивање излетишта Јастребац са суседним туристичким локацијама (Рибарска Бања)								
2.1.8.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу саобраћајнице за шумски возић, која повезује Јастребац и Рибарску Бању	ТОК / ЈП за урбанизам и пројектовање, ЈП Путеви Србије, Трајал Корпорација, Специјална болница Рибарска Бања	2020 - 2021	1.000.000	Град Крушевац, Трајал корпорација, остали донатори	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	2
2.1.8.2.	Израда Студије изводљивости за изградњу саобраћајнице за шумски возић која повезује Јастребац и Рибарску Бању	ТОК / Град Крушевац, Република Србија	2020 - 2021	600.000	Град Крушевац, Трајал корпорација, надлежна министарства, остали донатори	Урађена Студија	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.1.8.3.	Изградња саобраћајнице за шумски возић која повезује Јастребац и Рибарску Бању	ТОК / Град Крушевац, Трајал Корпорација, Специјална болница Рибарска бања, ресорно министарство	2021 - 2022	120.000.000	Град Крушевац, Трајал Корпорација, надлежна министарства, остали донатори	Изграђена саобраћајница за шумски возић који повезује Јастребац и Рибарску Бању	Пројектна идеја	3
2.1.9. Обезбеђење одговарајућег паркинг простора								
2.1.9.1.	Добијање сагласности од стране ЈП Србијашуме за коришћење земљишта за изградњу паркинга	ТОК / ЈП Србијашуме, Шумско газдинство Крушевац	2022 - 2023			Добијена сагласност	Пројектна идеја	3
2.1.9.2.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу паркинг простора	ТОК / ЈП за урбанизам и пројектовање	2022 - 2023	1.200.000	ТОК, Град Крушевац, ЈП Србијашуме и остали донатори	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	3
2.1.9.3.	Изградња паркинг простора	ТОК / ЈП Србијашуме, Шумско газдинство Крушевац	2023 - 2024	10.800.000	ТОК, ЈП Србијашуме и надлежна министарства	Изграђен паркинг	Пројектна идеја	3
2.1.10. Повећање смештајних капацитета								
2.1.10.1.	Решавање својинско правног статуса привредних субјеката у друштвеној/државној својини	Град Крушевац / ЈП Србијашуме, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде	2019 - 2020			Решен својинско правни статус	Пројектна идеја	1
2.1.10.2.	Добијање сагласности од стране ЈП Србијашуме за коришћење земљишта за изградњу нових смештајних капацитета (хотели, апартмани, камп кућице, глампинг...)	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / Град Крушевац, ЈП Србијашуме	2020 - 2024			Добијена сагласност од стране ЈП Србијашуме за коришћење земљишта за изградњу нових смештајних капацитета	Пројектна идеја	3

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.1.10.3.	Израда пројектно-техничке документације за реконструкцију постојећих и изградњу нових смештајних капацитета	Заинтересовани привредни субјекти / ТОК, Град Крушевац, пројектантске фирме	2020 - 2024	5 €/m ²	Град Крушевац, Трајал Корпорација, приватни извори финансирања	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	3
2.1.10.4.	Реконструкција постојећих и изградња нових смештајних капацитета	Заинтересовани привредни субјекти / ТОК, Град Крушевац, пројектантске фирме	2020 - 2024	500 €/m ²	Град Крушевац, Трајал Корпорација, приватни извори финансирања	Нови смештајни капацитети	Пројектна идеја	3
2.1.11. Повећање понуде спортско рекреативних и пратећих услужних објеката								
2.1.11.1.	Изградња авантура парка (вештачка стена за пењање, адреналинска стаза за панорамско спуштање - зип лајн, дечје игралиште, слова и рамови, мини зип, подни шах)	Град Крушевац, Министарство трговине, туризма и телекомуникација Трајал корпорација	2018 - 2019	37.000.000	Министарство трговине, туризма и телекомуникација и Град Крушевац	Изграђен авантура парк	Реализација у току	1
2.1.11.2.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу базена за купање	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2020 - 2021	10.000.000	Град Крушевац, надлежно министарство, заинтересовани привредни субјекти	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	2
2.1.11.3.	Изградња базена за купање	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2020 - 2024	120.000.000	Град Крушевац, надлежно министарство, заинтересовани привредни субјекти	Изграђени базени за купање	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.1.11.4.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу терена за мини голф	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2019 - 2020	500.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	2
2.1.11.5.	Изградња терена за мини голф	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2020 - 2022	5.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти	Изграђени терени за мини голф	Пројектна идеја	2
2.1.11.6.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу стазе за босоноге	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2019 - 2020	300.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	2
2.1.11.7.	Изградња стазе за босоноге	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2020 - 2022	3.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти	Изграђена стаза за босоноге	Пројектна идеја	2
2.1.11.8.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу трим стазе	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2019 - 2020	500.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	2
2.1.11.9.	Изградња трим стазе	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2020 - 2021	5.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Изграђена трим стаза	Пројектна идеја	2
2.1.11.10.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу клизалишта и мултифункционалног терена	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2021 - 2023	1.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	3

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.1.11.11.	Изградња клизалишта и мултифункционалног терена	ТОК, заинтересовани привредни субјекти и Град Крушевац	2022 - 2024	70.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти,	Изграђено клизалиште и мултифункционални терен	Пројектна идеја	3
2.1.11.12.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу ски-стазе са вештачким застором	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2022 - 2023	3.500.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	3
2.1.11.13.	Студија изводљивости за изградњу ски-стазе са вештачким застором	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2022 - 2023	500.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежна министарства	Урађена Студија изводљивости	Пројектна идеја	3
2.1.11.14.	Изградња ски-стазе са вештачким застором	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2023 - 2024	120.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежна министарства	Изграђена ски-стаза са вештачким застором	Пројектна идеја	3
2.1.11.15.	Израда пројектно -ехничке документације за изградњу боб-стазе	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2022 - 2023	4.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	3
2.1.11.16.	Изградња боб-стазе	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2023 - 2024	120.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежна министарства	Изграђена боб-стаза	Пројектна идеја	4

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.1.11.17.	Израда пројектно-техничке документације за реконструкцију и доградњу бициклических стаза (mountain bike)	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2019 - 2020	1.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Урађена пројектно техничка документација	Пројектна идеја	2
2.1.11.18.	Реконструкција и доградња бициклических стаза	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2019 - 2020	9.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарства	Реконструисана бициклическа стаза	Пројектна идеја	2
2.1.11.19.	Реконструкција и доградња стаза за трке квадова и мото трка	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2021 - 2022	1.000.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Реконструисана и дограђена стаза за трке квадова и мото трке	Пројектна идеја	4
2.1.11.20.	Обележавање и уређење планинарских стаза (бела стена, мајорова чесма, црква св. Петке...)	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме	2019 - 2020	700.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Обележене и уређене планинарске стазе	Пројектна идеја	2
2.1.12. Обезбеђење трговинских услуга								
2.1.12.1.	Израда пројектно-техничке документације за реконструкцију постојећег и изградњу нових трговинско-угоститељских објеката	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2020 - 2021	200.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	3

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.1.12.2.	Реконструкција постојећег и изградња нових трговинско-угоститељских објеката	ТОК, заинтересовани привредни субјекти / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2020 - 2021	3.500.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	3
2.1.13. Обезбеђење здравствених услуга								
2.1.13.1.	Израда пројектно-техничке документације изградњу објекта здравствене заштите	ТОК, заинтересовани привредни субјекти, Дом здравља Крушевац / Град Крушевац	2021 - 2022	120.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	3
2.1.13.2.	Изградња објекта здравствене заштите	ТОК, заинтересовани привредни субјекти, Дом здравља Крушевац / Град Крушевац	2022 - 2023	2.500.000	Град Крушевац, заинтересовани привредни субјекти, надлежно министарство	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	3
2.1.14. Решавање питања власништва над земљиштем								
2.1.14.1.	Обезбеђење сагласности од стране локалне самоуправе код ЈП Србијашуме уз помоћ надлежних републичких институција	Град Крушевац / ЈП Србијашуме, надлежни републички органи	2019 - 2020			Добијена сагласност	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.2. Стварање неопходне инфраструктуре на излетишту Јастребац								
2.2.1. Побољшање квалитета главне саобраћајнице која повезује Крушевац са Јастрепцом								
2.2.1.1.	Реконструкција главне саобраћајнице која повезује Крушевац са Јастрепцом	ЈП Пuteви Србије / Град Крушевац, ЈП Србијашуме	2019 - 2020	20.000.000	ЈП Пuteви Србије, надлежна министарства	Реконструисна главна саобраћајница која повезује Крушевац са Јастрепцом	Пројектна идеја	2
2.2.2. Повећање капацитета пијаће воде и решавање третмана отпадних вода								
2.2.2.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Водовод Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	2019 - 2020	4.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	2
2.2.2.2.	Израда Студије изводљивости за изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Водовод Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	2019 - 2020	1.000.000	Град Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	Урађена Студија изводљивости	Пројектна идеја	2
2.2.2.3.	Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Водовод Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	2020 - 2022	70.000.000	Град Крушевац, ЈКП Водовод Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	Изграђено постројење за пречишћавање отпадних вода	Пројектна идеја	2
2.2.2.3.	Израда пројектно-техничке документације и изградња потребних капацитета за пијаћу воду	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Водовод Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	2020 - 2023	40.000.000	Град Крушевац, ЈКП Водовод Крушевац, надлежна министарства и њихове организације	Урађена пројектно-техничка документација и изведени планирани радови	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.2.3. Побољшање квалитета напајања електричном енергијом								
2.2.3.1.	ЕПС - Израда пројектно-техничке документације и извођење радова на постављању електроинсталација и одговарајуће трафостанице	ЕПС / Град Крушевац	2019 - 2020	30.000.000	ЕПС	Урађена пројектно-техничка документација и изведени планирани радови	Реализација у току	1
2.2.4. Обезбеђење савремених телекомуникацијских веза (интернет, телефон, ТВ сигнал...)								
2.2.4.1.	Споразум Туристичке организације Крушевац са потенцијалним оператерима за дистрибуцију телекомуникационих услуга	ТОК / Град Крушевац, оператери за дистрибуцију телекомуникационих услуга	2019			Потписан Споразум	Пројектна идеја	1
2.2.5. Стварање услова за квалитетно одржавање хигијене								
2.2.5.1.	Добијање сагласности од стране ЈП Србијашуме за коришћење земљишта за изградњу објекта јавне хигијене	ТОК / ЈП Србијашуме, ЈКП Крушевац, Град Крушевац	2019			Добијена сагласност	Пројектна идеја	1
2.2.5.2.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу објекта јавне хигијене	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Крушевац, Град Крушевац, надлежна министарства	2019 - 2020	250.000	Град Крушевац, ЈКП Крушевац, надлежна министарства	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	1
2.2.5.3.	Изградња објекта јавне хигијене	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Крушевац, Град Крушевац, надлежна министарства	2019 - 2021	4.500.000	Град Крушевац, ЈКП Крушевац, надлежна министарства	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.2.6. Смањење трошкова одржавања шумских путева и главне саобраћајнице која повезује Крушевац са Јастрепцом								
2.2.6.1.	Израда и потписивање споразума између ЈП Србијашуме и Града Крушевца у циљу смањења количина извлачења дрвне масе као и габарита и носивости транспортних средстава која се крећу саобраћајницом Крушевац – излетиште Јастребац	ТОК / ЈП Србијашуме, Град Крушевац	2019		ТОК / ЈП Србијашуме, ЈП Путеви Србије, Град Крушевац	Потписан Споразум	Пројектна идеја	1
2.3. Заштита животне средине од негативних утицаја природних и друштвених фактора								
2.3.1. Заштита језера од наношења природних органских талога								
2.3.1.1.	Изградња вештачких препрека (каскадних брана) на притоци која се улива у језеро	ТОК / Град Крушевац, ЈП Србијашуме, Дирекција за воде	2019 - 2020		Дирекција за воде	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
2.3.2. Спречавање ерозије земљишта услед експлоатације дрвне масе								
2.3.2.1.	Пошумљавање голети	ТОК / Град Крушевац, ЈКП Крушевац, ЈП Србијашуме, надлежна министарства	2019 - 2024		ЈП Србија шуме, надлежна министарства, ЈКП Крушевац и Град Крушевац	Изведени планирани радови	Пројектна идеја	1
2.3.1.2.	Рестриктивнији процес издавања дозвола за сечу шума	ТОК / Град Крушевац, ЈП Србијашуме, надлежна министарства	2019 - 2024			Смањена сеча/експлоатација шуме	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
2.3.3. Уређивање зелених површина								
2.3.3.1.	ЈКП Крушевац - укључивање зелених површина на Јастрепцу у годишњи план одржавања	ЈКП Крушевац / Град Крушевац	2019 - 2024			Одлука Надзорног одбора	Пројектна идеја	1
2.3.4. Редовно изношење комуналног отпада								
2.3.4.1.	ЈКП Крушевац – увођење послова редовног изношења отпада у годишњи план одржавања	ЈКП Крушевац / Град Крушевац,	2019 - 2024	1.000.000 годишње	ЈКП Крушевац, Град Крушевац	Одлука Надзорног одбора	Пројектна идеја	1
3. ОБОГАЋИВАЊЕ ТУРИСТИЧКЕ ПОНУДЕ РИБАРСКЕ БАЊЕ								
3.1. Отклањање институционалних баријера ради убрзаног развоја Рибарске Бање као туристичке дестинације								
3.1.1. Добијање статуса бање								
3.1.1.1.	Спровођење законске процедуре за добијање статуса бање код надлежних министарстава	Град Крушевац, ТОК Спец.болница Рибарска Бања	2019-2020.	750.000,00	Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања	Окончање законске процедуре	Покренута Иницијатива код надлежних министарстава	1
3.1.2. Унапређење координације активности између Туристичке организације Крушевац и туристичких агенција у Рибарској Бањи и Специјалне болнице «Рибарска Бања»								
3.1.2.1.	Формирање туристичког инфо-центра у Рибарској Бањи	Град Крушевац, ТОК Ресорно министарство	2019-2020.	4.000.000,00	Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања, Ресорно министарство	Формиран инфо-центар	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
3.1.3. Изјадначавање третмана гостију Специјалне болнице амбулаторних/екстерних пацијената у односу на пацијенте стационарног типа								
3.1.3.1.	Решавање проблема статуса Рибарске Бање и потписивање споразума између ресорних министарстава	Град Крушевац, ТОК РПК Ресорна министарства	2019-2020.			Добијање статуса	Активност у току	2
3.1.4. Решавање статусног проблема изношења смећа од стране ЈКП Крушевац								
3.1.4.1.	Потписивање уговора између ЈКП Крушевац и корисника услуга изношења смећа	Град Крушевац, ЈКП Крушевац,	2019-2020.			Уредно одношење смећа	Активност у току	1
3.1.5. Решавање статусног проблема водоснабдевања и третмана отпадних вода								
3.1.5.1.	Преношење комплетне активности на управљању системом водоснабдевања и третмана отпадних вода на ЈКП Водовод Крушевац	Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања ЈП Водовод Крушевац,	2019-2020.			Преузете активности од стране ЈП Водовод Крушевац	Реализација у току	1
3.2. Креирање и реализација пројеката за еколошку заштиту Рибарске Бање								
3.2.1. Еколошки чиста Рибарска река								
3.2.1.1	Израда студије изводљивости за изградњу постројења за прераду и пречишћавање отпадних вода	Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања ЈП Водовод Крушевац, и надлежна министарства	2020-2024.	500.000,00	Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања ЈП Водовод Крушевац, Месна заједница Рибаре и надлежна министарства	Урађена студија изводљивости	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
3.2.1.2.	Израда пројектно техничке документације и изградња постројења за прикупљање отпадних вода (колектори и канализационе мреже), које се испуштају у Рибарску реку	Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања ЈП Водовод Крушевац и надлежна министарства	2019-2021.	500.000.000,00	Град Крушевац, Спец. болница Рибарска Бања, Надлежна министарства, Остали извори финансирања	Изграђен систем за прикупљање, прераду и пречишћавање отпадних вода	Идеја	2
3.2.2. Редовно изношење комуналног отпада								
3.2.2.1.	Обезбеђење већег износа финансијских средстава за решавање проблема изношења комуналног отпада (набавка контејнера, возила за изношење смећа и слично)	Град Крушевац, ТОК ЈКП Крушевац,	2019-2020.	12.000.000,00	Град Крушевац, ЈКП „Крушевац“, Ресорна министарства	Постигнута сагласност о већем улагању средстава	Иницијатива	1
3.2.3. Непостојање дивљих депонија								
3.2.3.1.	Едукација грађанства и подизање нивоа свести о очувању животне средине	Град Крушевац, Удружења грађана из области екологије	2019-2020.		Град Крушевац	Подигнут ниво свести	Пројектна идеја	1
3.2.4. Уређивање зелених површина								
3.2.4.1.	ЈКП Крушевац - укључивање зелених површина у Рибарској Бањи у годишњи план одржавања	Град Крушевац, ЈКП Крушевац Спец.болница Рибарска Бања	2020-2021.		Град Крушевац, ЈКП Крушевац Спец.болница Рибарска Бања	Усвојен годишњи план одржавања зелених површина у Рибарској Бањи	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
3.2.5. Побољшање квалитета складиштења и дистрибуције воде за пиће коју користи становништво у насељеним местима која гравитирају Рибарској Бањи								
3.2.5.1.	Реконструкција водоводне мреже, изворишта и резервоара који напаја Рибарску Бању, као и насељена места која гравитирају Рибарској Бањи	Град Крушевац, ЈП Водовод Крушевац, Спец. болница Рибарска Бања, Ресорна министарства	2019-2020.	96.000.000,00	Град Крушевац, Надлежна ресорна министарства	Реконструисан систем водоснабдевања	Урађена пројектно-техничка документација	1
3.2.6. Стварање услова за квалитетно одржавање хигијене								
3.2.6.1.	Израда пројектно-техничке документације за изградњу објекта јавне хигијене	Град Крушевац, ЈКП Крушевац, Пројектни биро, ТОК	2019-2020.	200.000,00	Град Крушевац, ЈКП Крушевац	Урађена пројектно-техничка документација	Пројектна идеја	2
3.2.6.2.	Изградња објекта јавне хигијене	Град Крушевац, Надлежна министарства	2019-2020.	4.000.000,00	Град Крушевац, Спец. болница Рибарска Бања, надлежна министарства	Изграђени објекти јавне хигијене	Пројектна идеја	2
3.3. Повећање капацитета туристичке инфраструктуре								
3.3.1. Повећање смештајних капацитета								
3.3.1.1.	Израда Плана генералне регулације за Рибарску Бању	Град Крушевац, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Спец.болница Рибарска Бања Надлежна министарства	2019-2020.	6.500.000,00	Град Крушевац	Урађен план генералне регулације Рибарске Бање	Покренута иницијатива	1
3.3.1.2.	Израда пројектно-техничке документације и изградња смештајних капацитета по убрзаном поступку за издавање грађевинске дозволе	Град Крушевац, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Физичка и правна лица	2019-2024.		Град Крушевац, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Физичка и правна лица	Урађена пројектно-техничка документација и изграђени објекти	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
3.3.2. Повећање броја полазака превозних возила до и са локације								
3.3.2.1.	Увођење линијског превоза	Град Крушевац, Југопревоз Крушевац ТОК Остала удружења и предузетници	2019-2020.		Град Крушевац, Југопревоз Крушевац, ТОК, Остала удружења и предузетници	Уведен линијски превоз	Пројектна идеја	2
3.3.3. Обезбеђење одговарајућег паркинг простора								
3.3.3.1.	Израда пројектно- техничке документације за изградњу паркинг простора у Рибарској Бањи	Град Крушевац, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Пословни центар, Спец.болница Рибарска Бања, ЈП Србијашуме	2021-2023.		Град Крушевац, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Пословни центар, Спец.болница Рибарска Бања, ЈП Србијашуме	Урађена пројектно- техничка документација за изградњу паркинг простора у Рибарској Бањи	Пројектна идеја	2
3.3.3.2.	Изградња паркинг простора у Рибарској Бањи	Град Крушевац, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Пословни центар, Спец.болница Рибарска бања, ЈП Србијашуме	2020-2024.		Град Крушевац, Спец.болница Рибарска бања, Остали извори финансирања	Изграђени паркинг простори	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
3.3.4. Повећање понуде културних, спортско рекреативних и пратећих услужних објеката								
3.3.4.1.	Израда пројектно- техничке документације и решавање имовинско-правних статуса за изградњу културних, спортско рекреативних и пратећих услужних објеката	Град Крушевац, ТОК, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Спец.болница Рибарска Бања, Надлежна министарства, Остали инвеститори	2020-2021.	2.000.000,00	Град Крушевац, ТОК, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Спец.болница Рибарска Бања, Надлежна министарства, Остали инвеститори	Израђена пројектно- техничка документација	Пројектна идеја	2
3.3.4.2.	Изградња и реконструкција културних, спортско рекреативних и пратећих услужних објеката („стаза здравља“, фудбалски терен, објекти за одржавање културних манифестација и друго)	Град Крушевац, ТОК, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Спец. болница Рибарска Бања, Надлежна министарства, Остали инвеститори	2020-2024.		Град Крушевац, ТОК, Јавно Предузеће за урбанизам и пројектовање, Спец. болница Рибарска Бања, Надлежна министарства, Остали инвеститори	Изграђени објекти	Пројектна идеја	2

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
3.4. Економско оснаживање Рибарске Бање као туристичке дестинације								
3.4.1. Унапређење промоције Рибарске Бање								
3.4.1.1.	Издавање већих финансијских средстава из буџета Града за промоцију Рибарске Бање као туристичке дестинације	ТОК, Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања,	2019-2020.	1.000.000,00	Град Крушевац ТОК, Спец.болница Рибарска Бања, Остали извори финансирања	Издвојена већа средства из буџета Града за промоцију Рибарске Бање као туристичке дестинације	Иницијатива	1
3.4.2. Повећање прихода од туристичке понуде								
3.4.2.1.	Обогаћивање туристичке понуде Рибарске Бање кроз следеће садржаје: - коришћење затворених, отворених базена за купање и аква парка - коришћење терена за мале спортове - коришћење „стазе здравља“ - коришћење трим стазе - коришћење бицикли-стичких стаза (mountain bike) - коришћење стаза за трке квадова и мото трке - коришћење планинарских стаза - коришћење возића до ресторана Срндаље и излетишта Јастребац	ТОК, Град Крушевац Спец.болница Рибарска Бања	2019-2020.		ТОК Град Крушевац, Спец.болница Рибарска Бања Надлежна министарства	Раст прихода 10% на годишњем нивоу	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
4. РАЗВОЈ И УНАПРЕЂЕЊЕ ТУРИСТИЧКЕ ПОНУДЕ ГРАДА КРУШЕВЦА								
4.1. Креирање атрактивних туристичких производа								
4.1.1. Повећање броја атрактивних туристичких производа (културно-уметничких, спортско-рекреативних...)								
4.1.1.1.	Ангажовање специјализованих агенција за осми-шљавање атрактивних и масовних туристичких манифестација	ТОК Град Крушевац,	2019-2020.	450.000,00	Град Крушевац	Ангажована специјализована агенција	Покренута иницијатива	1
4.1.2. Организовање позоришних и филмских фестивала у Крушевцу								
4.1.2.1.	Формирање иницијативног одбора за конципирање програма тематских позоришних и филмских фестивала, у част глумачких великана пореклом из Крушевца	ТОК Град Крушевац,, Установе културе	2019-2020.			Донета одлука о формирању иницијативног одбора	Идејни пројекат	1
4.1.3. Унапређење сарадње између локалних установа културе и ТОК								
4.1.3.1.	Покретање иницијативе за увођење економских принципа пословања у установама у области културе, уметности, туризма и спорта	ТОК, Град Крушевац Установе Културе	2019-2020.			Спроведена иницијатива	Идејни пројекат	1
4.1.4. Интезивније аплицирање и ефикасно коришћење средстава из расположивих фондова ЕУ и других међународних финансијских организација								
4.1.4.1.	Обука постојећих и нових кадрова за израду пројеката и аплицирање код фондова ЕУ и других међународних финансијских организација	ТОК, Агенција за регионални развој Крушевац, Град Крушевац, РПК	2019-2020.	1.500.000,00	Буџет града, Агенција за регионални развој, РПК	Извршена обука и пријем нових радника	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
4.1.5. Доношење одлуке о статусу Крушевца у оквиру туристичке регије Копаоник								
4.1.5.1.	Припрема и анализа информација за доношење одлуке о статусу Крушевца у оквиру туристичке регије Копаоник	ТОК Град Крушевац, РПК, Надлежна министарства	2019-2020.			Донета одлука	Реализација у току	1
4.2. Јачање туристичке инфраструктуре								
4.2.1. Изградња већег броја висококвалитетних смештајних објеката								
4.2.1.1.	Информисање потенцијалних приватних инвеститора о Програму развоја туризма града Крушевца за период 2019 – 2024	ТОК, Град Крушевац, РПК	2019-2024.			Информисани приватни инвеститори	Реализација у току	1
4.2.1.2.	Покретање иницијативе за давање пореских олакшица за изградњу и коришћење смештајних капацитета у туризму	ТОК Град Крушевац,	2019-2024.		Град Крушевац	Одобрене пореске олакшице	Пројектна идеја	1
4.2.2. Постављање туристичке сигнализације на аутопуту Е-75 и регионалним путним правцима								
4.2.2.1.	Покретање иницијативе за поједностављење и скраћивање поступка за добијање сагласности за постављање туристичке сигнализације на аутопуту Е-75 и регионалним путним правцима од стране ЈП Путеви Србије	ТОК Град Крушевац, РПК, надлежно министарство	2019-2021.			Постигнут договор	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
4.3. Унапређење промоције туристичких производа и креирање туристичког бренда								
4.3.1. Унапређење ефективности и ефикасности промоције туристичке понуде								
4.3.1.1.	Организовање стручне едукације за представнике институција у култури, уметности, туризму и спорту у области циљног маркетинга и интернет маркетинга	ТОК, РПК Агенција за регионални развој, Надлежна министарства	2019-2020.	1.000.000,00	Надлежна министарства	Завршена едукација	Пројектна идеја	1
4.3.1.2.	Организовање стручних обука за стицање лиценце професионалног туристичког водича за запослене у ТОК	ТОК, РПК, Надлежно министарство	2019-2020.	500.000,00	Надлежно министарство	Завршена стручна обука	Пројектна идеја	1
4.3.1.3.	Запошљавање / ангажовање кадрова са специјализованим знањима у областима као што су туризам, познавање страних језика, пословна статистика и информационе технологије	ТОК Град Крушевац,	2020-2021.	2.500.000,00	Град Крушевац	Ангажовани нови кадрови	Пројектна идеја	1
4.3.1.4.	Ангажовање волонтера или/и сарадника за прикупљање маркетиншких података на терену путем анкета и других алата за прикупљање информација	ТОК Град Крушевац, РПК, Агенција за регионални развој	2019-2020.			Ангажовани волонтери	Пројектна идеја	1
4.3.1.5.	Израда годишњих планова стручне обуке и усавршавања кадрова у установама културе, спорта, туризма и уметности	ТОК Град Крушевац, РПК, Агенција за регионални развој, Установе културе и спорта	2019-2020.			Урађени годишњи планови	Пројектна идеја	1
4.3.1.6.	Обезбеђење финансијских средстава из вишенаменских извора за унапређење ефективности и ефикасности промоције туристичке понуде	ТОК Град Крушевац, РПК, надлежна министарства	2019-2020.	1.000.000,00	Град Крушевац, Надлежна министарства	Обезбеђена средства	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
4.3.1.7.	Повезивање ТОК Крушевац са туристичким организацијама градова из иностранства са којима град Крушевац има протоколе и повеље о сарадњи и братимљењу	ТОК Град Крушевац	2019-2024.			Успостављени контакти	Пројектна идеја	1
4.3.2. Организовање сајмова са различитим садржајима								
4.3.2.1.	Планирање и изградња сајамског простора	Град Крушевац	2019-2023.	Веза са 1.5.5.2	Град Крушевац, Надлежна министарства, Донатори	Изграђен објекат	Пројектна идеја	2
4.3.3. Увођење континуиране и планске промоције туристичке понуде Крушевца путем медија са националном фреквенцом								
4.3.3.1.	Повећање финансијских издвајања, из градског буџета и осталих извора, за континуирану и планску промоцију туристичке понуде Крушевца путем медија са националном фреквенцијом	ТОК / Град Крушевац, надлежно министарство	2019-2020.	1.500.000,00	Град Крушевац, надлежна министарства	Планирана средства	Реализација у току	1
4.3.4. Повећање учешћа ТОК на домаћим и иностраним сајмовима								
4.3.4.1.	Повећање финансијских издвајања за учешће ТОК на домаћим и иностраним сајмовима, из градског буџета, сагласно Закону о туризму	ТОК / Град Крушевац, РПК	2019-2020.	1.000.000,00	Град Крушевац, РПК, надлежна министарства	Планирана средства	Реализација у току	1
4.3.5. Временски продужетак боравка туриста у граду Крушевцу								
4.3.5.1.	Реализација атрактивних туристичких садржаја и потписивање уговора са рецептивним туристичким агенцијама у Србији	ТОК	2019-2020.	200.000,00	Град Крушевац	Завршене активности	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
4.3.6. Повећање броја волонтера за реализацију туристичких активности								
4.3.6.1.	Подизање нивоа свести о значају и користима волонтерског рада за потребе развоја туризма	ТОК, Канцеларија за младе, Агенција за регионални развој	2019-2022.			Реализоване активности	Пројектна идеја	1
4.3.7. Обезбеђење финансијских средстава за израду штампаног пропагандног материјала								
4.3.7.1.	Повећање издвајања из градског буџета за израду штампаног пропагандног материјала за туристичку делатност, сагласно Закону о туризму	ТОК, Град Крушевац	2020-2024.	2.000.000,00 годишње	Град Крушевац, ТОК	Повећано издвајање средстава из буџета града	Пројектна идеја	2
4.3.8. Повећање прихода од појединих туристичких производа као што су сеоски туризам, верски туризам, конгресни туризам, здравствени туризам и слично								
4.3.8.1.	Примена важећих законских могућности за финансијску подршку развоју сеоског туризма, верског туризма, конгресног туризма, здравственог туризма и слично	ТОК, Град Крушевац, РПК, надлежна министарства	2020-2024.	4.000.000,00 годишње	РПК, Град Крушевац, надлежна министарства	Поштовање законске регулативе	Пројектна идеја	2
4.3.8.2.	Едукација заинтересованих лица за бављење сеоским туризмом	ТОК	2019-2020.			Спроведена едукација	Пројектна идеја	1
4.3.9. Увођење процеса брендирања дефинисаних туристичких производа								
4.3.9.1.	Дефинисање туристичких брендова у Крушевцу	ТОК, Град Крушевац, РПК, Установе културе и спорта, Надлежно министарство	2020-2024.		ТОК, РПК Град Крушевац Надлежно министарство	Дефинисани брендови	Покренута идеја	2
4.3.9.2.	Успостављање сарадње са специјализованим агенцијама и бренд менаџерима	ТОК, РПК, Град Крушевац	2019-2020.		Надлежна министарства, Град Крушевац	Успостављена сарадња	Пројектна идеја	1

Број	Пројекат / Активност	Носиоци, партнери	Временски оквир	Износ у РСД	Извор финансирања	Индикатори	Статус	Приоритет
4.4. Дигитализација туристичке понуде								
4.4.1. Израда вишејезичног сајта ТОК за промоцију туристичких потенцијала града								
4.4.1.1.	Ангажовање ИТ стручњака за надградњу и осавремењавање сајта, превод садржаја сајта на више језика, уз обезбеђење финансијских средстава	ТОК, Град Крушевац, надлежна министарства	2019-2024.	5.000.000,00	Град Крушевац, Ресорна министарства	Ангажован ИТ стручњак	Пројектна идеја	1
4.4.2. Израда свеобухватне туристичке онлајн платформе града Крушевца (www.visitkrusevac)								
4.4.2.1.	Ангажовање ИТ стручњака за израду свеобухватне туристичке онлајн платформе града Крушевца, уз обезбеђење финансијских средстава за ове намене	ТОК, Град Крушевац, Надлежна министарства	2019-2024.	7.000.000,00	Град Крушевац, Надлежна министарства	Ангажован ИТ стручњак	Пројектна идеја	1

16. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ПРОГРАМА РАЗВОЈА

Спровођење акционог плана развоја туризма града Крушевца за период 2019-2024. године је повезано са неколико значајних фактора, о којима се дискутује у наставку.

Формирана комисија и радни тимови на нивоу града треба да имају водећу улогу у контроли реализације циљева из акционог плана. Контрола треба да буде периодична; на пример, у шестомесечним интервалима, односно два пута годишње. Контрола реализације циљева подразумева поређење индикатора из акционог плана са остварењем „на терену“, током контролног периода. Одступања од планираних индикатора треба да се подробно анализирају, а затим да се предложи корективне мере и акције. Алтернативно, комисија и радни тимови могу да се одреде да активности из првог приоритета контролишу два пута годишње, а остале активности једном годишње.

Издвајања из буџета града Крушевца за финансирање активности из акционог плана треба да се благовремено планирају, као и да се реализују без задршке. То би била дефинитивна потврда да Крушевац припада оној групи градова који препознају туризам као значајну привредну грану. Значај туризма се огледа у релативно малим потребним улагањима, са кратким периодом повраћаја. Инвестиције у туризам доносе приходе, профите и запосленост, а повољно утичу и на имиџ града као целине.

Велики број активности из акционог плана се односе на инвестиције у „чврсту“ инфраструктуру, као

што је изградња саобраћајница, смештајних капацитета, спортских објеката и сл. Оно што не треба да се заборави је да су инвестиције у тзв. „меку“ инфраструктуру подједнако значајне, чак виталне за развој туризма града Крушевца у наступајућем периоду. Без континуираног улагања у едукацију запослених у туризму, промоционе активности, брендирање, дигитализацију туристичке понуде и сл., ефекти овог акционог плана би били обесмишљени.

Носиоци туристичке понуде, као што су Туристичка организација Крушевац, установе културе, спортске организације и удружења, треба што пре да постану свесни промена које дигитализација уноси у туристички бизнис. Дигитализација изазива корените и брзе промене како на страни понуде, тако и на страни тражње туристичких производа. Дигитализација, такође, мења и претходно утемељене конкурентске односе на тржишту. Она већ сада постаје велика шанса, али и потенцијални узрок конкурентског заостајања на туристичком тржишту. Овај акциони план садржи неколико активности које су повезане са дигитализацијом. Ипак, у скоријем периоду ће вероватно бити потребна ревизија акционог плана, у складу са најновијим трендовима у овој области.

Најзад, за успешну имплементацију акционог плана ће бити потребно да се што пре појача кадровска структура Туристичке организације Крушевац и евентуално изврши њена реорганизација. Све то због повећаног обима и сложености послова, као и веће одговорности.

Прилог бр.1

КРИТЕРИЈУМИ ЗА ОЦЕНУ ТУРИСТИЧКИХ ЛОКАЦИЈА/АТРАКЦИЈА

Оцена локације/атракције	
Град/општина	
Назив туристичке локације/атракције	
Класификација локације (постојећа/у настајању /потенцијална)	
Време путовања у часовима	

Напомене:

1) Туристичка локација је ужа, саобраћајно повезана и инфраструктурно опремљена просторно технолошка целина, која садржи једну, или више туристичких атракција. Туристичка атракција је нарочито привлачно обележје туристичке дестинације, природног или друштвеног карактера у оквиру туристичког простора (Извор: Закон о туризму, „Сл гласник РС“ бр.36/2009, 88/2010, 99/2011...93/ 2012 и 84/2015.

2) Ако локација/атракција поседује најбоље дате карактеристике, онда се оне вреднују са 5 поена; локације које имају најслабије карактеристике се вреднују са 1 поеном.

Критеријум 1. Јединственост и природна лепота

Карактеристике	најмање			највише	
	1	2	3	4	5
Јединствена атракција (природна/уметничка/културна)	1	2	3	4	5
Лепота-како привлачи сва чула (лепо за видети, чути, омирисати, пробати)	1	2	3	4	5
Природно/нетакнуто	1	2	3	4	5
Препозната туристичка атракција од стране Туристичке организације	1	2	3	4	5

Критеријум 2. Историјска/културна вредност

Карактеристике	најмање			највише	
	1	2	3	4	5
Изграђена баштина (50 година и више)	1	2	3	4	5
Фестивали	1	2	3	4	5
Кулинарско искуство	1	2	3	4	5
Музеј	1	2	3	4	5

Критеријум 3. Приступачност

Карактеристике	најмање			највише	
	1	2	3	4	5
Приступачно током читаве године (молимо, наведите врсту превоза: све врсте превоза)	1	2	3	4	5
Редовна/комерцијална услуга транспорта је расположива	1	2	3	4	5
Удаљеност од центра града	1	2	3	4	5

Критеријум 4. Доступност основних комуналних услуга

Карактеристике	најмање			највише	
	1	2	3	4	5
Понуда пијаће воде	1	2	3	4	5
Довољна понуда енергије	1	2	3	4	5
Комуникације (интернет, телефон)	1	2	3	4	5
Одводни/канализациони систем	1	2	3	4	5
Систем управљања чврстим отпадом	1	2	3	4	5

Критеријум 5. Доступност објеката на локацији

Карактеристике	најмање			највише	
	1	2	3	4	5
Чисти и безбедни тоалети за жене и мушкарце	1	2	3	4	5
Добар смештај	1	2	3	4	5
Чиста и квалитетна услуга исхране	1	2	3	4	5
Остали објекти за различите активности (излет, базен, спортски објекти и сл.)	1	2	3	4	5
Усмеравајућа и информациона сигнализација	1	2	3	4	5

Критеријум 6. Власништво над имовином

Карактеристике	Да				Не
	5	4	3	2	1
Власништво локалне самоуправе	5	4	3	2	1
Приватно власништво/управљање/закуп	1				5
Са станарима/становницима	1				5

Критеријум 7. Квалитет окружења

Карактеристике	Да				Не
	1	2	3	4	5
Депоније	1				5
Рудници	1				5
Неформална насеља	1				5
Леп поглед	5				1
Присуство услуга подршке	5				1
<i>Напомена: (Окружење се односи на подручја која су унутар радијуса од 5 км од локације.)</i>					

Утврђивање приоритетних туристичких локација/атракција

Критеријум 1. Јединственост и природна лепота

Туристичка локација/атракција	Јединствена атракција (природна/уметничка/културна)	Лепота-како привлачи сва чула (лепо за видети, чути, омирисати, пробати)	Природно/нетакнуто	Препозната туристичка атракција од стране Туристичке организа-ције	Укупно поена
ТЛ 1					
ТЛ 2					
ТЛ 3					
ТЛ 4					
...					
...					

Критеријум 2. Историјска/културна вредност

Туристичка локација/атракција	Изграђена баштина (50 година и више)	Фестивали	Кулинарско искуство	Музеј	Укупно поена
ТЛ 1					
ТЛ 2					
ТЛ 3					
ТЛ 4					
...					
...					

Критеријум 3. Приступачност

Туристичка локација/атракција	Приступачно током читаве године (молимо, наведите врсту превоза: све врсте превоза)	Редовна/комерцијална услуга транспорта је расположива	Удаљеност од центра града	Укупно поена
ТЛ 1				
ТЛ 2				
ТЛ 3				
ТЛ 4				
...				
...				

Критеријум 4. Доступност основних комуналних услуга

Туристичка локација/ атракција	Понуда пијаће воде	Довољна понуда енергије	Комуникације (интернет, телефон)	Одводни/ Канализациони систем	Систем управљања чврстим отпадом	Укупно поена
ТЛ 1						
ТЛ 2						
ТЛ 3						
ТЛ 4						
...						

Критеријум 5. Доступност објеката на локацији

Туристичка локација/ атракција	Чисти и безбедни тоалети за жене и мушкарце	Добар смештај	Чиста и квалитетна услуга исхране	Остали објекти за различите активности (излет, базен, спортски објекти и сл.)	Усмеравајућа и информациона сигнали-за ција	Укупно поена
ТЛ 1						
ТЛ 2						
ТЛ 3						
ТЛ 4						
...						

Критеријум 6. Власништво над имовином

Туристичка локација/ атракција	Власништво локалне самоуправе	Приватно власништво/ управљање/закуп	Са станарима/ становницима	Укупно поена
ТЛ 1				
ТЛ 2				
ТЛ 3				
ТЛ 4				
...				

Критеријум 7. Квалитет окружења

Туристичка локација/ атракција	Депоније	Рудници	Неформална насеља	Леп поглед	Присуство услуга подршке	Укупно поена
ТЛ 1						
ТЛ 2						
ТЛ 3						
ТЛ 4						
...						
...						

Сажетак оцене приоритета туристичких локација/атракција

Туристичка локација/Атракција	Јединственост и природна лепота	Историјска/културна вредност	Пристапљачност	Доступност основних комуналних услуга	Доступност објеката на локацији	Власништво над имовином	Квалитет окружења	Укупно поена
ТЛ 1								
ТЛ 2								
ТЛ 3								
ТЛ 4								
...								
...								

Рангирање приоритета туристичких локација/атракција

Туристичка локација/атракција	Укупно поена	Рангирање
ТЛ ...		
ТЛ ...		
ТЛ ...		
ТЛ ...		
...		
...		

Напомена: туристичка локација/атракција која има највише поена је рангирана на првом месту (1). Испод ње следе локације са мањим бројем укупних поена (ранг 2,3,4,...).

МЕТОДОЛОГИЈА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈУ ПРОБЛЕМА И УТВРЂИВАЊЕ ЦИЉЕВА

Идентификација проблема

Идентификација проблема значи изношење на површину главних проблема који утичу на развој туризма у вашим дестинацијама. Идентификација проблема започиње од „инвентара“ ваше туристичке понуде, а може да се спроведе и након што сте утврдили приоритете вашег туристичког развоја. За ту сврху служи Матрица за идентификацију проблема у Табели 1.

Туристичка локација/атракција	Компоненте	Проблем
	Активности које се реализују	
	Окружење <ul style="list-style-type: none"> • Природно • Друштвено • Економско 	
	Превоз (до и са локације)	
	Остала инфраструктура	
	Смештај	
	Остали објекти и услуге	
	Институционална	

Анализа проблема

Анализа проблема је алат који може да се користи за расчлањавање проблема на мање саставне делове, да би се боље разумели. Анализа проблема помаже да се боље разумеју узроци и последице проблематичних ситуација, као и да се дефинишу циљеви, програми, пројекти и активности. Анализа проблема се спроводи по принципу „корак-по-корак“, као што је приказано у Табели 2.

Табела 2. Кораци у анализи проблема

Корак 1	Дефинишите проблем из угла развоја туризма. Као водич, можете себи да поставите питање: Која негативна ствар се дешава? Проблеми треба да се формулишу и изразе као негативни услови/изјаве.
Корак 2	Сакупите податке који се односе на проблем: <ul style="list-style-type: none"> • Који доказ имате да проблем постоји? • Колико дуго постоји проблем? • Какав је утицај проблема?
Корак 3	Идентификујте узроке проблема. У овом кораку треба да се идентификује што је могуће више узрока све док се не дође до основног узрока проблема. Позиционирајте узроке <i>испод</i> проблема. Као водич, можете да поставите себи питање: Због чега постоји проблем?
Корак 4	Идентификујте ефекте проблема и позиционирајте их <i>изнад</i> проблема.
Корак 5	Успоставити узрочно-последичну везу између идентификованих проблема.
Корак 6	Прегледајте дијаграм као целину. Проверите однос узрока и ефекта.

Анализа циљева

Темељно истражен проблем може да буде добра полазна тачка за идентификовање општих и посебних циљева. Општи циљеве говоре о томе шта желимо да остваримо на дужи рок. Посебни циљеве говоре о томе шта желимо да постигнемо на краћи и средњи рок. Иако је туризам једна од привредних грана, његови општи и посебни циљеве треба да обухвате не само економски сектор, већ и друштвени сектор и заштиту

животне средине. То је услов за одрживи развој ваших туристичких локалитета/атракција.

Општи и посебни циљеве су међусобно повезани у смислу да реализација посебних циљева води ка остваривању општих циљева. Осим тога, анализа циљева може да се користи као основа за идентификацију програма, пројеката и активности који доприносе остваривању жељених резултата. Алата који могу да се користе за утврђивање општих и посебних циљева су приказани у Табелама 2-4.

Табела 3. Кораци у анализи циљева

Корак 1	Полазећи од анализе проблема, претворити негативне изјаве/услове у позитивне. Формирајте структуру у облику дрвета циљева која приказује однос крајњег ефекта и средстава која се користе за остварење тог ефекта.
Корак 2	На основу позитивних изјава/услова, идентификовати опште и посебне циљеве, програме, пројекте и активности.
Корак 3	Прегледати дијаграм као целину и проверити његову ваљаност и потпуност. По потреби, ревидирајте изјаве/услове.

Табела 4. Пример превођења проблема у циљеве

Компоненте анализе проблема	Негативне изјаве/услови	Компоненте анализе циљева	Позитивне изјаве/услови
Ефекат ⇒	Смањење туристичких долазака	⇒ Општи циљ	Повећање туристичких долазака
Проблем ⇒	Уништавање примарних туристичких ресурса (корални гребени)	⇒ Посебан циљ	Заштита примарних туристичких ресурса (корални гребени)
Узроци ⇒	Неопрезна вожња чамаца и роњење	⇒ Програми, пројекти и активности	Израда уредбе о роњењу и пловидби чамаца

У ИЗРАДИ ПРОГРАМА РАЗВОЈА ТУРИЗМА ГРАДА КРУШЕВЦА ЗА ПЕРИОД ОД 2019. ДО 2024. ГОДИНЕ УЧЕСТВОВАЛИ СУ:

Комисија за израду Програма развоја туризма града Крушевца за период 2019–2024. године

1. МИЛОШ НЕНЕЗИЋ - члан Градског већа града Крушевца, генерални директор Trayal Корпорација АД крушевац - председник
2. МИРОЉУБ ЋОСИЋ - помоћник Градоначелника за економски развој, инвестиције и финансије - члан
3. ПРЕДРАГ ВУКИЋЕВИЋ - директор Регионалне привредне коморе Расинског управног округа - члан
4. др ДУШАН ШОКОРАЦ - директор Специјалне болнице Рибарска Бања - члан
5. СУЗАНА МИЛОСАВЉЕВИЋ - директор Туристичке организације града Крушевца - члан
6. ВЕСНА АНЂЕЛИЋ - начелник Одељења за инвестиције, привреду и заштиту животне средине - члан

Стручна подршка Комисији
проф. др СЛАВОЉУБ ШЉИВИЋ

Остали учесници:

1. мр ДРАГАНА СТЕПАНОВИЋ - шеф Службе за економски развој, инвестиције и грађевинско земљиште
 2. ЈЕЛЕНА СЕКУЛИЋ - представник Одељења за инвестиције, привреду и заштиту животне средине
 3. МОМИР ДРАГИЋЕВИЋ - Градски већник Града Крушевца
 4. ГОРАН ВАСИЋ - директор Народног музеја Крушевац
 5. МАЈА ДАНИЛОВИЋ - представник Туристичке организације града Крушевца
 6. СОЊА ЈЕВРЕМОВИЋ - представник Агенције за регионални развој Расинског округа
 7. МИРЈАНА НИКОЛИЋ - представник Одељења за инвестиције, привреду и заштиту животне средине
 8. МИЛОШ МИЛАНОВИЋ - представник Туристичке организације града Крушевца
 9. ДРАГОСЛАВ ГОГИЋ - представник дописништва РТС у Крушевцу
 10. ДУШАН ЂУРКОВИЋ - представник Туристичке агенције КМ турист у Крушевцу
 11. ИВАН МАНОЈЛОВИЋ - народни посланик
 12. ПРЕДРАГ МИЛЕНКОВИЋ - помоћник Градоначелника за омладину и спорт
 13. ДРАГАН ЛАЗИЋ - директор Спортског центра у Крушевцу
 14. ДРАГИ МАРКОВИЋ - директор ЈП „Пословни центар“ Крушевац
 15. АЛЕКСАНДАР ЦВЕТКОВИЋ - Градски урбаниста
 16. ИВАНА ПАЈИЋ - начелник Одељења за урбанизам и грађевинарство
 17. ДРАГАН БЛАЖИЋ - председник Савета за безбедност саобраћаја у Крушевцу
 18. ВАЊА ДАМЉАНОВИЋ - представник Регионалне привредне коморе Расинског управног округа
 19. ОЛИВЕРА ДРЕНОВАЦ - помоћник Градоначелника за екологију, одрживи развој и енергетику
 20. ВЛАДИМИР МИЛОСАВЉЕВИЋ - директор ЈКП „Водовод Крушевац“
 21. ДРАГАНА МАРКОВИЋ - представник „Тгауал Корпорација“
 22. ВОЈКАН ТУТУЛИЋ - директор Јавног предузећа за урбанизам и пројектовање
 23. МИРОСЛАВ МИЛОЈКОВИЋ – в.д. директор ЈКП „Крушевац“
 24. ДАНКО ЂАКОВИЋ – представник „Трајал Корпорација“ АД
 25. НАДА МАРКОВИЋ – представник „Трајал Корпорација“ АД
 26. КРИСТИНА НЕДИЋ - представник Одељења за инвестиције, привреду и заштиту животне средине
-